Deşertul pentru totdeauna

Octavian Paler

Nu ştiu pentru cine scriu, dar ştiu de ce scriu. Scriu ca să mă justific. În ochii cui? Am spus-o deja, dar înfrunt ridicolul de a mai spune-o o dată: în ochii copilului care am fost.

Bernanos

Câteva lămuriri

Infarctul mi-a lămurit, cel puţin, două lucruri. Pe de o parte, am înţeles că sunt împrejurări în care egoismul e firesc. De patru luni, mă gândesc doar la speranţa că voi depăşi cu bine această vară. Pe de altă parte, e prima oară, cred, că-mi înţeleg eşecurile. Până acum, n-am avut niciodată tăria de a recunoaşte că destinul meu a fost decis de defectele mele.

Înaintea recapitulărilor la care m-am văzut obligat, strângeam note pentru un roman. Mă ispitea o replică a trândavului Sybaris din legendă; un Asybaris aproape "metafizic", cu praf adus de vânt dintr-un deşert misterios, şi visând o mare unde ar fi fost aruncată — se zice — cenuşa zeilor morţi. Nu bănuiam, pe atunci, că, într-o zi, voi transforma această ficţiune într-o realitate paralelă. Am renunţat la roman. Aveam, acum, alte griji. Dar, la un moment dat, m-am pomenit amestecând praful din Asybaris în problemele mele. Poate, fiindcă, uneori, oboseam să zic, continuu, "eu"?

E posibilă şi altă explicaţie. Sunt aproape convins acum că omul are, de fapt, trei vieţi relativ distincte. Una, publică. Alta, particulară. Şi alta pe care — în lipsa unei formule mai bune — aş *numi-o "secretă". Prin "viaţă secretă" înţelegând nu ceea ce ascundem de ceilalţi, din pudoare sau din interes, ci acea parte din noi asupra căreia nu avem nici un control — cum ar fi obsesiile, fantasmele, visele, subconştientul — şi unde nu ne putem minţi. În viaţa publică şi în viaţa particulară, am găsit o soluţie defensivă, fie şi rea. Dar, dacă împotriva pericolelor din afară te poţi apăra lipindu-te cu spatele de un zid, cum s-o faci împotriva primejdiilor dinlăuntru? Aici, n-am găsit nici un răspuns. Tot ce pot să spun despre această "viaţă de dincolo de oglindă" e că reprezintă imaginea mea cea mai fidelă, azi.*

24 august 2000
Octavian Paler

mai

1. Ore în şir, nimeni nu trece prin această curte, izolată de stradă. Nici nu se aude vreun zgomot. Pe dalele de ciment şi pe straturile de flori stăruie o linişte uşor ireală. Cu un mic efort, mă pot închipui într-o mănăstire abandonată, cu chiliile goale, sau într-o bibliotecă părăsită, unde doar eu mai privesc peticul de cer care-mi aminteşte frunzele albicioase ale măslinilor bătrâni din Grecia şi zidul din faţa ferestrelor. Un zid de cărămidă veche, roasă de intemperii, care închide curtea, spre miazăzi. Când nu plouă, vin să picotească pe el, ameţite de soare, câteva ciori. Dincolo, se văd crengile unor oţetari al căror verde viguros contrastează cu galbenul veşted al zidului.

Am aproape şaptezeci şi patru de ani, vârstă la care nu pot pretinde că soarta n-a fost indulgentă cu mine. Mi-a acordat suficient timp pentru a da existenţei mele un înţeles. Dacă n-am reuşit, e numai vina mea. Dar sunt oare ceea ce am crezut că sunt? Mă gândesc din nou la diferenţa dintre "o biografie" şi "un destin", fără să pot ajunge la o idee clară. Ce am în urma mea? G biografie? Sau un destin? Într-un vis ciudat, sfârşit cu o ploaie aproape roşie, mă aflam la Lisa. Vroiam să intru în curte şi nu puteam fiindcă portiţa. era încuiată. Aveam vârsta mea de-acum, dar casa era tot cea veche, în care mă născusem, iar asta mă făcea să cred că părinţii mei trăiau, se găseau înlăuntru şi nu mă auzeau, trebuia să bat mai tare. După o aşteptare, apăsător de lungă, a ieşit în pridvor sora mea. Era mai bătrână decât atunci când a murit, ceea ce îi dădea un aer străin. Fără să coboare scările, a întrebat supărată: "Cine-i acolo?" i-am spus. "Nu te cunosc", a zis ea, rece, tăios. Apoi, a intrat în casă, lăsându-mă în uliţă, buimăcit. Am vrut să strig: "Sunt eu!", dar n-am reuşit să articulez nici un sunet.

Poate, simt mai mult decât înţeleg. Asta ar lămuri multe. Căci reprezint categoria

cea mai expusă şi mai stupidă: omul cu sentimente. Mă domină ceea ce simt, nu ceea ce gândesc. N-am avut parte de un spirit practic şi uneori mă port, pur şi simplu, ridicol. În clipa aceasta, cerul primăvăratic, afectuos, mă deprimă cu frumuseţea lui, în loc să mă bucure. Dar, oare, lucrul de care ne temem cel mai tare trebuie să se întâmple întotdeauna?

2. Aşezat pe un scaun, lângă patul pe care stam întins, profesorul, un om blajin, subtil specialist, se pare, şi cu o moderaţie de modă veche, se uita pe ecranul ecografului. Şi vedeam, pe figura lui, că nu era mulţumit. În cele din urmă, s-a întors spre mine, forţându-se să nu se dea de gol.

— Va fi necesară o coronarografie. Abia atunci ne vom da seama care e situaţia şi vom putea lua o hotărâre.

Tonul lui alb nu mă putea înşela. Era prima oară că vorbea mai puţin optimist. Dar a evitat să-mi dea amănunte. Socotind, probabil, că şi aşa eram prea crispat, a preferat să reia convorbirea întreruptă de ecografie.

— Chiar nu mai credeţi în nimic?

O cameră de spital nu e locul cel mai potrivit pentru confesiuni. Şi nici eu nu eram într-o stare potrivită unei discuţii despre certitudini. Fixam tavanul văruit proaspăt, gândindu-mă la ce putea să urmeze. Un nou infarct? O operaţie pe inimă? într-un târziu, i-am răspuns, străduindu-mă să mă comport firesc.

— Am crezut că sensul vieţii este chiar viaţa. Acum nu mai sunt sigur.

— Asta nu se poate, a zis, imediat, profesorul, cu o energie neaşteptată, care arăta că nu era vorba de o părere convenţională.

M-a mirat tonul lui foarte decis.

— De ce să nu se poată?

— Pentru că nu putem trăi în conflict cu noi înşine, a venit răspunsul, pe cât de surprinzător, pe atât de categoric.

O clipă, am uitat de ce mă găseam acolo. Mi-a venit să râd şi să-i spun că eu sunt de mai multă vreme în conflict cu mine. Poate, chiar ireconciliabil. Dar ceea ce ar fi trebuit să explic, după aceea, se cuvenea comunicat unui preot sau, cel mult, unui psihiatru. Ar fi sunat straniu să-i mărturisesc unui doctor pe care-l văzusem numai îmbrăcat în halat alb ce probleme îmi pun azi.

— V-aş contrazice, a fost tot ce am reuşit să îngaim, dându-mi seama, o dată mai mult, că nu-mi e deloc simplu să-mi admit slăbiciunile; şi cu atât mai puţin, să discut despre ele.

M-am întors acasă pe jos. Era soare, dar în loc ca asta să-mi facă plăcere, căutam locurile cu umbră. Altădată, apropierea verii constituia în sine o promisiune. Era perioada mea preferată. Acum, strada însorită mă obosea, îmi accentua sentimentul confuz de om terminat.

3. Când eram tânăr, începusem o "istorie a sinuciderilor" pe care am abandonat-o. Mi-ar plăcea s-o pot relua acum. Aş putea vorbi despre una din cele mai delicate probleme (singura cu adevărat importantă, zicea Camus, dar cred că exagera), fără să fie necesar să dezvălui (ar fi de prost-gust) mizeriile din subconştientul meu. M-ar uşura, probabil, asta. Ar constitui un fel de exorcism. Cu atât mai important cu cât nu mai sunt în situaţia, fericită, de a-mi crea singur punctele de sprijin, când am nevoie. Printre "darurile" pe care mi le-a adus bătrâneţea se numără şi acesta; iar, acum, mă simt ca o epavă aruncată la mal.

Dacă aş avea mai multă energie, aş fi, poate, disperat. Dar nu ajung până acolo. Disperarea e o stare vitală, or eu sunt doar obosit, deprimat şi, pe deasupra, tulbure. În fond, de ce mă întorc mereu la teama că sunt aproape de capătul drumului? N-am niciodată încredere în motivele care mi se par evidente. Motivul evident acum ar fi infarctul. Eram convins că o boală gravă te ajută să vezi esenţialul şi fiindcă nu pot spune în această clipă ce anume e esenţial pentru mine mă simt derutat. Se pare că iubim, de fapt, ceea ce ne lipseşte. Din păcate, nu semăn deloc la caracter cu tatăl meu. Vitalitatea, care m-a ajutat totdeauna să fac faţă melancoliei şi pesimismului, dă, se pare, semne de "insuficienţă", iar natura mea impulsivă reacţionează, ca de obicei, pe dos, prin dorinţi negative. Aseară, am adormit în fotoliu, uitându-mă la televizor. Când m-am trezit, după miezul nopţii, rula un film cu un bărbat care suferise un accident ce-i paralizase tot corpul de la umeri în jos. Îşi pleda dreptul de a dispune de viaţa sa în acele condiţii. Am stins televizorul, dar n-am reuşit să readorm, cu toate că luasem un somnifer. Mi-am amintit cum a înghiţit Pavese un pumn de somnifere, într-o cameră de hotel, după ce şi-a scos pantofii, ca să nu murdărească din greşeală cearceaful. Pe urmă, mi-am zis, ruşinat, că am obsesii morbide. Adevărul e că nu găsesc în mine nici nepăsarea, nici puterea de a privi moartea ca pe un sfârşit firesc. Şi, probabil, tocmai pasiunea cu care am iubit viaţa m-a adus în situaţia asta. Nu sunt în stare să concep fatalitatea fără nici o crăpătură, pe unde vine un licăr de speranţă.

Mai târziu, m-a copleşit o senzaţie stranie de irealitate. Mă afundam, parcă, într-un fel de timp gol, ruinat, pustiu, auzind ca prin vis vântul care izbea afară, de zid, crengile oţetarilor. Prin întuneric, ghiceam dunga cenuşie care e sabia tatei din tabloul de pe perete, dar memoria mea devenise ceţoasă, nesigură, încărcată de resturi ale unor întâmplări greu de fixat într-o vreme precisă. La un moment dat, mi s-a părut că plouă şi că ploaia făcea să sune prelung tabla de pe acoperiş.

Probabil, aţipisem deoarece, când m-am sculat şi am aprins lumina, nu se mai auzeau decât rafalele vântului.

4. Nimeni, probabil, nu mă cunoaşte aşa cum sunt, de fapt. Par sau, oricum, am părut un ardelean sobru, cu picioarele bine înfipte în pământ, serios şi ursuz. Din toate aceste trăsături, e adevărată numai ultima. Sunt posac, morocănos, am moştenit-o pe mama. În rest, n-am nimic din calităţile unui ardelean. Ardelenii sunt, în genere, buni gospodari, realişti, pragmatici. Eu sunt tot ce poate fi mai străin acestor însuşiri. Gospodar nul, romantic vulnerabil, introvertit înclinat să-şi viseze viaţa, în loc s-o trăiască, sentimental cu o sensibilitate bolnăvicioasă, care ajunge uşor jucăria susceptibilităţilor sale, cam aşa arată ce e sub mască.

Dar nu sunt sigur nici că mă cunosc, măcar eu, îndeajuns. De ce mă obsedează oare deşerturile? Doar fiindcă singurătatea a făcut parte mereu din destinul meu? Nu cred că explicaţia e pe de-a întregul valabilă, de vreme ce — m-am convins de asta de nenumărate ori — nu-mi sunt suficient mie însumi. Fac parte din specia lupilor-singuratici care nu pot trăi liniştiţi departe de haită. În realitate, am fost o singură dată în marginea unui deşert, în Egipt, şi n-am îndrăznit să mă aventurez printre dunele, cenuşii-gălbui, de nisip pe care nu creşteau decât tufe rare de alfa. Amurgurile vin repede în deşert şi m-am temut să nu mă prindă noaptea înainte de a mă întoarce. M-am oprit şi m-am uitat, îndelung, într-o stare nelămurită, în care se amestecau fascinaţia şi panica, închipuindu-mi cămile cu poveri în spate şi beduini cu faţa acoperită sub lumina care, seara, devine violetă. Cu toate acestea, cred că nimic nu m-a fascinat mai mult ca soarele toxic din deşert, creator de iluzii la tot pasul. Un deşert nu-mi sugerează moartea, ci puterea iluziilor de a rezista îndeosebi în condiţii vitrege. Înclin spre convingerea că, departe de a fi funerar, exterminator, deşertul e vital şi chiar senzual. Îţi dă, pe lângă o senzaţie de sete şi de pericol, un fior de viaţă de dincolo de viaţă, pe care n-o poţi încerca nicăieri altundeva. În deşert, filosofia valorează mai puţin decât un burduf de apă, dar cu atât mai preţios e ceea ce nu poate fi anulat.

Probabil, în legătură cu asta aş avea multe de spus. E posibil să mă fi născut cu o asemenea predispoziţie, cum te naşti cu o celulă defectă care, mai târziu, dezvoltă o tumoră.

5. Când a murit bunicul dinspre mamă, aveam trei ani şi patru luni, după calculele pe care le fac acum. Ducându-se la înmormântare, părinţii mă luaseră cu ei. Ajunşi la casa bunicului, în capătul din jos al satului, îmi dăduseră voie, probabil, să mă duc în grădină, ca să nu-i încurc sau, poate, eu mă strecurasem pe poarta şurii, spre vale, nepricepând de ce se agita lumea din curte, ocupată, cum era obiceiul, cu tot felul de pregătiri înainte de plecarea la cimitir. Curios e că n-am reţinut nici un detaliu din ceremonialul înmormântării. Cu totul altceva m-a impresionat. Era o zi de toamnă târzie, cu soare blând, una din ultimele zile frumoase de toamnă, probabil. Lumina curgea ca un ulei galben pe coaja merilor rămaşi fără frunze şi înroşiţi de primele vânturi reci. Cum nu-mi dădeam seama că în acea împrejurare se cuvenea să fiu trist, mergeam prin iarba plină de frunze uscate, aproape fericit. Presupun că, încă de atunci, mă dovedeam sensibil la excitaţiile luminii. Oricum, n-am uitat starea care m-a cuprins, în egală măsură limpede şi misterioasă. Eram, ca sub o vrajă, uimit de ceea ce mi se întâmpla, dar şi intimidat de aerul luminos care mă făcea să aflu că existam. Deodată, vraja s-a rupt. Am descoperit golul din jurul meu, am constatat că eram singur, că nu mai auzeam nici un zgomot din curte, şi m-am speriat. Am impresia că atunci am tras prima spaimă din pricina singurătăţii.

Ambiguitatea acestei prime amintiri nu e, probabil, întâmplătoare — dimpotrivă, mi se pare semnificativă pentru firea mea — căci, ironie sau nu, fascinaţia vieţii mi s-a dezvăluit într-un cimitir. Îmi plăcea, vara, să mă strecor, printr-o spărtură a gardului, în "Progade", cum i se zicea cimitirului din capătul uliţei noastre. Acela a fost primul meu domeniu iniţiatic, de care n-am vorbit nimănui. Hoinăream ceasuri în şir printre crucile de ciment, de piatră sau de lemn, unele surpate, copleşite de bălării şi pe jumătate putrezite. Nu mă gândeam la morţi. Le bolboroseam numele şi le priveam îndelung fotografiile de porţelan, încastrate în cruci, de parcă făceau parte dintr-o poveste. Iarba înaltă, dintre morminte, plină de flori sălbatice care atrăgeau albinele şi viespile, răspândea un miros greu, pătrunzător, care acţiona asupra simţurilor mele ca un narcotic, de vreme ce îmi dădea o stare specială, de irealitate. Din când în când, câte o pasăre despica aerul, ca o săgeată neagră. Brazii, plantaţi cu mulţi ani în urmă de-a

lungul gardului, semănau cu nişte străjeri întunecaţi care separau uliţa de cimitir. Încât aveam impresia că mă găseam într-o altă lume. În afară de micile sunete scoase de insectele ce foiau prin iarbă nu se auzea nici un zgomot...

6. Ce vreau? Să-mi povestesc viaţa? Nu. Categoric, nu. Pentru a te dedica amintirilor, îţi trebuie mai mult decât o vârstă înaintată, care să te îndemne la bilanţuri. Îţi trebuie, îndeosebi, încrederea că ai reuşit să ajungi la unele concluzii care ar merita să fie împărtăşite. Or, o poveste ca a mea ar putea fi interesantă, cel mult, ca ilustrare a ideii că destinul este propriul nostru caracter. În rest, nu mă tentează câtuşi de puţin să spun, ca alţii, "viaţa mea, ce roman!" Şi, de altfel, nu sunt deloc sigur că o amintire e, neapărat, mai intimă decât o obsesie. Într-una din seri, dând din întâmplare peste o descriere mai veche a luminii gălbui, ciudate, din Asybaris, m-am gândit că, dacă m-aş putea concentra, ar fi o soluţie, probabil, să încerc să duc la bun sfârşit proiectul, abandonat, de roman. Mi-ar prinde bine, presupun, să fug de temerile legate de boală într-o lume unde istoria e complet anulată şi nu sunt necesare explicaţii din moment ce nimic nu e explicabil. Ce ar putea fi mai potrivit pentru nevoia mea de a ieşi, cumva, din realitate decât războiul, încăpăţânat şi zadarnic, luat de la capăt în fiecare dimineaţă de Monseniorul, împotriva a cincizeci de pendule pe care ar vrea să le oblige să bată în aceeaşi fracţiune de secundă? Uneori, când mă trezesc noaptea şi trebuie să aleg între uitatul pe pereţi şi un al doilea somnifer, mi se întâmplă, chiar, să mă surprind că încep să fac diverse supoziţii în privinţa motivelor care-l împing pe doctorul Luca să-şi caute, în Julius, un confident, după ce cutreieră tavernele, sau în privinţa originii prafului adus de "vântul din sud". Din nenorocire, nu am destulă energie ca să pot întreprinde ceva pe termen lung.

Dar să revin la ce vreau. Să-mi pun ordine în amintiri? Poate că o s-o fac într-o zi, dacă mă voi bucura de răgazul necesar şi voi avea liniştea care-mi lipseşte acum. Deocamdată, m-ar interesa altceva. Aş putea consimţi că m-am iubit pe mine mai mult decât am iubit adevărul şi că, de aceea, sunt în măsură să confirm că regretele sunt uneori o formă, indirectă, de vanitate. De la contradicţia că regretele îţi permit să te crezi mai bun decât eşti până la convingerea că toate nereuşitele se explică prin faptul că nu ţi-ai utilizat cum se cuvine calităţile nu e decât un pas mic. Pe care eu l-am făcut. Probabil, inclusiv de ideea ratării s-ar cuveni să ne apropiem cu prudenţă. La urma urmei, lumea e plină de rataţi. Câţi ar putea spune că şi-au văzut împlinite toate aşteptările? Poate, e chiar o lipsă de modestie să declari: sunt un ratat! Ca să devii "ratat", trebuie să fi avut nişte visuri înalte, nişte ambiţii mari. Le-am avut? N-aş putea să jur. În schimb, acum, mi-ar fi mai uşor, cred, să vorbesc despre eşecuri pe care altă dată le-am ocolit sau le-am judecat superficial. Chiar dacă nu mi-am dat viaţa la câini, mă tem că am avut o idee greşită despre mine. Prea romantică şi, mai ales, îmbâcsită de prejudecăţi.

Întrebarea e dacă pot conta pe sinceritatea de care am nevoie. Cum zice doctorul Luca, nu e deloc simplu să-ţi descarci sufletul cum ai răsturna un sac. E de ajuns să-mi imaginez subconştientul meu ca o grotă întunecoasă prin ungherele căreia îşi ţes pânza păianjenii, că încep să mă codesc. Ce spun? Cât spun? Sunt îndoieli de care mă jenez şi neputinţe pe care aş prefera să nu le ştiu. O pudoare egoistă, mai puternică decât dorinţa mea de a fi sincer, mă blochează, deşi sentimentul pe care-l încerc, de la o vreme, că am supravieţuit propriei mele morţi şi că lumea reală nu mai are nevoie de mine ar trebui să mă elibereze de orice reţinere.

Nu întâmplător, de când am venit de la spital, m-am gândit deseori că am trăit cu piciorul pe frână (ce păcat că n-am derapat!), prea defensiv, prea precaut şi că, din această cauză, am în urma mea o existenţă cu prea multe febre false. Toată viaţa m-am apărat, m-am ferit, am pus între mine şi ceilalţi o barieră, am stat la pândă. Nu m-am dăruit în întregime, mi-am păstrat căi de retragere, mi-am protejat singurătatea, am fost "rac" şi chiar mai rău decât atât, încarcerat în mine însumi, încât am preferat de multe ori să-mi drămuiesc pasiunile decât să nu le pot controla. Mi-a plăcut să mă cred un "animal afectiv" şi, chiar, am fost, dar am pus lângă "animalul afectiv", ca gardian, un "animal raţional". Probabil, aici s-a aflat sursa eşecurilor mele. N-am putut fi un cerebral pur, nici nu mi-am lăsat sensibilitatea neîngrădită.

7. Îmi amintesc o scenă care e aproape emblematică. Se întâmpla în septembrie 1937, în curtea unui internat de pe strada Schitu Măgureanu din Bucureşti; internatul "Casei corpului didactic" unde fusesem încartiruiţi cei cinci bursieri de la liceul "Spiru Haret". Nu trecuseră mai mult de două săptămâni de când venisem din Lisa. În noaptea precedentă, mă visasem pe Calea Secii, cu vacile. Mali, mai vicleană, se strecurase printr-o spărtură a gardului în livezi şi, târându-şi clopotul prin iarbă, ca să-mi înşele vigilenţa, coborâse într-o văioagă. Strigasem din adâncul plămânilor, să mă audă Mali, iar răcnetul meu fioros reuşise să sperie întreg internatul. Dimineaţa, la micul dejun, eram arătat cu degetul şi am auzit multe comentarii răutăcioase pe seama "sălbăticiei"

mele. Nu-mi plăcea deloc că devenisem "vedetă", dar ce puteam face? Am înghiţit cu noduri ceaiul şi felia de pâine cu magiun, strângându-mă în carapacea mea, după care am pornit spre liceu.

Nu cunoşteam oraşul şi cred că barbarii, la Roma, au fost mai degajaţi decât mine. Mă speriam de câte ori trebuia să trec strada şi auzeam frânele vreunei maşini scrâşnind. Nu apucasem să-mi formez reflexe citadine, aşa că alternam curiozitatea cu teama. La prânz, am făcut drumul invers. Am căscat gura în faţa vitrinelor de pe Bulevardul Elisabeta, uimit mai mult de manechine decât de hainele expuse, m-am oprit să mă uit la pozele de la cinematografe, iar în dreptul Intrării Zalomit m-am abătut prin Cişmigiu, unde am admirat din nou iarba fragedă, grasă, cu gândul la Mali şi Cioanta. Am reuşit să pierd, astfel, masa de prânz. Când am ajuns la internat, servitoarele tocmai strângeau resturile de pe mese. Am luat dintr-un coşuleţ trei felii de pâine cu care mi-am potolit foamea, apoi m-am dus în curtea din spatele clădirii, o curte spaţioasă, asfaltată şi împrejmuită de un zid înalt, de unde se auzea gălăgie. Băieţii jucau "lapte-gros".

Cum nu primisem, încă, uniforma pe care urma s-o capăt în cadrul bursei, purtam hainele de-acasă. O pălărie rotundă şi neagră, cu bor mic, specifică portului din satele făgărăşene, pantaloni albi, strâmţi, de bumbac, cămaşa, tot de bumbac şi fără guler, lăsată peste pantaloni şi încinsă cu o curea lată, plus o vestă de postav vânăt. Doar bocancii mei erau "citadini". Nu vroiam să intru în vorbă cu nimeni, deoarece remarcasem că accentul meu tărăgănat, cu inflexiuni curioase pentru urechea unui bucureştean, şi cuvintele "exotice" pe care le foloseam stârneau zâmbete amuzate. Probabil, le păream noilor mei colegi din cale-afară de pitoresc cu aerul meu de mică sălbăticiune dezorientată, coborâtă din munţii Făgăraşi şi azvârlită, ca într-o grădină zoologică, într-un internat bucureştean unde trebuia să fie "educată" şi "civilizată". Amestecul de orgoliu şi timiditate care era, încă de atunci, baza caracterului meu, nu mă împingea nici el să mă arăt mai prietenos. Am mormăit un "nu" arţăgos, agresiv, când un băiat m-a chemat să intru şi eu în joc, şi m-am dus în fundul curţii, lipindu-mă cu spatele de zid. De-acolo puteam să urmăresc ce se întâmpla, fără să mă amestec cu ceilalţi şi fără să las pe nimeni să se apropie; dar şi satisfăcându-mi curiozitatea. Zidul îmi dădea o anumită siguranţă în lumea aceea necunoscută, plină de surprize, care diferea atât de mult de cea cu care fusesem deprins.

Cu vreo lună înainte, tata mă trimisese să dorm noaptea într-o mică livadă "de pe Seaca", unde plantase meri. Porcii mistreţi aveau obiceiul să coboare din pădure, prin august, şi să râme în căutarea unor rădăcini dulci. Misiunea mea era să-i alung, dacă veneau. Aprinsesem un foc şi, culcat în iarbă, stătusem la pândă, copleşit de mirosurile nocturne ale pădurii, fără să închid ochii. Nu avusesem curajul să-l contrazic pe tata, refuzând o treabă care nu reprezenta nimic neobişnuit în Lisa, dar cred că eram speriat. De aceea, alimentam continuu focul. Când am auzit grohăituri, am luat-o la fugă. Pe urmă, m-am întors, am început să ţip şi să arunc cu crengi aprinse, fără sa văd, ce-i drept, nici un mistreţ. Acum, însă, gălăgia veselă din curtea internatului făcea parte dintr-o altă realitate, total nouă pentru mine. Gata să-mi scot ghearele la primul semn de primejdie, stăteam cu spatele sprijinit de zid, ca într-o tranşee, încordat, atent la orice mişcare din preajma mea, hotărât să nu îngădui nimănui să se apropie.

Zidul acela a fost primul de care m-am sprijinit. În Lisa nu avusesem nevoie să mă apăr. Şi cred că lângă acel zid m-am lămurit ce este un "străin": cineva în care nu poţi avea încredere decât după ce te convingi că nu-ţi vrea răul. Ieşisem de sub scutul părintesc, acum puteam conta doar pe mine.

Înduioşătoare şi cam caraghioasă, dacă e văzută cu ochii de azi, întâmplarea are o semnificaţie aparte în "mitologia" mea personală. Am avut nevoie, mereu, de un "zid" de care să mă sprijin. Când el mi-a lipsit, am intrat în panică. Asta a făcut din mine un animal bănuitor, înclinat să fie tot timpul în gardă. Practic, de la unsprezece ani, viaţa mea a fost o lungă apărare agresivă, o pândă, care a accentuat dramatic cusurul meu de ins nesociabil şi dificultatea de a-mi găsi prieteni.

8. Străbăteam o toamnă cu amurguri prevestitoare de catastrofe prin lumina lor stranie. Mă uitam la apa unui râu. Părea liniştită. Numai în adânc se formau vârtejuri viclene. Aşa e şi viaţa, mă gândeam. Te lasă să crezi că totul e normal şi, pe neaşteptate, îţi pune gheara în gât. Apoi am visat o mare plină de delfini roşii. Se jucau în apă. Deodată, am observat că lăsau urme de sânge pe care valurile le combinau, făcând să apară pe suprafaţa mării un text din care nu înţelegeam nimic deoarece era într-o limbă necunoscută. Când spuma a şters totul, ca un burete alb, m-a acoperit un val puternic. Am simţit că devin uşor, că plutesc, că mă afund, că nu mai eram deloc speriat.

Pe la patru noaptea, m-am trezit. Simţeam înţepături în inimă. N-am mai putut readormi. Mi-am amintit de două "amănunte" cărora nu le-am dat importanţă niciodată. Bunicul meu dinspre mamă a murit în urma unui stop cardiac. Avea şaizeci şi doi de ani.

Era toamnă, prin noiembrie, desfăcea ştiuleţi de porumb. La un moment dat, a plecat capul într-o parte şi s-a prăbuşit. Bunicul dinspre tată a murit în somn. Venise, într-o seară, de la cârciumă, pus pe harţă. Tatăl meu şi mama, proaspăt căsătoriţi, s-au dus să doarmă în şură, pe fân, lăsându-l pe bătrân singur, pentru a nu-l supăra. Dimineaţa l-au găsit mort, tot datorită unui stop cardiac, probabil.

"Singurul zeu pe care-l cunoaştem", cum numea cineva ereditatea, ne poate dezvălui, uneori, o faţă deloc romantică.

9. Propriu-zis, nu mă doare nimic. Angoasele, când mă bântuie, vin din faptul că respir mai greu, gâfâi la orice efort, obosesc repede şi, uneori, simt o apăsare în zona inimii. Atunci, am impresia că duc dinamită în buzunare şi că trebuie să fiu atent să nu sar în aer. Sunt singur cu "monştrii" mei şi încerc să-i domesticesc cum pot, cu slabe rezultate de cele mai multe ori, deşi, iniţial, nu mi-a fost frică. Am stat acasă douăzeci şi patru de ore după infarct, agitându-mă şi traversând o noapte albă. E adevărat că bănuiam altceva: o criză de colon sau de bilă. Nu primisem nici un avertisment de la inimă. Electrocardiogramele de rutină arătau perfect. Când m-am hotărât să mă duc la spital (era Duminica Floriilor), n-am luat cu mine nici pijama, nici schimburi. Eram sigur că, peste un ceas, două, mă voi întoarce acasă. Nici auzind că făcusem infarct, n-am fost impresionat. Prima mea reacţie a fost de o stupiditate enormă: "Nu voi petrece Paştele într-o cameră de spital". Abia ulterior am consimţit că nu mai sunt deloc "o stâncă".

Iar acum mi se pare aproape ridicol că odinioară i-am studiat pe stoici cu pretenţia de a învăţa ceva de la ei. N-am învăţat nimic! Stoicul îşi domină temerile. Şi, în cele din urmă, se înalţă deasupra lor. Nu mai e unealta lor oarbă, chiar dacă nu le înlătură. Pe când eu n-aş mai putea zice decât cu o neîncredere jenată: tot ce se întâmplă se întâmplă fiindcă aşa trebuia să se întâmple.

Ceea ce ar trebui să mă îngrijoreze, poate, mai mult nu este, totuşi, lipsa de bravură, ci altceva. Fiindcă n-am putut să mă gândesc cât mai puţin la boală, am dorit să mă gândesc cât mai puţin, în general. Medicii mi-au atras atenţia că moralul ridicat e cel mai bun medicament şi că, deci, o oarecare detaşare s-ar impune. Din sfatul lor, m-am ales, însă, cu nostalgia de a mă comporta ca o larvă. Pentru prima oară am renunţat complet la viaţa socială. Nu mai doresc să ies pe stradă, să văd lume, mă complac în sihăstria de aici, încep să am calităţi de pustnic. Observ că suprim în mine, pe zi ce trece, orice curiozitate faţă de evenimente, orice interes care m-ar deranja. Nici măcar să citesc nu mai sunt în stare. Dacă iau o carte, o pun deoparte după câteva pagini. Când primesc, rar, câte un telefon, am dificultăţi să întreţin conversaţia mai mult timp. Fac tot ce pot s-o scurtez. Efortul de a rămâne politicos mă oboseşte.

În schimb, îmi pierd ore întregi privind nişte oţetari banali sau zidul cu ciori. M-am sălbăticit, nu mă mai pot baza, se pare, pe nevoia de alţii, care nu m-a părăsit niciodată până acum şi mă surprind având impulsuri mizantropice. Adevăratul creştin e pesimist, s-ar zice, de vreme ce marea lui speranţă e viaţa de apoi. Dar poate fi asta o justificare? Şi, pe urmă, mă pot eu lăuda că sunt un creştin veritabil? într-o noapte, m-am visat discutând cu... doctorul Luca. Spunea că lumea se împarte în bolnavi declaraţi şi bolnavi nedeclaraţi. "Lasă asta — i-am zis —, vrei să te sinucizi?" S-a încruntat şi m-a măsurat din cap până la picioare. Ce-mi păsa mie? Apoi, a izbucnit într-un râs răutăcios. "Ce ştii despre deşerturi?" m-a apostrofat, rânjind. Nu-mi mai aduc aminte ce i-am răspuns, dar, probabil, m-am lăudat, căci s-a aplecat spre mine şi mi-a şoptit: "Bravo, e o specialitate folositoare".

10. *De fapt, doctorul Luca e de părere că sinuciderea reprezintă o soluţie doar în tinereţe, când poţi lăsa în urmă un cadavru frumos. După ce ai îmbătrânit, nu-ţi rămâne decât să cutreieri, ca el, tavernele, tăvălindu-te în noroi, ca să poţi să-ţi dispreţuieşti trupul. În consecinţă, nu se sinchiseşte de ce cleveteşte lumea, în Asybaris, pe seama lui. "N-au decât să-şi bată gura cât vor, i-a zis lui Julius, ştergându-şi cu o mare batistă cadrilată faţa roşie, de rac fiert şi pe urmă răcit. Ba chiar îi înţeleg. Se plictisesc, probabil, ascultând continuu vântul care aduce, vara, nori de praf sau emiţând ipoteze despre deşertul pe care expediţiile nu reuşesc să-l descopere. În Asybaris, băiete, bârfa constituie un medicament".*

Uneori, când nu se controlează de ajuns, iese la iveală o tristeţe bine ascunsă, dar doctorul Luca se grăbeşte totdeauna să-şi reia aerul său obişnuit, de clovn bătrân căruia îi place să spună lucruri ciudate. Într-o zi, i-a explicat tânărului custode că Dumnezeu e ce rămâne când tot ce ne e permis să vedem ne pare absurd, după care, cu ochii la pendula cu ramă de sidef din perete, a adăugat, între două accese de tuse: "Ceea ce am căutat eu, băiete, nu se află pe lumea aceasta. Sau nu se mai află". Julius îl ascultă fără să-l întrerupă. Foarte rar îi pune întrebări şi o face cu grija de a se arăta politicos, deoarece nu

vrea să-l supere pe bătrân. Cum n-a găsit în biblioteca Monseniorului nici o carte care să-l lămurească de cine şi când a fost întemeiat Asybarisul, doctorul Luca, o adevărată enciclopedie ambulantă, e un interlocutor extrem de preţios. În plus, e singurul străin care are acces la "palat", cum i se spune pretenţios clădirii cumpărate de Monsenior de la un negustor de parfumuri, cu mulţi ani în urmă; în fapt, o casă greoaie, dărăpănată, care ar semăna cu un cufăr vechi, mâncat de carii, dacă zidurile cenuşii, pe alocuri putrezite, n-ar fi acoperite de glicină. Vine în fiecare marţi şi în fiecare vineri, în jurul orei cinci după-amiază, se abate prin pavilionul bibliotecii ca să stea de vorbă cu tânărul custode, apoi suie scara de lemn stacojiu spre încăperile unde s-a izolat prietenul său din tinereţe şi, probabil, singurul său pacient. Căci, după unii, Monseniorul n-ar mai fi întreg la minte.

Când Julius a încercat să afle ce temei au gurile rele să lanseze asemenea vorbe, doctorul Luca s-a mulţumit să-i explice că unul dintre marii regi ai Spaniei, anume Carol Quintul, s-a retras la bătrâneţe într-o parte rezervată a castelului unde doar câţiva servitori aveau voie să pătrundă, pentru a se război cu treizeci de pendule; armată pe care n-a izbutit s-o învingă. După aceea a schimbat vorba şi s-a întors la răutăţile debitate pe seama sa: "Nelly şi prietenele ei îşi închipuie că mă mână viciul prin taverne. Dar ce să le spun? Cel mult, că nimic nu e ruşinos dacă te ajută să trăieşti. Se pare că e ceva real, băiete, în ideea că nu e nebun cel care şi-a pierdut raţiunea, ci acela care şi-a pierdut tot în afară de raţiune. E o suferinţă să te găseşti într-o asemenea situaţie, crede-mă. Uneori, dacă aş putea să-mi amputez o parte a memoriei, cum îţi amputezi un deget cangrenat, aş face-o".

11. La mine, memoria se comportă ca o prostituată. Mi-a oferit, de fiecare dată, ce-am dorit să găsesc în ea. Sau, cel puţin, aşa s-a întâmplat până acum. Mă revăd într-o odaie mică, sărăcăcioasă, cu lut pe jos, fără sobă, cu o lampă de gaz pe o măsuţă rotundă. Afară, noaptea căzută peste periferiile cartierului Ferentari. Din când în când, loveam cu o lingură de lemn în pălăria metalică a unui ceas deşteptător, pentru a-mi birui somnul, neavând un reşou la care să-mi fac o cafea. Aşa mi-am pregătit examenele, patru ani, la Litere, la Drept şi la Filosofie. În timpul anului, cu excepţia după-amiezelor în care îmi permiteam luxul de a merge la un film, pe bulevard, colindam bibliotecile, citind tot ce găseam despre Evul Mediu. Scriam o "Reabilitare a Evului Mediu", pe care o visam operă capitală, dar al cărei manuscris l-am pierdut, din păcate, în toamna anului 1948. Lăsam pregătirea examenelor pentru sesiuni. Contam pe memoria mea, capabilă, potrivit calculelor verificate în practică, să reţină, aproape fidel, orice text, parcurs cu o viteză de douăzeci şi şase de pagini pe oră. Toate examenele din studenţie au fost pentru mine o simplă problemă de timp. Aveam nevoie, la fiecare examen, de numărul de ore care, înmulţit cu douăzeci şi şase, să-mi permită să parcurg cursul până la capăt, însemnând pe margine, după o metodă proprie, cu diverse culori, pasajele mai importante. O săptămână, două, mai târziu, însă, textul memorizat astfel începea să pălească, până ce, în locul lui, rămânea o mare pată albă, cu detalii care rezistau, semănând cu hieroglifele de pe o coloană egipteană măcinată de nisip.

Aşa îmi explic că, pe lângă întâmplări disparate, îmi amintesc, mai ales, stări, senzaţii. Cred că aş putea să înşir câteva mii de mirosuri ale ierbii, în funcţie de ceasurile zilei, de ploaie, de soare, de anotimp, de pământ, de umbră, de vecinătatea unui râu, de înălţime, de gradul de umezeală ori de uscăciune. Verile şi toamnele petrecute pe Calea Secii m-au făcut expert în studiul luminii şi al norilor aducători de furtună sau de grindină. Aş putea deosebi şi acum, bănuiesc, cu ochii închişi murele oloage de murele crescute în tufe, foşnetul unui fag de foşnetul unui brad. În schimb, multe din cele trăite s-au estompat, lăsând în urmă goluri, ca într-o pădure arsă pe jumătate. Această descoperire mă obligă să admit că memoria mea seamănă acum cu o oglindă spartă, care-mi restituie numai frânturi de viaţă.

12. Vers al pieilor roşii: "Moartea mi-a tatuat inima". Dacă aş crede în zeii lor, i-aş ruga să mă ajute. Din păcate, nu prea mai am nici un punct de sprijin ferm. Poate, în amintiri. Şi nici acolo. Pe peretele dinspre bucătărie, am atârnat un tablou pictat de un amator, care reproduce casa din Lisa. Nu e cea în care m-am născut şi pe care am visat-o într-una din nopţi. E o clădire nouă, ridicată în 1954, în anul morţii tatei. De aceea nu mă leagă prea multe de ea. Gândurile mele alunecă spre o casă modestă, construită din bârne, care nu mai există. Ultima fotografie a tatei mi-l arată lângă ea. E cu căciula pe cap, dar fără suman. Va fi fost prin aprilie? Tata ţine un ciocan în mâna dreaptă şi e neras. Probabil, repara ceva când l-am întrerupt şi l-am fotografiat.

Acea casă am fost pe punctul s-o incendiez, într-un elan demiurgic, când aveam trei sau aproape patru ani, ceea ce m-a costat o fobie (ignifobie) de care sufăr şi azi.

Trebuind să spele nişte rufe în curte, mama a comis greşeala de a mă lăsa singur, nesupravegheat, în casă. Şi am profitat de ocazie pentru a pune în aplicare un proiect care mă muncea, probabil, de mult timp. Cu ajutorul unui lemn, luat din grămada de lemne de fag depozitată între picioarele sobei noastre de tuci, am lovit cu putere jarul, hotărât să sting focul, ca să-l reaprind cu mâinile mele. Probabil, asta se întâmpla într-un sfârşit de iarnă sau la începutul primăverii. N-am reuşit decât să fac să sară câţiva tăciuni pe nişte obiecte inflamabile aflate pe laviţa din faţa sobei. Flăcările au ajuns repede la grinzi şi, în clipa aceea, m-am speriat. Mi-am părăsit experienţa şi m-am strecurat în curte, fugind de la locul faptei. Abia după ce m-am văzut la adăpost, dincolo de poarta şurii, am strigat, anunţând-o pe mama că ardeau nişte haine ale surorii mele. Ar fi ars, probabil, şi casa dacă nu săreau vecinii, cu găleţi cu apă. Nu mai ţin minte ce am făcut în timp ce nenorocirea era, încă, pe cale să se producă. Probabil, am stat în grădină, îngrozit. Nu mai ţin minte nici prin ce mijloace m-a determinat mama să revin în curte, când urmările isprăvii mele au fost înăbuşite. Probabil, mi-a făgăduit că mă va ierta. Dar, după ce m-a prins, a vrut să-mi administreze o lecţie, înainte de a mă ierta, ca să mă lecuiască de porniri asemănătoare în viitor. Pentru a da acelei lecţii o formă cât mai convingătoare, s-a dus în şură, a luat funia cu care se lega, vara, fânul în car, a făcut un zbilţ şi m-a anunţat că mă va spânzura. Locul execuţiei era părul din faţa grajdului, al cărui trunchi se despica în două la înălţimea unui om. Mama mi-a pus zbilţul în jurul gâtului, apoi a trecut funia prin despicătura părului şi a tras uşor, cu grijă, chestionându-mă: "Mai faci?" Aştepta de la mine un "nu", slab şi convenţional, ca să aibă un motiv să mă ierte. Dar încăpăţânarea mea era mai mare decât spaima. În consecinţă, am refuzat cu cerbicie să promit că voi pune capăt carierei mele de incendiator, ceea ce a silit-o pe mama să simuleze mai departe hotărârea de a mă spânzura, pentru a mă determina să regret. Lecţia de pedagogie a fost, însă, întreruptă de apariţia tatei care n-a apreciat-o. În loc să mă ia de guler şi să-mi tragă bătaia cuvenită, i-a dat mamei o palmă. Asta m-a şocat şi mai rău decât dacă m-ar fi bătut. Cred că a fost singura dată când l-am înfruntat. Am ţipat la el: "De ce dai în mama?" Eram atât de furios încât tata a izbucnit în râs, după care conflictul s-a aplanat.

Deşi în Lisa sentimentele nu erau importante, tata îmi ierta aproape orice. Aşa se face că în viaţa mea "particulară" preistorică au existat şi alte experienţe rămase nepedepsite. Pe la vreo patru ani, lăsat singur acasă, m-am trezit cuprins de friguri artistice care nu suportau amânare. Drept care am luat o "cuţitoaie", o lamă de cuţit cu mânere laterale la ambele capete, şi am răzuit de scoarţă toţi pomii fructiferi din grădină, pe care tata, pasionat pomicultor, abia îi altoise. Doream să-i fac albi, "mai frumoşi". Am lucrat cu spor, până seara, încredinţat că voi fi lăudat pentru strădania mea, şi am fost sincer mirat când l-am văzut pe tata negru de supărare. Am făcut, aş zice azi, ceea ce a făcut Malraux când a declanşat operaţiunea înălbirii clădirilor din Paris, numai că pomii "înălbiţi" de mine n-au rezistat. S-au uscat toţi.

Am digerat foarte greu învăţătura acelei isprăvi chiar şi după ce am priceput ce grozăvie săvârşisem. Dar ce ştiu azi mai bine decât atunci când credeam, învârtind limbile ceasului deşteptător, că timpul poate fi dat înapoi? Poate, doar că mecanismul iluziilor se strică şi el, ca orice mecanism.

13. Aceste întâmplări — şi altele — care-mi stârnesc un surâs melancolic pot da o impresie greşită despre legătura mea sentimentală cu Lisa. Nu cred că mă înşel dacă afirm că ele par să semene cu o realitate comună intelectualilor români plecaţi din sate, înainte de al doilea război mondial. Or, spre deosebire de alţii, eu nu mai sunt sigur că viaţa mea interioară are un "centru" căruia i-am rămas fidel. Bineînţeles, nu mă pot gândi la Lisa ca la o localitate, ci ca la temelia fiinţei mele. Şi mi-ar fi imposibil să vorbesc despre copilăria mea altfel decât ca despre partea mea de paradis. Trebuie să recunosc, însă, că acest paradis mirosea nu numai a frunză de nuc şi a fan încins, ci şi a rachiu prost. Şi că am trăit, cumva, schizofrenic, pe două planuri, încă de atunci, deoarece am copilărit într-o lume pe care grijile şi existenţa dură o obligau să dispreţuiască slăbiciunile, să fie chiar brutală când interesul material era în pericol. Bărbaţii pe care îi admiram, cărora doream să le semăn, mânuiau mai bine toporul decât vorbele despre sentimente, iar asta mă complexa.

De altminteri, când m-am lămurit în privinţa naturii mele romantice, am înţeles mai bine aceste complexe. Căsătoriile, în Lisa, aveau la baza lor un târg, în care dragostea juca un rol minor sau, în orice caz, secundar. Părinţii fetei şi părinţii băiatului se întâlneau şi negociau "afacerea"; ce livezi, de unde se asigura fânul pentru vite, şi ce fâşii de pământ arabil primea fiecare dintre virtualii soţi, ca să poată întemeia o gospodărie. Dacă părinţii cădeau de acord, se bătea palma şi se organiza nunta. Dacă nu, dragostea trebuia să sucombe. Femeile se urâţeau repede, renunţând la cochetăriile din tinereţe, şi ajungeau să pară trecute înainte de a fi bătrâne, iar bărbaţii se împărţeau, la sfârşitul fiecărei săptămâni de muncă, între două biserici şi patru cârciumi.

Plecarea mea din Lisa a fost, poate, o şansă. Dar, probabil, fără a pierde nu învăţăm să preţuim.

Câţi copii au dispus, ca mine, de posibilitatea de a învăţa, înaintea buchiilor, limbajul pietrelor, al arborilor şi al norilor? Sufletul meu e plin şi azi de aromele copilăriei, chiar dacă ea n-a fost idilică. Mi-am creat o Arcadie proprie, după o reţetă binecunoscută. Copilăria = vârsta de aur. Tot ce urmează e decădere. Exil. Nostalgie a neştiinţei pierdute. Convins — şi cum aş fi putut să nu fiu? — că reprezint şi eu categoria intelectualilor care duc cu ei lumina unui sat, am renunţat să-mi dau o explicaţie, alta decât trecerea timpului, pentru ceea ce am simţit de câte ori m-am dus, după moartea părinţilor, în Lisa; că acolo sunt mai străin decât în Bucureşti. A trebuit să îmbătrânesc pentru a mă întreba ce sunt eu, de fapt. Un "dezrădăcinat" autentic? Nu cred; n-aş mai putea suporta de bunăvoie pacea unui sat. Un "adaptat" la oraş? Nu cred nici asta; un simplu cântat de cocoş ruinează toată experienţa mea de intelectual. Şi cum se face că, născut într-o lume extrem de practică, am ajuns să trăiesc aproape somnambulic?

E adevărat, nu-mi pot închipui un Dumnezeu burghez sau un Dumnezeu intelectual. În schimb, un Dumnezeu ţăran îmi pare foarte posibil. Dar aceasta o voi lămuri, poate, altădată.

14. În multe nopţi, nu visez nimic. Sau, poate, uit ce-am visat. Sunt, dimineaţa, ca o plajă pustie pe care au spălat-o valurile. Când visez, însă, visez, de la o vreme, încăperi ale căror uşi sunt încuiate. Şi interesant e că scenariul se repetă. Într-o primă fază, trec prin spaima că sunt prizonier. Mă învârt prin încăpere, încercând să-mi stăpânesc panica. Dacă nu reuşesc, mă trezesc buimăcit de emoţie, speriat, gata să strig. Dacă reuşesc, invariabil, se petrece acelaşi lucru. La un moment dat, uşa pe care m-am străduit în zadar s-o forţez se clatină din balamale, ca bătută de vânt, sau încetează să mai opună rezistenţă. Nu trebuie decât s-o împing uşor. Atunci, mă năpădeşte, brusc, altă panică. Oare ce mă va aştepta dincolo de uşă? După ce, înainte, nu-mi dorisem decât să scap din acea încăpere, acum mă tem s-o părăsesc. Mă încearcă un ciudat regret că mă voi despărţi de ea. Mă uit cu tandreţe înapoi, îndelung, înainte de a-mi lua inima în dinţi să împing uşa.

Azi-noapte, mă găseam într-o casă cu mobile grele, uzate şi prăfuite, unde aşteptam pe cineva. Auzeam foarte clar zgomot de valuri şi am presupus că mă aflam undeva pe malul unei mări. Sentimentul de panică, de nelinişte tulbure, care mă stăpânea, fiindcă nu ştiam nici pe cine aşteptam, nici când va veni, s-a mai atenuat după ce am zărit pe o etajeră cu cărţi un Cupidon de porţelan, destul de hilar, care trona peste "Scrisorile provinciale" ale lui Pascal. Deodată, ridicând privirea am constatat că vedeam cerul, deoarece acoperişul casei se surpase. Asta mi-a dat o speranţă nebunească. La nevoie, puteam fugi pe-acolo, dacă nu se întâmpla nimic. M-am urcat pe o masă de stejar, masivă, cu picioare în formă de labe de leu, pentru a încerca să văd dacă ajungeam cu mâinile până la spărtura din acoperiş, şi am fost în pericol să cad deoarece îmi sprijinisem piciorul pe un maldăr de chei ruginite. Prima cheie pe care am vârât-o, nerăbdător, în broască s-a învârtit cu uşurinţă. Am ezitat, ca de obicei, să împing uşa, dar o pală de vânt a trântit-o de perete şi m-am pomenit în faţa unui câmp acoperit de zăpadă, proaspăt căzută. Nici vorbă de mare, însă, şi nu se mai auzea nici zgomotul valurilor. În schimb, în zăpadă se vedeau, clar, urme recente de paşi. De fapt, două rânduri de urme, aproape suprapuse. Unele care se apropiau de casă, altele care se îndepărtau. Acel cineva pe care-l aşteptasem nu putuse, probabil, să deschidă uşa şi plecase, fără ca eu să-l aud. Am mers până ce zăpada s-a transformat, brusc, în noroi. Acolo, mi-am dat seama că nu eram singur. Mergeam în spatele cuiva. Un bărbat, cu siguranţă. Nu-i vedeam decât picioarele, deoarece era mult mai înalt decât mine. Era o zi urâtă, umedă, cu cer mucegăit, din care se scutura o ploaie măruntă, rară, neputincioasă. Bărbatul din faţa mea păşea cu grijă, căutând locurile unde era mai puţin noroi, evitând băltoacele, şi, în timp ce-l urmam, am priceput, uimit, că era tatăl meu. Aveam şapte ani, era prima zi de şcoală. Mergeam cu ochii în pământ, preocupat, intuind vag că se schimba ceva în viaţa mea. Când am ajuns la poarta şcolii, m-am împiedicat. M-am ridicat repede, dar tata dispăruse. În faţa mea era acum "unchiul George", rezemat de un gard. Mă privea ironic, fără să spună nimic. Când a deschis gura, m-a întrebat ceva care m-a zăpăcit. De ce nu-l iubisem? Nu ştiam că-mi fusese unchi? Îşi bate joc de mine, mi-am zis. Cum să nu ştiu că era fratele mamei? Am ştiut chiar foarte de timpuriu că era, cum zicea mama cu respect, "primul domn din neamul nostru". Îşi lăsase capul pe spate, în stilul lui provocator, teatral, şi aştepta. Undeva, în depărtare se zăreau turlele celor două biserici din Lisa. Una alb-argintie, mai înaltă, cealaltă, ca de aramă coclită, mai scundă. Jenat, încurcat, căutam o explicaţie care să nu-l rănească, să nu scurme prin leziuni vechi, când m-am trezit. Am aprins lumina şi, ameţit de somn, m-am uitat la ceas. Era abia trei. Cu ajutorul unui somnifer, am readormit şi, de data aceasta, am visat ceva foarte încâlcit. Locuiam, încă, pe Bulevardul Eroilor şi mă dusesem să beau un ceai la barul din staţia de metrou. Când a venit ospătarul să ia comanda, s-a revărsat de pe scară un furnicar de călători, gălăgios şi, oarecum, agresiv, care nu se mai sfârşea. M-a cuprins o spaimă teribilă. Ceea ce vedeam prin geamul barului mi se părea monstruos. Am luat-o la fugă. M-am pomenit

într-o încăpere goală, văruită de curând, unde nu exista decât un televizor aprins. Pe fereastră, vedeam maşini şi autobuze care transportau statui decapitate. În camera alăturată, cineva a trântit nervos telefonul. Am auzit, apoi, o colindă, cântată într-o limbă necunoscută, întreruptă de împuşcături. Un domn distins conferenţia acum la televizor, tradus în mai multe limbi. La sfârşitul conferinţei, s-au transmis ultimele ştiri. O sectă, cu mulţi prozeliţi, decapitase toate statuile din oraş. Dar poliţia era pe urmele răufăcătorilor. Cetăţenii au fost rugaţi stăruitor să stea liniştiţi şi să aibă încredere în poliţie. Cei care au batjocorit statuile vor fi prinşi. Şi nu va exista nici o îndurare pentru ei. S-au auzit urale, după aceea un marş. Pe ultimele sunete ale marşului, televizorul s-a stins. În cameră s-a lăsat o tăcere apăsătoare şi eram sigur că, dacă m-aş fi dus la uşă, aş fi constatat că era încuiată.

10. "*Vântul din sud" nu e un vânt oarecare, e o taină, la fel de importantă, probabil, ca marea pe care cei din Asybaris n-au văzut-o niciodată. Numai că în timp ce marea, ce s-ar găsi undeva la miazănoapte, e o simplă probabilitate, "vântul din sud" taie în două jumătăţi, aproape precise, anul. Şi, cu siguranţă, tot el — în măsura în care se poate conta şi aici pe ideea că orice are o cauză şi un efect — se află la originea faptului că toate casele din Asybaris au ferestre doar în pereţii dinspre miazăzi, de parcă oraşul ar fi vrut să arate că numai într-acolo priveşte, restul fiind reverie sau somn. În aprilie, când "vântul din sud" se dezlănţuie, făcând cocoşii de tablă de pe acoperişuri să scoată sunete subţiri şi bolnave, începe sezonul secetos. Un sezon cu praf mult, galben-roşcat, care a creat multe nedumeriri, deoarece în împrejurimi nu există un pământ asemănător; un anotimp cu călduri atroce, istovitoare, şi cu cerul permanent acoperit de pâclă. Vântul suflă până în octombrie, cu rare şi scurte întreruperi. E mereu fierbinte ca o flacără, uscând tot ce întâlneşte în cale, mai puţin frunzişul rododendronilor care, dimpotrivă, se umplu de flori roşietice, cărnoase, ce reuşesc să parfumeze şi praful.*

În acest timp, cu cer galben, nu cade nici o picătură de ploaie, iar locuitorii Asybarisului ţin, continuu, ferestrele închise şi obloanele coborâte. Altminteri, praful s-ar strecura până şi în visele lor. După o vreme, în pământ apar crăpături mari, ca nişte şerpi morţi. Atunci străzile rămân pustii, mai ales în ceasurile amiezii când aerul capătă un miros greu, de stârv descompus de căldură. Şi întrucât nu uită că bătrânul custode, al cărui ajutor era, a murit în urma unei crize de astm, Julius ţine o găleată cu apă în bibliotecă, pentru a se spăla pe mâini după ce pune în ordine cărţile îmbâcsite de praf.

Pentru dezlegarea misterului acestui praf ciudat, care dă aproape tuturor lucrurilor o paloare bolnăvicioasă, s-au format nenumărate expediţii. Cei mai buni specialişti în mineralogie, în meteorologie, în ştiinţa solurilor, s-au dus, vară de vară, cât au putut de departe, spre miazăzi, în speranţa că vor găsi deşertul de unde se presupune că ar proveni praful. De fiecare dată, plecarea expediţiei e un eveniment. Se strânge multă lume în partea de miazăzi a Asybarisului pentru a-i saluta pe curajoşii care vor căuta, o dată în plus, să vadă cât de extinsă e izolarea lor de lume, mergând cât mai departe spre sud, cu grija de a se întoarce înainte de sezonul ploilor. Dar bravii temerari s-au ales de fiecare dată cu un insucces. Au întâlnit pământuri întinse, pe care creşte o iarbă săracă, aproape stârpită de soare, întrerupte, când şi când, de bălţi cu apă mâloasă ori de mici păduri, compuse din arbuşti, adăpostind izvoare inutile, dar n-au găsit nici urmă de deşert sau vreun semn că o fiinţă omenească ar fi trecut, înaintea lor, pe-acolo.

Într-o noapte, pe la începutul lui octombrie, "vântul din sud" devine, brusc, şovăielnic, abia târându-se printre platanii de pe strada Cămătarilor, după care se opreşte. Se aşterne o linişte nefirească, atmosfera se limpezeşte şi, curând, apar pe cer stelele, curate, strălucitoare, ca desenate cu mâna. De peste tot se aud, atunci, pocnete de obloane ridicate. Asybariţii deschid larg ferestrele, ca să intre în case aer proaspăt.

Acea minunată pace, când nici o adiere nu mai mişcă frunzele rododendronilor, majestuoşi, mari cât eucalipţii (în Asybaris, nimeni nu ştie că rododendronul e, de fapt, un arbust), durează vreo săptămână. Apoi, vremea se tulbură din nou. Începe să sufle "vântul din nord", aducător de ploi. Ploi lungi, plicticoase, care răcoresc pământul chinuit de secetă, dar care sfârşesc prin a aşeza peste Asybaris un cer putred.

— Cunoşti parabola cu cămila şi urechile acului? l-a întrebat doctorul Luca pe tânărul custode, după ce a aflat de la grădinar că participanţii la ultima expediţie se întorceau fără a fi descoperit nimic. Mai degrabă va trece cămila prin urechile acului decât vor găsi ei deşertul.

Julius e hotărât să nu accepte acest pesimism, chiar dacă-l înţelege. E încă tânăr, plin de speranţă, convins că trebuie încercat imposibilul.

— Se vor duce mai departe.

— Mai departe? s-a strâmbat doctorul Luca. Mai departe spre ce? Băiete, şi eu am crezut odată că omul îşi dă măsura numai forţând imposibilul. Acum, însă, nu mi-a mai rămas decât să mă îmbăt ca un porc, fără să-mi mai pese ce zic imbecilii şi înţelepţii... Doctorul Luca se opri, câteva clipe, pentru a-şi şterge de transpiraţie faţa congestionată... Aici toţi se socotesc filosofi. Ce e cu praful? De unde vine? Asta se întreabă mereu. Stau cu obloanele trase, jumătate din an, pe urmă, în cealaltă jumătate, ascultă cum sună ploaia pe acoperişurile de tablă, şi vor să-şi umple singurătatea cu un deşert. Nu e caraghios? Pentru mine, nu există decât două soluţii, băiete. Să nu mai ştii ce vrei ori să nu te mai intereseze nimic. Se auzeau acum bătăile cavernoase ale pendulei cu ramă de sidef, din perete. Julius se foi, o vreme, stânjenit. Ar fi vrut să spună că orice şansă dispare abia după ce te dai bătut. Până atunci, poţi să mai speri. Nu găsea, însă, vorbele cele mai potrivite. De aceea îi fu recunoscător bătrânului "stâlp al tavernelor" din Asybaris, când acesta îşi luă de pe masă uriaşa pălărie de pai şi plecă, zicându-i, grăbit, din uşă: "Cred că mă aşteaptă Monseniorul".

16. S-a accentuat starea proastă, dar despre ce altceva ar merita să vorbesc, în primul rând? Sistemul meu de apărare se dovedeşte defect.

Probabil, mă tem întâia oară, cu adevărat, de moarte şi mă văd silit să constat cât de puţin valorez. Încerc să mă împotrivesc, să nu las răul din mine să avanseze, numai că între "a vrea" şi "a putea" e, acum, o prăpastie. Tot ce izbutesc e să consimt că n-are rost să mă lamentez. Viaţa îmi prezintă nota de plată. Şi trebuie s-o achit fără să crâcnesc.

Ziua se întunecă încet. Ciorile au dispărut. Până anul acesta, n-am avut decât dispreţ pentru oţetari, arbust cu o vitalitate agresivă, care-l ajută să crească oriunde. Oţetarii sunt varianta botanică a câinilor vagabonzi din Bucureşti. Cred că e imposibil să fie stârpiţi. Acum, însă, puterea lor de a măcina şi piatra cu rădăcinile îmi impune respect. Lumina amurgului îi face mai puţin sticloşi, le dă ceva feciorelnic. Şi, ascunşi pe jumătate de un zid vechi, capătă un mister care îndeamnă subconştientul meu să se legene pe ramurile lor ca într-un balansoar. E un ceas care-ţi cere să iei viaţa aşa cum e, cu recunoştinţă. Un tunet sfâşie liniştea, cum ai sfâşia o draperie. E primul tunet pe care-l aud în acest an.

17. Două zile, am fost din nou la spital. Trebuia să mă supun unei scintigrafii, "pentru evaluarea gradului de afectare a vaselor coronariene", mi-a explicat doctorul. De data aceasta, am încercat să mă obişnuiesc cu condiţia de pacient pe baza unei strategii simple. Te uiţi fix, insistent, la pereţii albi ai camerei de spital până ce ţi se şterge totul din minte în afară de motivul pentru care te afli acolo. Te goleşti de tine însuţi. Noaptea, văzând că nu reuşesc să aţipesc, am aprins lumina. Luasem cu mine cărţulia cu sfaturi pe care şi le da Marc Aureliu. Becul chior, vederea slăbită şi confuzia simţurilor provocată de nesomn, făceau lectura un chin, de aceea am renunţat şi am ascultat concertele haitelor de câini din curtea spitalului. În paralel, îmi reproşam că am ajuns un fel de marionetă a angoaselor mele, că sunt obosit sufleteşte peste măsură, că nu mai văd nici un capăt. Spre dimineaţă, mi-am revenit. Am găsit chiar puterea de a mă bărbieri, pentru a-mi ridica moralul. Nu sunt, încă, în stare să judec senin "evenimentul" (infarctul nu e o boală, ci un accident), dar, cu răbdare, voi deveni, poate, un pacient model care socoteşte perfect normal "servilismul faţă de trup", dispreţuit de Marc Aureliu.

10. *Tânărul custode a încercat să-l tragă de limbă pe doctorul Luca. A avut vreo legătură stăpânul său cu lumea principilor sau a prelaţilor, de i s-a zis "Monseniorul"? Şi cum a ajuns acest om învăţat — de la fostul custode, Julius aflase că Monseniorul ar cunoaşte vreo nouă limbi, între care greaca veche şi latina — să-şi petreacă dimineţile luptându-se cu cincizeci de pendule, înghesuite, una lângă alta, în "salonul pendulelor"? Trudă care nici nu dă roade. Căci mereu se găseşte câte o pendulă care o ia puţin înainte sau rămâne în urmă. E adevărat, cumva, ce zice Marta, menajera, că Monseniorul a trecut printr-un spital de boli nervoase? Dar pe cât de limbut e doctorul Luca, atunci când e vorba de "filosofii" din Asybaris, pe atât de reţinut e în privinţa prietenului său.*

— Marta? Marta, băiete, e o femeie rea şi clevetitoare, enervată că trebuie să şteargă de praf măcar la două zile, atâtea pendule şi să ţină ordine într-o "casă de nebuni", cum bodogăne ea. M-am săturat s-o aud. Şi făcu un gest plictisit, dispreţuitor, care arăta cât preţ punea pe asemenea bârfe. Apoi, mormăi ceva ambiguu:

— Melancolia nu cruţă pe nimeni, să ştii. Şi, la urma urmei, între liniştea

sfinţilor şi furia nebunilor nu e decât o diferenţă de diagnostic.

Poate, nu întâmplător la intrarea coridorului prost luminat de la etaj, unde se află "salonul pendulelor", a fost pusă o statuie de bronz, reprezentând muza tăcerii. Înfăţişează o femeie înfăşurată într-un văl lung, cu un deget pe buze care sugerează o interdicţie: "Profanii, înapoi!" De aici şi impresia că pe ziduri e depusă, ca praful, o tăcere grea. Marta e singura care pătrunde în acest coridor, şi asta numai după ce Monseniorul s-a retras să-şi facă siesta, pentru a coborî mai târziu să-şi asigure provizia nocturnă de lectură.

Interesant e şi faptul că, din toată biblioteca, imensă, împărţită în patruzeci şi patru de dulapuri pântecoase, din lemn de mahon, cu încuietori scumpe, de argint, Monseniorul citeşte numai cărţi în care e vorba despre oracole şi mări. Seara, la şapte fix, intră pe uşă şi, de fiecare dată, Julius îl asemuie cu un strigoi. În lumina lămpilor, care îl supără vizibil, Monseniorul pare mai scund şi are o faţă de om bolnav, suferind, arătând, din pricina ridurilor, ca o stofă mototolită. E adus din spate, vorbeşte fără să deschidă gura prea mult, şi, dacă altădată va fi fost grijuliu cu ţinuta sa, acum nu-i mai pasă, probabil, cum arată. Umblă cu aceeaşi bluză roşcată, croită din piele de capră, şi cu pantaloni de catifea neagră. De sub tichia pe care o poartă tot timpul ies şuviţe de păr lung şi neîngrijit, de un alb murdar, şi nimic din înfăţişarea sa ori din felul şovăitor în care se apropie de obiecte, de parcă nu mai e sigur de mişcările lui, nu ţine de realitatea obişnuită. Pune pe masă, fără să zică nimic, cele două cărţi luate în ajun şi aşteaptă ca Julius să-i dea altele. Tot două şi, bineînţeles, tot despre mări şi oracole. Fără să se uite, măcar, la ele, murmură un "mulţumesc" slab şi se prelinge pe uşă.

19. "Cărţile despre oracole" mi-au adus aminte de Fontenelle şi de sarcasmul subţire cu care îşi bătea joc de preoţii lui Apolo.

Pe unde voi fi pus, oare, cartea?

Presupun că se află undeva în bibliotecă, dar n-am răbdare s-o caut.

M-a entuziasmat, iniţial, ironia cu care Fontenelle îi socoteşte pe preoţii lui Apolo nu doar nişte escroci, care au organizat la Delfi cea mai mare şi cea mai rentabilă escrocherie a antichităţii, ci şi nişte diletanţi. Hexametrii în care ei tălmăceau bolboroselile Pythiei îl puneau pe zeul poeziei în situaţia penibilă de a se dovedi un poet minor, un fel de versificator de duzină, un veleitar. Apolo, ca poet, nu era bun decât să-i ducă bagajele lui Homer. În schimb, ideea preoţilor săi de a stabili că Pythia trebuia să fie, obligatoriu, analfabetă a fost genială. Căci ignoranţa ei o apropia de rolul de interpretă a zeilor.

Ulterior, în felul meu sinuos, am ajuns să mă interesez de oracole fără asemenea ironii, iar azi, dacă aş urca povârnişul de la Delfi, aş avea de pus pietrelor o unică întrebare de răspunsul căreia, totuşi, m-aş teme. Cum va arăta, oare, acest an pentru mine?

20. După un anumit număr de pahare de rachiu băute, când se dezlegau limbile la cârciumă, tata obişnuia să se laude că băiatul lui va fi, cândva, "subsecretar de stat" şi că va locui "într-un bloc, la etaj". Curios e că nu se avânta niciodată să zică "ministru". Invariabil, se oprea la o treaptă inferioară. Probabil, nu cuteza să treacă de o anumită limită, nici măcar sub influenţa rachiului. Cei cărora le destăinuia acea aspiraţie nu ştiau, cu siguranţă, cu ce se îndeletniceşte un "subsecretar de stat". Dar din faptul că "subsecretarul" era "de stat", înţelegeau că era vorba de o funcţie importantă. De aceea clătinau din cap, sceptici. Nu vedeau cum putea cineva din Lisa să ajungă la o treaptă atât de înaltă. Şi, ca să nu-şi arate îndoiala, goleau paharele, trântindu-le apoi pe tabla de zinc a tejghelei: "Mai dă-ne un rând". Deşi eram la curent cu acel ideal al tatei (fiindcă, de câte ori mă duceam, trimis de mama, să-l chem acasă, ţinea să-l comunice din nou celorlalţi), eu, cu atât mai puţin, ştiam cam ce treburi învârte un "subsecretar de stat". Nu mergeam încă la şcoală. Aveam, deja, "lecturi", întrucât tata mă învăţase să-mi mâzgălesc numele şi să casc ochii prin cărţi pe la cinci ani, dar ziare nu ajungeau în Lisa. Singurele tipărituri, cu poze şi cu referinţe mai mult bisericeşti, erau calendarele venite de la Mitropolia din Sibiu. De unde să fi aflat ce era "statul"? Auzisem, poate, că la Bucureşti erau "domni importanţi", dar pentru mine autoritatea o reprezentau notarul şi jandarmii din Lisa. Iar legile erau fixate de părinţi. Laudele tatei, totuşi, mă deranjau. Căci, de câte ori le auzeam, aşteptam să râdă cineva de ele.

În afară de acest amănunt, nu cred că e ceva demn de reţinut din "viaţa mea publică" de care merită să-mi amintesc. În "viaţa particulară", lucrurile sunt mai puţin simple.

Eram prin clasa a II-a sau a III-a de liceu, cred. Sau, poate, chiar a I-a? În sfârşit, n-are prea mare importanţă. Un proaspăt absolvent a tipărit o plachetă de versuri. Avea părul negru, lins, favoriţi, purta o haină de piele şi nu arăta deloc ca un romantic,

visător şi uşor bolnav, cum mi se părea, în acea vreme, că trebuie să fie poeţii. Foarte sigur de sine, cu un ghiul de aur pe deget, arăta, mai degrabă, ca un comisar de poliţie. M-am uitat, totuşi, cu interes şi cu o uşoară invidie la el când a venit la liceu să ne citească din placheta sa. Era primul poet viu pe care îl vedeam, nu conta că gloria lui nu trecuse de gardul liceului. Din ceea ce am auzit, mai ţin minte doar două versuri, care mi se par acum cam rizibile, aproape stupide, dar care, atunci, m-au emoţionat, poate, de vreme ce le-am reţinut: "Râd, râd / când inima-mi plânge".

Întâmplarea are pentru mine un tâlc anume. Viaţa nu e o operă de artă. E, mai degrabă, un bazar în care găseşti de toate, inclusiv nimicuri. De altfel, nu ştiu cum ar arăta o viaţă care ar vrea să fie o operă de artă. În acest bazar care leagă o naştere de o moarte şi în care unii au mai mult noroc, alţii mai puţin, eu am fost ceea ce se cheamă un visător. M-aş putea compara, eventual, cu o mică uzină de visuri. Numai că visurile mele n-au avut ambiţii practice. Şi au fost, cele mai multe, ori prea cuminţi, ori prea naive. Am visat lucruri imposibile, dar nu măreţe: să ajung la Polul Nord, să aflu "secretul secretelor" dintr-o carte a regelui Solomon, pe care n-a văzut-o nimeni, sau să devin "om de lume".

Mai ales "om de lume" mi-am dorit, cu stăruinţă, să devin, deşi n-am avut harul necesar pentru asta. Sau, poate, tocmai de aceea. Cei care posedă harul farmecului în societate nu ştiu cât de penibile sunt eforturile de a-l suplini. Eu am reuşit să fac din ele chiar o dramă.

Mi-am zis mereu că explicaţia neputinţei de a deveni "om de lume" se află în faptul că nu m-am cizelat la timp, nu mi-am dat osteneala să-mi însuşesc unele deprinderi care ţin de civilizaţie, deci se pot învăţa. În realitate, cauza e mai adâncă, probabil. Nu e suficient să cunoşti ce vin se potriveşte la o anumită mâncare sau ce flori se cade să dăruieşti în funcţie de situaţie. Există în mine ceva needucabil, cred. Un amestec de tristeţe, lipsă de umor, stângăcie şi rigiditate m-a condamnat să văd în "mondenităţi" un chin, o corvoadă, o suferinţă, deşi, în singurătate, am tânjit mereu după ele.

Ar fi trebuit să-mi dau seama din capul locului, poate, că mă străduiam în zadar. La petrecerile pe care n-am avut inteligenţa sau prevederea să le ocolesc, mă mişcam ca un elefant printre porţelanuri, cum m-am ironizat eu însumi. Vorbeam fie prea tare, ca orice timid care ţine să demonstreze că nu e timid, fie prea serios, iar asta mă făcea şi mai neîndemânatec, şi mai greoi. Nestăpânind arta şuetelor, îmi era groază că plictisesc, că stric cheful celorlalţi. Şi reuşeam să mă inhib atât de bine încât nu mai găseam tonul nimerit, firesc, în discuţii.

Probabil, am avut o impresie mult prea bună despre resursele mele, dacă am insistat. Sau, poate, a fost mai puternică nevoia, dureroasă, de a mă opune singurătăţii ce-mi era destinată. Nu mi-a fost de ajuns să fiu un contemplativ, să iubesc pietrele înnegrite de lumină şi cerurile decolorate de căldură. Am vrut mai mult. Din pricina asta m-am aflat mereu în conflict cu caracterul meu şi mi-am detestat stângăciile (între altele, n-am ştiut niciodată ce să fac cu mâinile în public). Nu-mi place s-o recunosc, dar au existat momente în care aş fi dat orice pentru a fi mai dezinvolt, mai relaxat, în lume. Şi mi-a fost foarte greu să mă resemnez cu regrete. Regrete care, vorba lui Nietzsche, seamănă unor câini care mănâncă piatră (ah, ce extraordinară comparaţie!). Nu ştiu decât de la alţii ce este solidaritatea unui grup, nu m-am priceput să-mi fac prieteni (excepţiile nu sunt meritul meu) şi m-aş găsi în mare dificultate dacă aş avea nevoie în miez de noapte să apelez la cineva.

21. Mi-am amintit de Petroniu care, înainte de a se sinucide, şi-a chemat prietenii la un ospăţ. E greu de imaginat un sfârşit mai străin de logica mea. Trec peste faptul că eu n-aş avea pe cine să chem. Dar cum să transformi moartea în spectacol?

22. *Doctorul Luca ascunde, probabil, ceva — şi-a zis Julius — dar ce? În după-amiaza în care a deschis prima oară uşa bibliotecii, bătrânul i s-a părut uşor caraghios, poate din pricina uriaşei pălării de pai pe care şi-o înfundase pe cap, şi surprinzător de spilcuit pentru un beţiv.*

Julius tocmai se apucase să pună în ordine cărţile despre oracole şi mări, dintr-un dulap anume destinat lor, şi n-avea chef de taifas. Drept care l-a întrebat, nu prea politicos, cu ce putea să-i fie util. Dorea, eventual, o carte? "Nu", a zis doctorul, aşezându-se nepoftit pe un scaun şi scoţându-şi pălăria. Avea părul rărit şi pieptănat cu grijă pentru a-i acoperi chelia, lavaliera milimetric aranjată, ceea ce îi dădea un aer de bătrânel cumsecade, cu totul nepotrivit cu ceea ce auzise Julius, că, după nopţile de chef umbla tras la faţă, nebărbierit, cu gulerul cămăşii murdar.

Discuţia s-a încropit anevoie şi pentru că doctorul are probleme cu auzul. Trebuie să aplece urechea dreaptă spre interlocutor când i se vorbeşte prea încet. Din când în când, îşi ştergea faţa roşie cu enorma sa batistă cadrilată şi se uita spre pendula din perete. Probabil, aştepta, plictisit, ora la care se putea

urca în apartamentul Monseniorului. A devenit, brusc, atent, zărind cicatricea de pe pieptul lui Julius, subţiată acum de timp şi de soare. S-a ridicat de pe scaun şi a atins cicatricea cu degetul: "Ce ai acolo?" "Am suferit o operaţie pe inimă", i-a explicat, oarecum enervat, Julius, căci nu-i plăcea să i se vorbească despre asta, dar enervarea i-a trecut în clipa în care a observat că vederea acelei cicatrici l-a înviorat pe doctor. În ochii lui, tulburi şi verzi, ca ai bălţilor stătute, s-a aprins o luminiţă de interes. "Atunci, să vorbim despre bolile noastre", a exclamat doctorul. Era vădit încântat că găsise un subiect interesant pentru amândoi. Vreo jumătate de oră, apoi, şi-au răcnit mărturisiri despre frică, despre speranţă, despre durerea fizică. În cele din urmă, doctorul a hotărât că marile boli sunt preferabile bolilor meschine. Numai boala adevărată te poate face să fii fericit când poţi să spui "azi îmi e mai bine", a adăugat el, convins că Julius îl înţelegea, de vreme ce îl asculta cu atenţie.

După asta, s-au apropiat unul de altul. De câte ori îl vizitează pe Monsenior, doctorul Luca îşi face apariţia. Poartă mereu pantofi de lac, ireproşabil lustruiţi, pe care nu se zăreşte nici un fir de praf, ceea ce într-un oraş ca Asybaris e aproape un miracol, şi haine uşor demodate, dar atent periate, fiindcă, după teoria doctorului, un bărbat în vârstă nu-şi poate permite să umble cum se nimereşte. Treptat, tânărul custode s-a dumirit că, dincolo de faptul că-şi pierde nopţile cu persoane deocheate, doctorul Luca e un personaj ciudat, cu o erudiţie pestriţă. De altfel, cum n-are pacienţi (când are vreo suferinţă, soţia lui, Nelly, trebuie să apeleze la alt medic, "eu sunt psihiatru", îi aminteşte, sec, doctorul Luca), îşi petrece după-amiezile, în afară de marţi şi vineri, prin anticariatele de pe strada Cămătarilor, interesându-se de limbile vorbite în Africa, de ritualurile budhiste sau de tainele chiromanţiei. La ce-i serveau toate acestea? s-a mirat sincer Julius. Răspunsul l-a surprins: "Am mers prin viaţă ca pe o stradă plină de câini, fără să iau în mână nici o pietricică, să mă apăr. Aşa ceva se plăteşte". Şi, fiindcă Julius tăcea, doctorul a vrut să schimbe vorba. "Într-o zi, vei afla şi tu, băiete, că nu moartea e greu de înfruntat, ci viaţa".

23. La nouăsprezece ani, am fost în stare să dorm pe ziare, în prag de iarnă, în Gara de Nord, fără să mă sinchisesc de riscuri. Reuşisem la admitere la toate cele trei facultăţi unde dădusem examen, dar, tot aşteptând deschiderea cursurilor, nu m-am dus acasă. Apoi, am amânat, din motive de economie, mersul la Lisa pentru vacanţa de Crăciun. Locuiam, provizoriu *(c'est le provisoire qui dure),* pe strada Tufelor, cum se numea atunci. Coana Veta, originară din Lisa, îmi oferise posibilitatea să fiu al treilea chiriaş în singura ei odaie. O cămăruţă în care abia încăpeau două paturi. Ea şi bătrânul Moşuleţ dormeau în antreu. Generoasă, coana Veta îmi dădea şi câte o cină. La un moment dat, mi s-a făcut, însă, ruşine şi n-am găsit ceva mai bun de făcut decât să improvizez o poveste. Am zis că mă duc după alimente, la Lisa. De fapt, minţeam. M-am dus doar în Gara de Nord. Atunci nu erau "aurolaci" acolo, am putut să par un călător cumsecade care a pierdut trenul sau a sosit din provincie şi nu are bani de hotel. După trei zile (ziua umblam pe străzi, lihnit de foame, sau mai făceam pe hamalul), m-am întors pe strada Tufelor şi i-am povestit coanei Veta că la Predeal a fost un viscol grozav, care a înzăpezit trenul, încât reuşisem cu greu să vin înapoi. Eram foarte încântat că minciuna mă ajuta să aştept liniştit venirea Crăciunului.

Pe vremea aceea, toată averea mea încăpea în cufărul de lemn cu care tata a trecut prin tranşeele primului război mondial, mai întâi în armata lui Franz Josef, apoi în armata română. Un cufăr greu şi când era gol. Puteam vârî în el puţine lucruri şi îl duceam mai mult pe umăr din pricina mânerului de fier care îmi intra în carnea degetelor. În schimb, mă învârteam numai printre certitudini, convins că absolutul se găsea la vârful degetului meu mic. Eram sigur că puteam rezolva orice cu uşurinţa cu care rezolvasem problema aducerii alimentelor de la Lisa. Dubiile le-am descoperit mai târziu. Şi tot târziu am descoperit că adaptarea mea în Bucureşti nu va fi niciodată completă.

24. Pot spune, fără să exagerez, cred, că m-am născut demodat. Prea sentimental pentru Lisa. Şi prea conservator pentru Bucureşti. Prea puţin suplu, ca să mă pot adapta, şi prea susceptibil, ca asta să nu mă coste. Mi-a rămas şi azi ceva de ţăran sub lustrul citadin şi, probabil, în adâncul melancoliilor mele am păstrat aroma ploilor din Lisa, rămasă ca umezeala în copacii bătrâni crescuţi în locuri ferite de soare. Cu toate acestea, de câte ori vreau să mă întorc la identitatea mea, mă încearcă sentimentul tulbure că nu sunt nicăieri întreg. Am copilărit între bărbaţi care băteau cu pumnul în masă, la cârciumă, sau aruncau brazii în car, în pădure, cum ai arunca un vreasc, fără ca experienţa aceasta să-mi fie de folos. M-a făcut doar să-mi dau seama că-mi lipseau calităţi importante pentru a fi un adevărat bărbat, potrivit normelor din Lisa, şi să mă simt rău construit. Exista în mine o tristeţe nelămurită pe care mă ruşinam s-o dezvălui, iar când doream să mă joc cu alţi copii exageram pentru a fi la înălţime. Ulterior,

experienţa de elev nimerit printre colegi ai căror părinţi făceau parte din înalta societate m-a aruncat şi mai adânc în viaţa interioară. Am avut nevoie mereu de un "zid" în spate, să mă apăr, ceea ce a consolidat, din păcate, reflexul meu retractil, iar egoismul a făcut restul. Lacom de viaţă, nu m-am priceput să ofer. Am primit de la viaţă mai mult decât am dat. Şi mi-a trebuit mult timp să accept că ne naştem predestinaţi. E adevărat, nu în sensul sugerat de tragediile greceşti, unde omul e jucăria zeilor. Destinul, cred eu, ne e, în bună măsură, decis de firea cu care ne-a înzestrat ereditatea.

În cazul meu, destinul a uneltit şi prin amănunte, care ar putea fi socotite "fleacuri"; întâmplări lipsite de orice însemnătate şi de orice mister, fără aparentă legătură cu ce-am trăit. Dacă n-ar fi existat "unchiul George", n-aş fi nimerit la cel mai simandicos liceu din Bucureşti... Dacă tatăl meu n-ar fi avut motive personale să dorească să "evadez" din Lisa... Sau dacă n-aş fi ezitat să sar un gard care a fost micul meu Rubicon... Şi câte alte întâmplări, care puteau să nu se petreacă ori să se petreacă diferit, au contat decisiv în soarta mea! Cele mai multe au fost anodine, dovadă că destinul nu e, neapărat, ocult. Nu am nici un merit şi nici o vină în privinţa lor (unele s-au petrecut chiar înainte de a mă naşte eu). Dar trebuie să recunosc că inclusiv defectele mele au jucat rol de ursitoare. Nişte ursitoare ironice sau neglijente. De altminteri, presupun că unele date biografice, care mi s-au părut până azi esenţiale — cum e faptul că m-am născut într-un sat care trăia după datini sau reguli din secolul al XVII-lea şi, într-o singură zi, în câteva ore, am fost "transplantat" în secolul al XX-lea, în Bucureşti — nu sunt "cauze", ci "fundal". Decisive au fost, pe lângă unele "detalii", defectele sau contradicţiile caracterului meu. Ele au atârnat greu în balanţă, transformând în fatalitate întâmplări ce puteau să rămână altminteri fără consecinţe.

25. Ceva mi-a rămas, totuşi, din lectura stoicilor. O anumită jenă. Până în acest an, nu vroiam să aud de bătrâneţe. Puteam alerga după autobuz, dacă era cazul. Acum, încerc să accept că sfârşitul poate dura câteva clipe. O înţepătură fulgerătoare în piept, în dreptul inimii, cum am simţit adineauri stând întins în pat, pe întuneric, şi, dacă nitroglicerina nu-şi face efectul, totul s-a terminat. Ce rost ar avea să mă mint? Sunt un mecanism şubrezit, uzat. Înţelept ar fi să mă obişnuiesc cu acest gând, să am bagajele făcute şi, dacă se poate, să rămân calm.

Mai greu e să mă împac cu stările în care am impulsuri autodistructive. Nimic nu justifică aceste impulsuri în afară de laşitate. Pe unii boala, suferinţa i-au întărit. Eu de ce n-aş fi, măcar, rezonabil? Căci deprimările nu-mi fac decât rău. Tocmai de aceea nu mă mai interesează acum răul din lume, deşi secolul care se va încheia la sfârşitul acestui an a demonstrat mai mult decât oricare altul că Infernul nu e deloc o chestiune metafizică, aşa cum susţine Biblia. Aş dori să spun ceva despre răul din mine. Întrucât nici pentru golul din jur nu pot să dau vina pe ghinioane. El este opera mea. Din păcate, nimic în viaţă nu poate fi luat de la capăt. Sisif era, cu siguranţă, tânăr, în vale, înainte de a sui coasta muntelui.

O cioară moţăie, observ, pe crengile oţetarilor, departe de grupul de pe zid. S-a născut, poate, şi ea în zodia Racului. Revăd turlele celor două biserici din Lisa, ridicate spre cer ca două braţe scheletice. Curtea pustie pare ieşită din timp şi am, azi, încă mai clară, senzaţia de viaţă în care nu mai sunt "actor", ci "spectator". Mai lipseşte să aud "vântul din sud" făcând să scârţâie tabla de pe acoperiş.

20. *Ciudat e că nimeni, în Asybaris, nu se gândeşte la cercetarea ţinuturilor dinspre miazănoapte, unde s-ar găsi marea despre care unii spun că e de o limpezime ce-ţi taie respiraţia, dar în ultima noapte a anului se transformă în noroi. Valuri mari, murdare, s-ar izbi atunci de stâncile roşii de pe ţărm. A doua zi, când apa e din nou limpede, pe toată marea plutesc peşti morţi, cu burţile albe întoarse spre soare. Alţii sunt convinşi că în jurul mării se ridică, asemenea unor bastioane, pereţii unui munte de multe mii de metri înălţime şi că, din această pricină, nici o vietate nu se poate apropia de ea. Marea e interzisă până şi păsărilor fiindcă în ea se aruncă, de milenii, cenuşa zeilor morţi.*

Discuţiile acestea se poartă pe un ton prudent, cu pauze lungi, încărcate de bănuieli nemărturisite, ce arată că asybariţii se tem, cumva, de taina acelei mări. Singurul care-şi îngăduie să discute deschis e doctorul Luca.

— Vor să spună că acolo e un cimitir divin? Explicaţia lui pentru lipsa de dorinţă a celor din Asybaris de a-şi extinde curiozitatea şi spre miazănoapte e mai simplă.

— Există lucruri pe care le poţi avea doar dacă stai departe de ele. Făcând greşeala să le cauţi, le pierzi, i-a zis lui Julius şi, pentru că tânărul custode nu părea convins, i-a reprodus o inscripţie pe care o observase pe un templu din Tibet: "Cine ştie totul nu ştie nimic. Cine nu ştie nimic ştie totul". Din nefericire, e greu să găseşti pe cineva în oraşul ăsta care să consimtă că viaţa nu înseamnă atât ceea ce ni se întâmplă, cât ceea ce ne persecută, conchise

doctorul Luca, rămas pe gânduri.

27. În măsura în care copilăria e partea noastră de paradis, "Asybaris" e un nume posibil al reversului ei, al părţii noastre de infern. Acolo, toate destinele sunt terminate. Nu mai e nimic de sperat decât un deşert (fiindcă într-un deşert amăgirile n-au capăt) şi o mare care păstrează amintirea zeilor dispăruţi. Un "Asybaris" e ascuns, probabil, ca o fatalitate, ca o pedeapsă, în subconştientul tuturor celor care nu se mulţumesc cu lumea obişnuită sau nu ştiu să se bucure de ea, dar îl descoperim abia când nu mai e nimic de îndreptat. Probabil, de aceea cerul prăfos din Asybaris mi se pare mai real, uneori, decât ce-mi amintesc. Mi se potriveşte mai bine azi, deşi înţeleg că există în mine şi ceva arhaic, care n-a putut fi educat în ciuda dorinţei de a fi în pas cu alţii.

28. Din visul de azi-noapte nu mai ţin minte decât un vânt puternic care zgâlţâia nişte chiparoşi. "Arbori catolici", m-a lămurit cineva a cărui faţă n-o vedeam.

iunie

1. Mi s-a telefonat de la spital. Vestea e proastă. Probabil, va fi necesară o operaţie la inimă. Deocamdată, trebuie să fac o coronarografie. După aceea se va lua hotărârea.

Mă aşteaptă o vară grea. Sper să nu mă fi înşelat când am susţinut că, în cazul meu, curajul, cât a fost, s-a născut totdeauna din frică. A existat o limită a fricii dincolo de care nu mi-a mai păsat.

— Intervenţia — vom vedea de ce tip — vă sfătuiesc s-o faceţi în străinătate, a mai zis profesorul.

Dar cu ce bani, dacă e scumpă?

Între timp, temperatura a devenit, ziua, caniculară. Cerul e gol, secetos. Albastrul lui arată şters, ca într-o frescă uzată de trecerea timpului.

2. Cotrobăind prin sertare, să-mi caut paşaportul, am dat peste un document. E o reproducere după un pergament semnat la Sebeş, în octombrie 1664, de Anna Bornemisza, soţia Principelui Transilvaniei Apafi Michai I. Documentul confirmă, ca boieri, pe Dobrin Greavu, pe Stoica şi fiul său Radu, precum şi pe Bucur Paler din Lisa, cu condiţia ca ei să facă servicii militare ecvestre la castelul din Făgăraş. Informaţia am întâlnit-o şi în cartea lui Ioan Cavaler de Puşcariu, "Date istorice despre familiile nobile române din Transilvania", apărută la Sibiu, în 1895. Totuşi, nici o clipă nu mi-a trecut prin minte să-i dau vreo importanţă. Când am primit "documentul", am zâmbit şi l-am aruncat în fundul unui sertar. Înţeleg de ce "unchiul George" şi-a franţuzit prenumele. Vroia să scuture de pe el praful din Lisa, să-l "înnobileze", întrucât "Gheorghe" îi suna, probabil, prea rural, dezavantajos pentru ambiţiile sale de a se învârti în cercurile selecte ale societăţii. Pe mine, însă, nu m-au încercat niciodată asemenea ispite. Nu m-a emoţionat deloc faptul că un strămoş al meu folosea, lângă nume, epitetul nobiliar "de Lisa". De altfel, cam intuiesc ce valoare avea acea "boierie", de vreme ce, într-un alt document, din 1678, se spune că pe aşa-numiţii "boieri liberi" principesa "i-a lăsat să-şi zică boieri", dar, dacă nu-şi plăteau dările, puteau fi bătuţi cu vergile, ceea ce nu prea sugerează un statut boieresc. Ca elev la "Spiru Haret" am avut mulţi colegi din protipendada Bucureştiului. Puţini proveneau din clasa de mijloc. Şi a trebuit să mă decid repede dacă mă ruşinam de originea mea ţărănească sau, dimpotrivă, mă mândream cu ea. Mai e nevoie oare să precizez că am ales ultima variantă? Asta m-a făcut imun la fumuri aristocratice.

Dacă aş fi luat, însă, în serios ascendenţa mea boierească, aş fi avut în bunicul meu dinspre mamă, Ion Matei Şerban, o confirmare. Îl cunosc doar din fotografii, dar rar mi-a fost dat să văd pe cineva care să pară un aristocrat îmbrăcat ţărăneşte, înalt, cum îl arata un tablou comandat de "unchiul George" la Cluj, unde bunicul se dusese să-şi vadă fiul aflat la facultate, blond, cu o mustaţă stufoasă, îmbrăcat cu un cojocel înflorat peste cămaşa de bumbac (era iarnă, probabil), cu cioareci şi cizme, are o distincţie de boier în redingotă. În copilăria mea, se vorbea despre el cu respect, ca despre un fost stâlp al satului, ce se bucurase de o mare autoritate. Mama îmi povestea că n-avea nevoie să ridice glasul ca să domine. Când intra în biserică ("biserica mică", greco-catolică), era suficient să tuşească uşor, ca lumea să se dea la o parte, făcându-i loc să se ducă în strană. Ca orice bărbat din Lisa, va fi intrat şi în cârciumi, dar nu mi-l pot imagina printre cheflii. Locul care i se potrivea cel mai bine era biserica. Dintr-o

monografie a Lisei, am aflat că, în primăvara anului 1914, venise un ordin scris de la judeţ ca la grădiniţa din Lisa să nu se mai vorbească româneşte. Pentru a se da încă mai multă greutate dispoziţiei, s-a cerut comitetului şcolar s-o avizeze. De frica represaliilor, membrii comitetului au semnat un proces verbal cu aviz favorabil. Doar două persoane au scris pe acea hârtie "nu" şi au semnat. Preotul ortodox şi bunicul meu.

Celălalt bunic, dinspre tată, Ion Paler, "Nica Tonii", cum i se zicea în sat, era, se pare, hâtru şi cârtitor, mare amator de rămăşaguri finalizate la cârciumă, mai totdeauna în folosul său. Mi s-a vorbit de o împrejurare în care a pus rămăşag că va ridica în aer roţile dinapoi ale unui car plin cu brazi şi a reuşit, aşezându-se în genunchi sub osia din spate. A avut patru fete, dintre care una, o frumuseţe după spusele tatei, a murit de tuberculoză prin Bucureşti, unde se angajase slujnică, şi un băiat. Tatăl meu. Probabil, spre deosebire de celălalt bunic, nu prea punea preţ pe învăţătură, de aceea nu l-a impresionat, se pare, faptul că băiatul său dădea semne ale unei înzestrări intelectuale neobişnuite. I-a îngăduit să se învârtă iarna în jurul unui preot bătrân, care l-a învăţat pe tata, înainte de şcoală, să scrie şi să citească, împrumutându-i apoi cărţi, dar, după ce treceau Paştile, îl trimitea cu vacile pe Calea Secii. N-avea decât să se intereseze, mai departe, de isprăvile lui Alexandru "Machedon" sau ale lui Por împărat, zgâindu-se prin cărţile împrumutate de la preot, dacă avea grijă să vină seara, acasă, cu vacile sătule. Când a sosit sorocul mersului la şcoală, n-a vrut să audă. "Vacile cine le păzeşte? Fânul îmi trebuie pentru iarnă. Până nu cade zăpada, nu te las să-ţi pierzi timpul la şcoală. După aceea, poţi să te duci, până la Paşti", i-a zis. În zadar a încercat biata bunica, o femeie mărunţică şi cuviincioasă, să-l înduplece. Bunicul nu era omul să se lase înduioşat. "Îl las la şcoală după ce cade zăpada până ce dă colţul ierbii. Îi ajunge", a decis. Despre abecedar şi tăbliţa de ardezie avea o părere proastă, dacă trebuiau plătite. În concepţia lui, şcoala trebuia să le dea copiilor tot ce le trebuia pentru învăţătură, de vreme ce îi lua de la treburi. Nu şi-a schimbat opiniile nici când tata i-a uimit pe învăţători, în ciuda faptului că mergea, practic, la şcoală doar un trimestru, pe timpul iernii.

În acea vreme, şcoala din Lisa nu era o instituţie de stat. Autorităţile habsburgice nu se arătau preocupate de luminarea satelor româneşti. Se mulţumeau să strângă dările şi să trimită jandarmii pentru păstrarea ordinei. În schimb, pe cheltuiala unui comitet de la Sibiu, al fostului Regiment grăniceresc român, se organizase o reţea de şcoli în satele de la poalele munţilor Făgăraşi. Acest comitet, din care au făcut parte şi figuri ilustre, cum ar fi Ion Codru-Drăguşanu, era interesat să ajute la ridicarea unor intelectuali români, de aceea se interesa de elevii valoroşi ce se remarcau la învăţătură. * Când tata a absolvit clasa a II-a, comisia, care venise de la Sibiu să constate rezultatele şcolii din Lisa, l-a examinat şi l-a trecut direct în clasa a V-a. Aceeaşi comisie, în anul următor, i-a dat absolvenţa de şapte clase şi a promis că va suporta jumătate din cheltuielile necesare ca să poată urma liceul. Cealaltă jumătate s-au legat s-o asigure învăţătorii şi cei doi preoţi din sat, unul ortodox, altul greco-catolic.

** Circulara cu nr. 685, din 18 august 1875, când diriginte în Lisa era Ion Pop Reteganul, şi pe care am găsit-o citată în aceeaşi monografie a Lisei, întocmită de "unchiul George", e mai mult decât grăitoare in privinţa condiţiilor în care funcţionau aceste şcoli: " Onoratei Eforii şcolare din Lisa. Înaltul minister de culte a dificultat în noul Abecedar de Petri următoarele trei pasaje: la pag. 44, numele de ţări înşirate sub punctul 1: la pagina 82, din punctul 3, alineatul al 2-lea: «Patria română cuprinde toate acele ţări unde locuieşte şi trăieşte naţiunea română»; la pag. 84 în strofa 4 versul al treilea: «cum e România toată». Spre a corespunde înaltei ordinaţiuni de o parte, iar de alta, pentru a nu cauza părinţilor spese cu procurarea altor abecedare, dispunem ca pasajele dificultate să se lipească solid cu hârtie celită sau să se şteargă neligibil".*

Când, însă, delegaţia "sponsorilor", cum s-ar zice azi, s-a dus la bunicul meu să-i anunţe marea veste, bunicul a ascultat, fără să se arate tulburat de norocul fiului său, după care a pus o întrebare care-i va fi năucit, probabil, pe generoşii patrioţi ce-i intraseră în curte, fericiţi că îşi făceau datoria: "Bine, bine, lui îi plătiţi, dar mie cine îmi plăteşte?" După care le-a explicat că avea patru fete de măritat, că trebuia să trudească din greu pentru a le asigura zestre şi că nu se putea lipsi de ajutorul singurului său fecior, care urma să-l moştenească. Urmarea a fost că, în loc să meargă la liceu, tata a ajuns slugă într-un sat vecin. Simbria pe care o primea era mai importantă pentru nevoi-le bunicului meu decât istoria lui Alexandru "Machedon".

3. *Când vine vorba de viaţa pe care a dus-o înainte de Asybaris, doctorul Luca înşiră tot felul de ciudăţenii.*

— Vin dintr-o lume care avea un singur cusur, băiete, i-a zis el lui Julius. Era prea bună pentru mine. Acolo domneau trei reguli: să ştii să suferi, să ştii să te abţii şi să ştii să mori. Or, eu nu eram în stare să îndeplinesc nici una din aceste cerinţe.

A declarat asta cu o bună dispoziţie suspectă, după care, fără să se lase rugat de tânărul custode, a alunecat spre alte amintiri.

— Am fost călugăr într-o mănăstire dominicană, dezmoştenit de tatăl meu

din pricină că părăsisem medicina, împotriva voinţei lui. Doream să mă răzbun, însă am fugit de-acolo, chinuit de visele erotice pe care le aveam noapte de noapte. Ca să-mi pierd urma, m-am îmbarcat pe un vapor care m-a lăsat în insula Rodos. Acolo am făcut negoţ cu antichităţi, trafic de droguri şi, în cele din urmă, ca să scap de ochii poliţiei, am trăit printre pescari, strângând date despre sirene. Dar nu m-am putut abţine când m-am îndrăgostit de nevasta unuia din pescari. A trebuit din nou să fug, altminteri muream înjunghiat. M-am întors la medicină şi m-am angajat psihiatru într-un ospiciu aflat mereu în criză de doctori deoarece se găsea departe de orice localitate.

Vorbea aproape amuzat, de parcă nu era el în cauză, iar faţa roşie îi dădea ceva comic.

— Sincer să fiu, îmi e greu să vă imaginez în rasă de călugăr, a recunoscut Julius.

— Poate că nici nu eram demn de ea, a admis, după o clipă de ezitare, doctorul Luca... S-a oprit să-i ceară tânărului custode un pahar cu apă. După ce şi-a astâmpărat setea, a continuat pe cu totul alt ton.

— Era o mânăstire veche, băiete, aşezată între o pădurice şi un lac acoperit de mătasea broaştei. Când se scăldau călugării, le pluteau bărbile pe apa murdară ca nişte nuferi putreziţi. Spectacol care n-avea nimic evlavios în el, te asigur. Şi, nu-ţi ascund că mă dusesem acolo fără să fiu atras până atunci de călugărie. O făcusem într-un acces de revoltă. Pentru că mama a fost o târfa, băiete. Când mi-am luat diploma de medic, am fugit, fericit, să i-o arăt şi tatălui meu. El n-a găsit nimic mai bun de zis decât că, de vreme ce aveam o profesie, nu mai era obligat să-mi dea nici un ban. Câteva seri după aceea, am vrut să sărbătoresc evenimentul cu o prietenă care fusese iubita unui negustor trecut bine de a doua tinereţe. Acesta a venit, atunci, beat mort, la masa noastră şi m-a insultat. Mi-a zis "Fiu de căţea". Furios, l-am pocnit cu un scaun. Individul s-a pornit să vocifereze că sunt un bastard, că tatăl meu nu era, de fapt, tatăl meu şi că mama făcuse din casa ei un bordel. Am vrut să mă reped la el, dar cineva m-a lovit din spate cu un obiect tare în cap şi am leşinat. M-am trezit la spital, unde am zăcut câteva săptămâni. După întâmplarea asta, nimic n-a mai fost ca înainte. Am rămas cu mari dureri de cap şi o duceam din beţie în beţie, pornit împotriva întregii lumi şi, mai ales, împotriva femeilor. Ziceam, mânios, că toate sunt curve şi cred că ura aceea m-a dus la mănăstire, nu credinţa... Te interesează ce-ţi spun?

Dar n-a aşteptat o încuviinţare.

— M-aş fi resemnat, poate, cu hotărârea pe care o luasem, dacă n-ar fi existat acolo un fanatic veninos, o stârpitură, cu părul spălăcit şi ochii apoşi. Avea umărul stâng mai sus decât cel drept, din care pricină, când mergea, era aplecat într-o parte ca o balanţă strâmbă. Mâinile îi tremurau, de aceea şi le ţinea, de obicei, vârâte în buzunarele sutanei. Infirmităţile şi boala, căci era şi bolnav de plămâni, îl înrăiseră, în loc să-l smerească. La început, păruse prietenos, cu toate că urâţenia lăuntrică îi ieşea prin piele. Într-o seară, însă, m-a auzit zicând, într-un moment de derută: "Doamne, dă-mi un semn şi voi crede în Tine". M-a dojenit: "Dumnezeu n-are nevoie de credinţa ta. Tu ai nevoie să crezi în El. Îţi închipui, cumva, că Dumnezeu depinde de tine? Dumnezeu nu există ca să-i ceri tu ceva. Abia dându-i, eşti vrednic de El. Înţelegi?" Am plecat capul şi n-am zis nimic. Mai târziu, relaţiile dintre noi s-au înrăutăţit. Căci aveam obiceiul să spun unele lucruri care sunau prea liber într-o mănăstire. Odată, le explicam unor călugări cum se deghizează diavolii în îngeri. Şi mărturiseam că eu nu mi-l pot închipui pe Dumnezeu înconjurat de îngeri. Mi-l imaginez singur. Asta îl face mai uman. "Fratele Martin" m-a învinuit că sunt eretic. "De ce? Pentru că spun ce gândesc? — l-am întrebat. Dacă te interesează, îţi pot împărtăşi şi ţie reţeta după care poate fi găsit Dumnezeu". S-a holbat la mine. Devenise ţeapăn. Doar mâinile i se bălăbăneau pe lângă trup. A bâiguit, nehotărât: "Cum?" "Simplu. Simplu de tot, i-am zis. Declari sus şi tare, ca mine acum, că n-ai nevoie de El. Că-ţi ajungi ţie însuţi. Şi, în clipa aceea, îţi dai seama că minţi. Nu-ţi ajungi ţie însuţi. Nu-ţi ajunge toată lumea. Mai e nevoie de ceva dincolo de tot ce eşti şi poţi să fii. Ei bine, în acel moment l-ai găsit pe Dumnezeu. El e acel «ceva» care-ţi lipseşte şi care, în realitate, îţi va lipsi mereu. Dumnezeu e o absenţă de care nu ne putem dispensa. Un gol pe care nu-l putem nici umple, nici ignora". Mă privea cu ură şi, apărându-se cu mâinile ca de o vedenie, m-a trecut din rândul ereticilor printre atei. Ceea ce m-a îndârjit. I-am zis: "Un ateu îl contestă pe Dumnezeu şi cu asta a terminat, caraghiosule (era prima oară că nu mă mai controlam), în timp ce eu susţin că Dumnezeu trebuie să existe pentru a-l putea întreba: De ce, Doamne, ai lăsat atâta ticăloşie pe lume? De ce tocmai eu trebuia să mă lovesc de ea? Ca să-i fac aceste reproşuri, trebuie să existe". Obrazul supt de tuberculoză s-a învineţit şi l-am simţit pe "fratele Martin", ca pe o reptilă, gata să mă atace: "Cum îţi permiţi «fiu de căţea»?" a reuşit să bâlbâie şi, înainte să pot reacţiona, mi-a

întors spatele. In noaptea aceea a lipit pe uşa chiliei mele o hârtie pe care copiase un verset din "Cartea Regilor": "Această casă va fi ca un exemplu. Oricine va trece prin faţa ei se va cutremura şi va spune: De ce Domnul a făcut aceasta, acestui pământ şi acestei case? Şi tot ei vor răspunde: Pentru că l-au abandonat pe Domnul Dumnezeul lor şi au urmat zei străini şi s-au închinat lor; iată de ce Domnul a adus asupra lor toată această nenorocire". Văzând hârtia, după slujba de dimineaţă, l-am căutat pe "fratele Martin". Eram furios. Răbdarea mea ajunsese la capăt. Nu aveam intenţia să-l lovesc, dar mi-am pierdut cumpătul când mi-a zis din nou "fiu de căţea ". Atunci am văzut negru în faţa ochilor. Am tăbărât cu pumnii pe el şi l-am umplut de sânge. A doua zi, am fost alungat din mănăstire...

În final, doctorul Luca a recunoscut că nu s-a putut ataşa de nici un loc... "Cu excepţia unuia", a adăugat el, enigmatic.

— De aceea am venit aici în Asybaris, de unde nu se mai poate pleca nicăieri. Aici sunt forţat să fac ce n-am făcut niciodată, să rămân.

4. Mă gândesc la îndrăzneala panteismului de a-l socoti pe Dumnezeu interior creaţiei sale. Ceea ce ar însemna că Dumnezeu "curge" o dată cu noi. Sfârşitul creaţiei sale ar fi şi sfârşitul său.

5. Cineva care s-ar uita în sertarele mele cu medicamente n-ar avea, probabil, nici o ezitare să mă considere ipohondru. Şi, poate, chiar sunt. Bineînţeles, am o provizie importantă de somnifere. Aproape nu mai pot adormi fără, iar după două, trei ore mă trezesc.

Omul care doarme e un om diminuat, zicea Rivarol. Eu cred că lucrurile stau exact pe dos. În somn, suntem mai adevăraţi decât în stare de veghe. Şi, oricum, diminuat sau nu, prefer să nu mă trezesc în mijlocul nopţii transpirat şi cu pulsul mărit.

6. Se înnorează. Poate, va ploua. O cioară a zburat de pe zid şi trece prin dreptul ferestrei. Gata, a dispărut. Bate şi vântul.

7. Cum mă întorc spre tabloul unde tata e tânăr artilerist, îmi reînvie în minte, melancolică, admiraţia cu care-l priveam în copilărie. Era aşezat între ferestrele dinspre uliţă, deasupra unei icoane. De câte ori mă uitam la el, eram convins că tatăl meu a fost un războinic viteaz, de temut. Calul său negru, ca pana corbului, zburând prin aer, într-un elan irezistibil, cum va fi făcut-o faimosul Ducipal al lui Alexandru Macedon, tunica vişinie a călăreţului, fluturând în vânt, cascheta argintie şi, mai ales, sabia ridicată, care-mi sugera că inamicul tremura ca varga, îmi umpleau sufletul de mândrie. Nimeni nu m-a lămurit că tabloul reprezenta un desen standard în care era lăsat un mic gol unde se lipea fotografia cu chipul celui care primea tabloul ca "suvenir" din armata imperială. Şi e bine că s-a întâmplat aşa. Am crescut cu această imagine eroică şi n-am făcut nici o legătură între ea şi ce mi-a povestit tata despre momentele dificile de pe front. Eram încredinţat că bravul "kanonir Alecsandru Paleriu", cum îşi scrisese tata numele, cu cerneală neagră, lângă indicativul unităţii, pusese pe fugă mulţi duşmani prin asalturile sale impetuoase. Îl priveam cum strângea cu mâna stângă dârlogii, cum îşi îndemna calul cu pintenii şi parcă auzeam zgomot de trupe care se retrăgeau, intimidate de acei artilerişti cu pantaloni albaştri şi cizme lucitoare, trimişi în luptă de bătrânul cu favoriţi albi, din medalionul de deasupra, căruia tata îi zicea Franz Iozef. Habar n-aveam că totul se întâmplase într-o istorie diferită de cea în care ne găseam pe la 1930, când studiam eu tabloul, copleşit de încântare, şi că tata fusese târât cu forţa în război, în armata unui imperiu care dispăruse. Important era ce simţeam eu.

În genere, când se discută despre copilărie se vorbeşte, aproape totdeauna, despre puritate. Eu n-am curajul să spun că am fost un copil pur. Am impresia că admiraţia pentru faptele importante de arme pe care fantezia mea le atribuia tânărului artilerist, omul pe care l-am iubit cel mai mult, a fost una dintre puţinele convingeri senine, neclintite, din acea vreme. În rest, defectele mi-au tulburat sufletul de timpuriu cu gânduri pe care nu îndrăzneam să le mărturisesc părinţilor mei. Mă feresc de aceea să vorbesc despre inocenţa copilăriei. Cred că n-am fost niciodată inocent. Dacă nu există decât paradise pierdute, al meu a fost unul cu mici probleme.

8. Relaţiile mele cu "unchiul George" au fost, din capul locului, proaste. Când l-am cunoscut mai bine eram, deja, mărişor. Cred că aveam patru sau cinci ani. Auzisem, însă, des, vorbindu-se despre el în casă şi totdeauna cu o anumită deferenţă, mai accentuată la mama, care îi zicea, ca toate surorile lui, "domnul", cu toate că era mai

mare decât el cu doi ani. Numai că această deferenţă, în loc să-mi impună, m-a determinat să-l privesc aproape ca pe un străin, când ne făcea cinstea, vara, să treacă pe la noi. Răceala lui binevoitoare stârnea în mine reflexe retractile, cu atât mai mult cu cât o trata şi pe mama la fel şi nu eram în măsură să-i apreciez ascensiunea socială.

Intelectualii se bucurau, în acea vreme, în Lisa, de o mare preţuire, iar "unchiul George" reuşise o carieră care-l ridicase deasupra tuturor. Învăţase la Şcoala normală de la Blaj, "mica Romă", unde, ca greco-catolic (mama a devenit ortodoxă prin căsătorie), beneficiase, probabil, de unele scutiri de taxe, importante pentru starea materială a bunicului meu. Începuse, apoi, studii teologice, tot pe bază de înlesniri financiare bănuiesc, pe care le-a părăsit, însă, neavând înclinaţii preoţeşti. A preferat Filologia pentru care avea o vocaţie reală. A terminat "Literele" la Cluj, cu rezultate strălucite, obţinând o "Magna cum laude" şi onoarea de şef de promoţie pe ţară care îi dădea dreptul la o bursă de specializare în străinătate. Dar când s-a prezentat, în Bucureşti, să-şi încaseze premiul, în lei-aur, s-a pomenit dat la o parte. Aranjamente bizantine de culise îi trecuseră bursa unui absolvent ieşit pe locul al treilea. "Să te trimită Blajul în străinătate", i s-a spus "unchiului George", fără menajamente. "De aceea m-am bătut eu pentru România Mare?" a strigat el în cabinetul înaltului personaj de la minister, care-i comunicase refuzul; însă jocurile erau făcute. Ca să i se închidă gura, i s-a oferit postul de inspector şcolar; "inspector general pe ţară", cum îi plăcea "unchiului George" să precizeze, de câte ori cineva abrevia calitatea pe care o deţinuse în tinereţe; şi apăsa, semnificativ, pe cuvintele cheie, adică "general" şi "pe ţară", din care rezulta că nu fusese un inspector oarecare.

Se "bătuse" pentru România Mare era cam pompos spus. O făcuse ca telefonist la cartierul general al Unirii unde, la douăzeci şi trei de ani, se pusese în serviciul marilor figuri politice adunate la Alba Iulia. Era mândru că tot lui i se încredinţase misiunea de a scrie editorialul în ziarul apărut, de nu mă înşel, chiar la 1 decembrie 1918. Cum se pricepea de minune să intre în graţiile celor cu care venea în contact, a ajuns un soi de secretar particular al lui Maniu. Pe urmă, din motive pe care nu le cunosc, a părăsit politica, întorcându-se la ambiţiile intelectuale. Dar n-a reuşit să obţină banii necesari pentru a face studii de filologie comparată în Spania, Portugalia şi Italia, cum îşi dorise cu pasiune. Bunicul l-a refuzat, explicându-i: "Ar trebui să vând boii din jug şi nu pot. Cu ce să mai lucrez? Eu te-am ajutat cât m-au ţinut puterile. Mai mult de atât, n-am cum".

După asta, "unchiul George" s-a consolat cu postul de "inspector general pe ţară". S-a însurat, la Cluj, cu o fată căreia multă vreme i s-a zis în sat "unguroaica", apoi a început să se iscălească "George Şerban", în loc de "Gheorghe Şerban", pentru a-şi lustrui puţin provenienţa, şi şi-a cumpărat un baston de abanos cu măciulie de argint pe care-l învârtea, seniorial, vara, când se plimba pe uliţele din Lisa.

În felul lui, "unchiul George" era un personaj-spectacol. Îşi purta soclul cu el pretutindeni şi nu mai putea vorbi decât ca o statuie vie. Îi plăcea enorm să se audă vorbind, să aibă auditoriu, să transforme orice discuţie în monolog şi monologul în conferinţă. Când venea, vara, în Lisa, făcea, duminica, operă de iluminist. Le explica oamenilor, strânşi în jurul lui, pe uliţă, că pământul se învârte sau îi lămurea cum s-a născut poporul român. Avea o voce baritonală, bine timbrată, şi un pronunţat instinct pentru teatru. Îşi lăsa capul pe spate, iar bărbia voluntară, înfiptă în aer cu câţiva centimetri mai sus decât poziţia normală, şi nasul acvilin dădeau chipului său, în acele momente, un plus de energie, de autoritate, care-l făceau dominator, chiar trufaş. Nu admitea să fie contrazis, de aceea tata îl incomoda uneori. Se învăţase să peroreze, şi nu-i lipsea, pentru a fi un orator de mare clasă, decât căldura. Poza prea mult, nu se putea debarasa de obişnuinţa de a se asculta doar pe sine.

În sat, lumea îi zicea "domnu' Şerban", "domnu' profesor" sau "domnu' din jos", deoarece locuia în capătul din jos al satului. Surorile îl "domneau" şi ele, iar "unchiul George" nu protesta. Presupun că-i făcea chiar plăcere, căci modestia n-a fost niciodată pe gustul său.

Pe la începutul deceniului al treilea, avea patruzeci de ani. Nu mai era "inspector general pe ţară", ajunsese subdirector la liceul "Spiru Haret" din Bucureşti, unde era şi profesor de română. Iscălea manualele de gramatică pe care le alcătuia cu un alt profesor, Avram Todor, dacă nu mă înşel, cu numele modificat, George Şerban. Şi îşi construise în Lisa o casă care nu semăna cu celelalte case din sat. Era un fel de vilă, cu verandă, dormitor şi sufragerie. Acolo îşi petrecea vacanţele, ca un boier retras la moşie. De la el a aflat tata că liceul "Spiru Haret", un liceu ultraselect în acei ani, preferat de o bună parte a protipendadei bucureştene, oferea copiilor cu părinţi strâmtoraţi material cinci burse ale comitetului şcolar. Burse foarte ispititoare, mai mari decât cele date de stat, căci includeau, pe lângă taxele şcolare şi costul întreţinerii în Bucureşti, la internat sau la gazdă, uniforma, cărţile şi trei călătorii, dus-întors, în vacanţe, la Crăciun, la Paşti şi vara.

În afară de casă, care rămânea încuiată trei sferturi din an, "unchiul George" mai avea în Lisa şi ceva pământ arabil, plus o livadă cu meri tineri, în "Luncă". Pământurile trebuiau arate, semănate, grâul trebuia secerat, cartofii trebuiau prăşiţi, culeşi, duşi în pivniţă, iarba trebuia cosită de două ori, o dată pentru fân, apoi, toamna, pentru otavă, fructele trebuiau adunate, transportate în pătul. Mai existau zaplazurile care putrezeau

şi trebuiau reparate, merii trebuiau spoiţi, altoiţi şi trataţi. Toate acestea, şi altele, cereau zile serioase de lucru, iar "unchiul George" nu prea era dispus să plătească. Se va fi gândit, oare, că ducerea mea la liceul "Spiru Haret" îi permitea să-i ceară tatei, drept recunoştinţă, să-l scutească de angaralele legate de ce avea în Lisa? Nu-i exclus. Era, din punctul lui de vedere, o bună soluţie. Cine putea fi mai de încredere decât cumnatul său, care îi era şi obligat pe deasupra? Mai încercase îmbinarea generozităţii şi profitului cu un alt nepot, dar operaţia eşuase din pricina nepotului care nu se omora după carte. Eu am apărut, cumva, la timp pentru a-i rezolva problemele gospodăreşti. Şi mi-l închipui zicându-i tatei, când a aflat că vroia să mă trimită la "Radu Negru", în Făgăraş: "Dar de ce să-l dai la liceu într-un oraş de provincie, cumnate?" I-a vorbit despre cele cinci burse filantropice ce se obţineau prin concurs, dar, cu mărinimie, îi va fi dat de înţeles că nu era cazul să-şi facă griji. Ca subdirector al liceului, avea, evident, posibilităţi să mă ajute, la nevoie, să-mi înving contracandidaţii. Tata se va fi grăbit, probabil, să-l liniştească, asigurându-l că la şcoala primară din Lisa eram un elev strălucit, la care "unchiul George" va fi strâmbat cu dispreţ din frumosul său nas acvilin: "Nu compara, cumnate, şcoala din Lisa cu cele din Bucureşti". Ideea că puteam răzbi singur nu-i convenea. Aceasta ar fi diminuat meritul său şi, proporţional, recunoştinţa tatei.

Într-o duminică după-amiază, îmbrăcat cuviincios, cu cămaşă de bumbac şi cu obiele curate în opinci, m-am supus — e adevărat, fără nici o plăcere — voinţei tatei care m-a luat de mână, ducându-mă la "unchiul George" să mă examineze. Ne-a primit în verandă, aşezat într-un fotoliu de răchită. După ce mi-a verificat nivelul cunoştinţelor, a părut mulţumit, i-a spus tatei că eram inteligent, dar i-a atras atenţia că prea îmi vâram nasul în cărţi nepotrivite pentru un "mucos" ca mine. "Cavalerii nopţii" îmi trebuiau mie? Sau "Aventurile lui Alexandru Macedon"? Tata a înghiţit în sec. El adusese în casă romanul în fascicole "Cavalerii nopţii". Şi tot el îmi deschisese apetitul pentru cuceririle lui Alexandru "Machedon". Socotind "prostii" lecturile cu care dorisem să-l impresionez, "unchiul George" mi-a poruncit: "Ţine-te de ce înveţi la şcoală". Am plecat capul ruşinat, iar tata l-a asigurat că aşa voi face.

Căci, după ce a luat hotărârea să mă trimită în Bucureşti, fără să se lase înduplecat de protestele şi de plânsetele mamei, care nu vroia să-şi trimită "prin străini" unicul băiat, şi se interesase de condiţiile în care se acorda bursa, tata devenise mai atent cu "unchiul George". Nu-l mai contrazicea decât dacă era puţin cherchelit. Şi nu se mai codea când cumnatul său îi cerea să-i cosească iarba din "Luncă" ori să-i culeagă cartofii din locul de pe Calea Sâmbetei. Îşi lăsa baltă treburile şi se ducea să-l mulţumească pe "unchiul George" care se arăta din ce în ce mai pretenţios, pe măsură ce eu mă apropiam de sfârşitul celor patru clase primare.

Eu, însă, nu aveam nici un interes să mă prefac. "Unchiul George" nu-mi era deloc simpatic. Prea se uita la mama de sus, ca un "domn important" la o ţărancă, nu ca la o soră. Simţeam că nu avea pentru mine nici o afecţiune şi mă fâstâceam în faţa lui. Era un bărbat frumos, cu mare succes la femei, am aflat mai târziu, dar când nu ţinea să-şi încânte interlocutorul se purta autoritar şi aspru. Socotea, probabil, normal să mă intimideze şi să-i răspund monosilabic la întrebări. Şi nu-şi imagina, desigur, că farmecul lui de bun vorbitor nu mă impresiona. Mă uitam cum îşi lăsa capul pe spate, parcă pentru a arăta că nu vroia să fie întrerupt, dar, după ce îi ziceam, smerit, "sărut mâna", mă strângeam lângă tata. Când venea la noi, tata mă lua deoparte şi-mi atrăgea atenţia să mă port frumos, să nu-l supăr pe "unchiul George". Dacă ne duceam noi la el, ne primea ca pe nişte rude sărace. Nu ne invita niciodată să intrăm în sufragerie sau în dormitor, ca să nu-i murdărim covoarele. Ne accepta doar pe verandă sau la bucătărie. Poate şi de aceea vizitele pe care i le făceam semănau a hatâr din partea lui, iar pentru mine reprezentau o corvoadă. Aş fi preferat să alerg desculţ pe mirişte decât să-mi zică tata "mergem la domnu' din jos".

9. E atât de pustie această curte, strivită de o lumină dură la amiază, încât din ce în ce mai des mă cred în afara timpului. Văd aceiaşi oţetari, cu frunzele întunecate de soare, ceea ce îi face misterioşi. N-a plouat demult, iar oţetarii se asociază bine cu seceta.

Îmi vin în minte tablourile lui Vermeer, în care e evident că pictorul nu suportă opacitatea zidurilor. De aceea deschide în ele ferestre sau, dacă nu, aşează pe pereţi hărţi care sunt tot un fel de ferestre. Eu am nevoie nu de "deschideri" (opacitatea chiar mă ajută), ci de somn. Vreau să pot dormi, chiar dacă subconştientul transportă şi în somn starea mea confuză. În puţinele ore în care n-am stat cu ochii deschişi, m-am visat plimbându-mă printr-un cimitir. Era soare, cald. Copaci înverziţi, multe flori. Pe fiecare monument funerar, în loc de nume, era o inscripţie. "Nimeni nu se poate ascunde de el însuşi". Iar dedesubt, data morţii. Am tresărit văzând că toţi muriseră la patruzeci şi patru de ani, vârsta la care, conform unei ghicitoare, care a speriat-o pe mama, trebuia să mor şi eu.

De când n-am mai fost în Lisa? Uneori, am impresia că mi-am visat şi copilăria.

10. Experienţa trăită de mine, până la unsprezece ani, a unei vieţi în afara istoriei, este cu neputinţă azi, inclusiv pentru copiii de la ţară. Istoria a dat buzna până şi în mânăstiri, cu ajutorul telefonului, al ziarelor, al televizorului. Omul se naşte, deja, prăbuşit în istorie, pregătit să depindă de ea, nu mai trece, nici copil, printr-o perioadă preistorică. De cum deschide ochii, se familiarizează cu lumea. Chiar şi miracolele s-au mutat din natură în tehnică, iar cerul e interesant doar pentru astronomi. Or, cu cele vreo trei sute cincizeci de case ale ei, Lisa era, prin deceniul al treilea din secolul XX, o aşezare aproape închisă, ca aşezările medievale. Unica ei deschidere reală era spre munte. Ce se petrecea în afară, în istorie, cu excepţia războaielor, nu conta, se întâmpla parcă pe o altă planetă. Cerul reprezenta o sursă de evenimente zilnice infinit mai importante, deoarece cartofii puteau putrezi în pământ din pricina ploilor, fânul nu se usca, dacă nu era soare, iar o grindină putea zdrobi lanurile de grâu şi de secară din care oamenii îşi obţineau pâinea.

Nici măcar satele din împrejurimi nu le-am cunoscut până la unsprezece ani. Le zăream doar, de la distanţă, turlele bisericilor. Cum arăta un tren — dacă auzisem de trenuri — n-aveam cea mai vagă idee. În schimb, îmi erau familiare stelele din osiile Carului Mare şi Carului Mic. Înainte de a merge la şcoală, unde am primit întâiele noţiuni de geografie, nu ştiam decât că Lisa se găsea în România şi că România avea capitala la Bucureşti. Eram la curent — aflasem de la tata — cu faptul că "Domnul Ştefan" îi snopise în bătaie pe turci, dar mă îndoiesc că făceam diferenţa cuvenită între Ştefan cel Mare şi Gruia lui Novac.

În faţa primăriei, exista un monument cu un vultur de ciment în vârf, cu aripile desfăcute, închinat bărbaţilor din Lisa căzuţi în primul război mondial. Numele lor erau săpate cu litere aurite pe patru plăci de marmură. Acolo se ţinea, duminica, hora. Ţipetele vesele ale clarinetului şi bufniturile tobei, amestecate cu praful stârnit de cizmele flăcăilor şi de sandalele fetelor, luau monumentului orice nimb de solemnitate. Nimeni nu se gândea la cei "căzuţi". Noi, copiii, cu atât mai puţin. Când ne săturam să căscăm gura la horă, ne aduceam şi noi obolul la lipsa de respect faţă de istorie, hârjonindu-ne pe grilajul care era prea scund ca să poată apăra monumentul.

11. Evenimentele la care se raportau oamenii din Lisa erau puţine. Ziceau: "Asta se întâmpla înainte de război". Sau: "La câţiva ani după război... " Erau luate ca repere şi evenimente locale ("Murise tata" ori "Băiatul cel mare încă nu se născuse"), dar cu istoria bărbaţii veneau în contact doar când erau luaţi în război. Erau "rechiziţionaţi" de la coasă, de la plug, de la tăiatul lemnelor în pădure, şi trimişi "să facă" istorie, târându-se prin tranşee, după care cei ce scăpau se întorceau să-şi depene amintirile până ce venea alt măcel.

La douăzeci şi doi de ani, tata se văzuse azvârlit în istorie, într-un regiment de români ardeleni din armata lui Franz Josef. În acea vreme, nu exista post telefonic în Lisa, iar veştile ajungeau în sat greu. Întors de la coasă, seara, auzise nişte zvonuri, cum că ar fi început războiul. S-a hotărât să treacă în aceeaşi noapte munţii, să se ducă la o rudă îndepărtată ce se mutase în Bucureşti şi să aştepte acolo desfăşurarea evenimentelor, însă bunicul l-a descurajat: "Şi dacă nu-i decât un zvon?" Din nenorocire, însă, nu era doar un zvon. A doua zi, au venit în Lisa furgoane de la Făgăraş, căile de acces spre munte au fost barate, un plutonier mustăcios s-a aşezat pe scaunul primarului cu registrele în faţă şi toţi bărbaţii mobilizabili au fost obligaţi să plece pe front.

De prin Europa, pe unde a ajuns frontul, tata trimitea părinţilor şi surorilor veşti optimiste, cum cerea cenzura militară. După ce s-au terminat cărţile poştale, a expediat scrisori mâzgălite pe scoarţă de mesteacăn; în versuri, fetelor din sat, şi în proză, părinţilor. Le aducea la cunoştinţă că era sănătos şi că deviza companiei (probabil, vigilenţa cenzurii militare slăbise în faţa acelei corespondenţe primitive) era "arma-i puşca, nădejdea-i fuga, scăparea-i Duhul Sfânt". Într-o vreme, scrisorile au încetat. Au trecut mai multe luni fără nici un semn. Degeaba se duceau surorile tatei în fiecare seară la omul care împărţea poşta în sat. Acesta ridica din umeri: "N-am nimic. Îmi pare rău". Bunica l-a jelit, convinsă că murise. Bunicul, mai puţin sentimental, prefera să aştepte o înştiinţare oficială. N-aveau de unde să ştie că fiul lor dezertase, împreună cu alţi soldaţi români, după ce trupele lui Mackensen intraseră în Bucureşti, şi rătăcise prin munţii Buzăului, apoi ai Vrancei, până ce "dezertorii" au fost siguri că se găseau în dreptul liniilor armatei române, retrase din calea nemţilor. Înţeleg acum că tata a nimerit în Regimentul 25, comandat de colonelul Crăiniceanu, căci mi-a povestit că a asistat la execuţie în Vinerea Paştilor din 1917. Puţin a lipsit să fie ales să facă parte din plutonul de execuţie. *

** În ziua de 6 februarie 1917, colonelul Al. Sturdza, comandantul Diviziei a 15-a, vine în sectorul Diviziei a 8-a, pe care o comandase înainte, însoţit de aghiotantul său şi de ordonanţă. Spune că doreşte să-şi ia rămas bun de la foştii subalterni. Colonelul Al. Sturdza era fiul lui Dimitrie Sturdza, şef al Partidului Liberal şi de mai multe ori prim-ministru al României, şi ginerele*

fruntaşului conservator Petre Carp. În sectorul Diviziei a 8-a, la poalele dealului Voloşcani, Sturdza şi aghiotantul său trec, peste linia tranşeelor şi a reţelelor de sârmă ghimpată, la inamic. Ordonanţa, un tânăr ţăran român, refuză să-i urmeze. Colonelul Sturdza îşi împuşcă ordonanţa. Două zile mai târziu, prin mai multe puncte ale frontului, ofiţeri şi soldaţi români căzuţi prizonieri la nemţi au fost trimişi din liniile germane în tranşeele armatei române, aducând cu ei o "Chemare" pe care colonelul Sturdza o adresa ostaşilor. El le spunea soldaţilor şi ofiţerilor români că intenţiona să alcătuiască, în munţii Vrancei, o "oştire nouă" pentru "a reîntregi ce s-a stricat şi a recuceri ce s-a pierdut", pretinzând că guvernul care declarase război Germaniei ţi Austro-Ungariei acţionase împotriva intereselor naţionale. La 10 februarie 1917, tot în sectorul Diviziei a 8-a, a fost prins locotenent-colonelul Crăiniceanu, comandantul Regimentului 25, pe când se întorcea din liniile germane, unde se întâlnise cu colonelul Al. Sturdza, de la care primise instrucţiuni şi manifeste. Colonelul Crăiniceanu a fost trimis în faţa Curţii Marţiale sub acuzaţia de trădare. Ţinând seama de faptul că era fiul generalului Crăiniceanu, fost ministru de Război, şi nepot de soră al generalului Prezan, comandantul Armatei a IV-a, magistraţii nu l-au condamnat la moarte, cum se pedepsea trădarea în timp de război, ci la muncă silnică pe viaţă. Generalul Prezan a casat, însă, sentinţa şi l-a trimis din nou în faţa Curţii Marţiale pe fiul surorii sale, iscălind, după aceea, el însuşi sentinţa de condamnare la moarte. Colonelul Crăiniceanu a fost împuşcat de un pluton de soldaţi din propriul său regiment, în Vinerea Paştelui, în faţa celor pe care îi comandase.

La sfârşitul războiului, când s-a întors în Lisa, nu l-a recunoscut mai nimeni. Avea aproape douăzeci şi opt de ani. Trecuse printr-un tifos exantematic cumplit, îşi lăsase mustaţă, se maturizase sub gloanţe şi vorbea stins, abia auzit, deoarece coardele vocale îi fuseseră afectate în urma exploziei unui obuz care-l îngropase în pământ.

Cu asta, contactele tatei cu istoria au încetat. Sau au devenit neinteresante. Căci, în Lisa, istoria nu cânta la fanfară, nu mărşăluia în cizme ori în bocanci. Umbla desculţă şi se mulţumea cu o goarnă dogită. Primăria angajase un bărbat, uşor handicapat, care n-avea un alt rost, trimiţându-l, de câte ori era nevoie, să cutreiere satul cu goarna în mână şi să anunţe ce trebuia adus la cunoştinţa tuturor. El ţinea loc de ziar, de aparat de radio, de Monitor oficial. Colinda, conştiincios, toate uliţele cu mersul lui stânjenit de un defect care-l făcea să şchiopăteze şi, la fiecare răspântie, se oprea, ducea goarna la gură, scoţând nişte zbierete metalice, după care trăgea aer în piept, se proptea mai bine pe picioare şi începea, plin de importanţă: "Oameni buni, se aduce la cunoştinţă că..." Slujbaşul primăriei mai şi pocea numele prim-miniştrilor demisionari sau înscăunaţi, când anunţa vreo schimbare de guvern, dar cui îi păsa de asta? Oamenii erau mulţumiţi că nu se anunţau dări noi ori vreo primejdie de molimă. Politica nu intra în obsesiile lor. Satul avea alte probleme. Vestea că, din pricina ploilor, cartofii erau atacaţi de viermi ori că se dădea voie, pentru un timp, să se aducă lemne din pădure, conta mai mult decât ce se petrecea la Bucureşti. "Domnii cu treburile lor, noi cu ale noastre", se zicea în Lisa. Banii se câştigau greu. În afară de câteva căruţe cu cartofi pe care le ducea, toamna, la gară, tatăl meu nu prea avea ce vinde. Grâul abia ne ajungea pentru pâine. Porumbul, nici el nu ne prisosea. Înlocuirea unei vite de jug care se prăpădea reprezenta un motiv grav de îngrijorare şi chiar de nesomn.

Cam aşa a arătat ceea ce s-a numit "sabotarea istoriei", "boicotarea istoriei". Mai important decât orice scandal politic era să fie a doua zi soare, pentru a se usca fânul. Altminteri, se îngălbenea, iar vacile nu-l mai mâncau cu plăcere. Uneori, la alegeri, se stârnea, duminică după-amiază, o trâmbă de praf, care scotea lumea din curţi, dornică să vadă maşina "candidatului". Câteva zeci de curioşi se strângeau atunci la primărie, în vreme ce babele din vecini se mulţumeau să se uite de la porţi. După ce automobilul candidatului pleca, evenimentul era comentat la cârciumă şi, în aceeaşi seara, era uitat. Norii de ploaie interesau mai mult decât norii care se adunau pe cerul Europei. "Omul cu goarna" era, mai degrabă, un spectacol, iar, pentru mine, întâmplările istorisite de tata din viaţa lui de artilerist se amestecau cu poveştile despre Por împărat.

12. Lautreamont zice undeva: "Mi s-a spus că sunt fiul unui bărbat şi al unei femei. Asta mă tulbură. Eu credeam că sunt mai mult". Pe mine mă bate gândul că sunt mai puţin.

13. Mamei trebuia să-i smulgi vorbele cu cleştele ca s-o scoţi din lumea ei interioară. Dacă n-o sâcâiam cu întrebări, putea să tacă ore întregi, fără să ia parte la discuţii şi, probabil, fără să le asculte. A trebuit să aflu de la alţii că, înainte de a se mărita, când Lisa era sat de graniţă în imperiul habsburgic, trecuse munţii, fireşte fără paşaport, şi mersese pe jos până în Bucureşti, ca să se angajeze în lunile de iarnă, la familia unui doctor, pentru a strânge ceva bani de zestre. Primăvara, se întorsese tot pe jos. Se dusese în Muscel, la Nucşoara, iar, de-acolo, ocolind pichetele de grăniceri, ur-mase poteci tăinuite.

De citit, a citit toată viaţa numai două cărţi, şi pe acelea silabisindu-le. Biblia şi un ceaslov de rugăciuni, cu foile îngălbenite şi pătate de muşte, care stătea, de obicei, pe pervazul ferestrei dinspre curte. Poate durităţile unei existenţe care nu era deloc trandafirie decât pentru vilegiaturiştii încântaţi să descopere un Ev Mediu prelungit nu foarte departe de şoseaua naţională ce leagă Sibiul de Braşov, poate grijile o făcuseră

să se închidă din ce în ce mai mult în sine. Îmbătrânise repede, cum îmbătrâneau femeile din Lisa, supuse unor munci grele, alături de bărbaţi. La naşterea mea, avusese treizeci şi trei de ani. N-am văzut-o niciodată veselă şi n-am auzit-o niciodată cântând, deşi tata, dacă era cu chef, o necăjea reproşându-i că nu mai cânta ca înainte de căsătoria lor. Imaginea care-mi stăruie în memorie e a unei fiinţe de o ermetică obişnuinţă a discreţiei, ce transforma orice suferinţă în taină. Când nu lucra, stătea cu o mână în poală şi cu alta la bărbie, acoperindu-şi, cumva, simbolic, gura pungită, fără să se plângă niciodată de ceva. Tot ce se întâmpla era, în logica ei, hotărât de Dumnezeu. Nu lipsea în nici o duminică de la biserică şi respecta cu sfinţenie toate rânduielile creştineşti, încât, probabil, găsea că nici revoltele, nici lamentaţiile n-aveau rost. Înainte de a se culca, bătea în fiecare seară o sută de mătănii, iar dacă tata, care citea în pat, ridica ochelarii de pe nas, pe la a cincizecea mătanie, zicându-i ironic (deşi era epitrop la biserica ortodoxă), "Lasă-l, tu, că s-o fi culcat şi el", îl certa, speriată că o asemenea blasfemie putea atrage vreo nenorocire asupra casei noastre. După ce-şi termina mătăniile, adormea mai împăcată, căci orice îndoială reprezenta pentru ea, probabil, un păcat. Iarna, îşi instala războiul de ţesut în casă şi pregătea pânză de cânepă ori de bumbac, pentru nevoile noastre, feţe de masă împodobite cu desene imaginate de ea, ştergare înflorate sau covoare ce trebuiau duse, pe urmă, la piuă. Îşi ţinea mărunţişul pentru biserică, singurii ei bani, între "valurile" de pânză din laviţa veche, aflată în tindă, şi, mai târziu, la sfârşitul vacanţelor, o vedeam cum pândea să iasă tata, cu treburi, prin curte. Atunci, mă lua de mână, mă trăgea spre laviţă şi îmi punea repede în palmă mărunţişul economisit din ofrandele ce se cuveneau bisericii. Totul fără o vorbă. Avea grijă numai să nu afle tata care, la rândul lui, îmi dădea o sumă, aceea oficială.

În orice caz, Thomas d'Aquino se înşela zicând: "Mă tem de omul unei singure cărţi". Mi-ar fi plăcut să moştenesc împăcarea cu sine de care a fost în stare mama. Din păcate, misterele eredităţii au vrut să iau de la ea doar firea de introvertit.

14. Probabil, multe din problemele mele actuale n-ar fi existat dacă eram, ca mama, un om religios. Pe ea, moartea n-a speriat-o niciodată. Era convinsă că, dincolo de moarte, curg apele limpezi ale Raiului, cu pietre strălucitoare în ele şi cu ierburi parfumate de-a lungul malurilor, ca la noi pe Seaca. Pentru mine, moartea este doar hotarul unde încetează să mai existe "mâine". Numai până acolo poţi să iubeşti, să visezi, să regreţi. Brusc, tot ce n-ai făcut va rămâne pentru totdeauna nefăcut.

Îmi dau seama că a contempla continuu "nimicul" care va ridiculiza, necruţător, toate ambiţiile şi vanităţile nu e deloc o probă de inteligenţă. Ar însemna să prelungim în absurd gestul acelui papă care dădea foc, seara, unor câlţi pentru a privi cum se duce viaţa. Important e să nu iroseşti "posibilul" înainte ca misterul hidos al morţii să te înghită şi pe tine. Ce rost are să-ţi aminteşti în faţa unui cer senin ce spune Eclesiastul, că totul e deşertăciune? Dar trebuie să consimt că liniştea cu care vorbeşte Marc Aureliu despre moarte mi se pare de neînţeles. Aproape inumană. De altfel, stoicii mi-au stârnit, mai degrabă, nedumeriri. De ce să ţii, oare, să dormi ca tânărul Marc Aureliu, plăpând şi bolnăvicios, pe pământul gol? Pentru mine, asceza nu e o virtute. Dumnezeu ne-a lăsat darurile vieţii ca să ne bucurăm de ele, nu ca să le dispreţuim. Asceza neagă viaţa. Şi poate nu greşesc văzând în disperare şi chiar în sinucidere, de fapt, dovezi de vitalitate. Eşti disperat că pierzi ceva ce iubeşti sau nu mai suporţi viaţa deoarece nu vrei s-o accepţi sub formă de terci insipid. O fi moartea muza filosofiei, dar "servilismul faţă de trup" nu-l pot socoti o ruşine. Am fost un hedonist, în felul meu. Orele în care mă trânteam pe nisipul fierbinte, la mare, ameţit de o indolenţă luminoasă, cumva "păgână", căci avea la bază un soi de misticism senzual, mă făceau fericit. Lipsa de sociabilitate nu m-a împiedicat să iubesc viaţa atât de mult încât nu-i pot înţelege pe cei care zic că nu le pasă de moarte. La mama am respectat capacitatea de a nu se văicări — pe care eu n-o am — şi credinţa profundă că tot ce i se întâmpla intra în ordinea divină. Ce altceva reprezenta, oare, pentru greci convingerea că Nemesis ţinea, în univers, balanţa dintre bine şi rău? Dacă aş reuşi şi eu să cred, ca mama, că totul e decis de o forţă care nu lasă nimic la întâmplare, mi-ar fi acum mult mai simplu. Aşa, sunt o jucărie a dificultăţilor mele interioare. Seara, mă culc, de obicei, cu idei negre. Când am norocul să dorm până ce o dungă cenuşie se vede la marginea perdelelor, semn că afară noaptea se subţiază, mă scol, însă, cu gândul că viaţa e singurul lucru cu adevărat important.

Ceea ce nu mă scuteşte să mă văd mai târziu aruncat din nou în impas. N-am cochetat niciodată cu ateismul. Fără Dumnezeu, prea multe ar trebui puse în cauză. O lume profană mi se pare o lume profanată. Dar asta nu mă ajută prea mult.

15. *"Te-ai gândit vreodată că la începutul oricărei religii se află o Carte?" întrebase doctorul Luca. Julius admise că nu. "Un custode trebuie să ştie asta", hotărâse doctorul. A pomenit Biblia, Coranul, Talmudul şi alte cărţi sacre, dar tocmai când Julius credea că va pleca, întrucât îşi pusese pe cap pălăria uriaşă*

de pai şi se uitase la pendula de sidef, se aşeză din nou pe scaun şi îi vorbi despre "cărţile blestemate", numind nişte titluri de care tânărul custode nu auzise măcar: Cartea lui Toth, Stanţele de la Dzyan sau Excalibur; "cartea care te face nebun", adăugă după o pauză, cu aerul că-şi amintise de o întâmplare îndepărtată. Îi vorbi cu lux de amănunte, ca o autoritate în acest domeniu, despre regii-vrăjitori, cum au fost Henri al III-lea, care se retrăgea într-un donjon al castelului pentru operaţiile necurate, şi mama sa, Caterina de Medicis, precum şi despre papii-vrăjitori. "Au existat şi papi-vrăjitori?" s-a mirat Julius, neîncrezător. Doctorul Luca se înflăcărase şi aproape urla de entuziasm. "Papa Leon, în secolul al V-lea, papa Honorius, în secolul al VII-lea, papa Silvestru, în secolul al XI-lea au avut o asemenea faimă. Sixt al V-lea a fost învinuit de spanioli că şi-a vândut sufletul diavolului pentru a ajunge pontif. Oarecum surprins, Julius urmărea nu atât ce spunea doctorul, cât schimbarea care se produsese în bătrânul "stâlp al tavernelor". Avea pungi mari sub ochi, ca de obicei. Băuse noaptea şi, probabil, nu se odihnise suficient în cursul dimineţii. Dar ochii îi străluceau acum de pasiune. Îşi aşeză pălăria pe masă şi, luând în mână o carte, a ţinut să-i explice tânărului custode ce este stihomanţia: deschizi o carte, oricare, la întâmplare şi afli ce urmează să ţi se întâmple, încercând să tălmăceşti primele cuvinte de pe pagină.

"Existau discuţii aprinse şi la mănăstire în ce priveşte stihomanţia, l-a asigurat doctorul Luca pe tânărul custode care-l privea neîncrezător. Unii erau de părere că orice încercare de a forţa vălul pe care Creatorul l-a pus între noi şi ceea ce urmează să se întâmple e un păcat. Mai drastic, «fratele Martin» susţinea că vanitatea de a vrea să ştim mai mult decât ne e îngăduit să ştim e o necuviinţă faţă de Creator, o ambiţie diavolească, şi că nu trebuie ridicat vălul de pe ceea ce trebuie să rămână ascuns. Eu, dimpotrivă, susţineam că e firesc să vrem să vedem în viitor. Că omul a fost totdeauna dornic să afle ce-i rezervă soarta. Aşa se şi explică existenţa atâtor oracole şi interesul de care s-au bucurat augurii de tot felul.

E adevărat, îşi reluă doctorul Luca argumentaţia, după o pauză, că teologii s-au văzut puşi în mare încurcătură. Pe de o parte, în Biblie, profeţii au prezis viitorul spunând că el e determinat dinainte de Dumnezeu. Pe de altă parte, tot potrivit Bibliei, omul e liber să aleagă între bine şi rău. Impasul a fost rezolvat abia prin ideea că Dumnezeu ştie dinainte ce va alege omul şi că l-a determinat în cunoştinţă de cauză. Drept care Biserica s-a ferit să condamne oficial stihomanţia. În multe biserici ea a fost practicată deschis, chiar de preoţi şi de persoane de rang înalt. Meroveu, primul rege franc, s-a închis trei zile şi trei nopţi în basilica Sfântul Martin din Tours pentru a se ruga pe mormântul sfântului şi pentru a consulta Psalmii, Cartea Regilor şi Evangheliile în zorii celei de a treia zi. Când a deschis Cartea Regilor, privirea i-a căzut pe cuvintele: Tradidit vos Dominus Deus noster in manibus inimicorum vestrorum. *Şi a ieşit din biserică, plângând amar".*

"De unde ştiţi toate astea?" a întrebat Julius, în speranţa că va reuşi să-l provoace la o mărturisire care să-i dezvăluie ce ascunde doctorul Luca. Ştergându-şi broboanele de transpiraţie, ce-i făceau faţa aproape lucioasă, acesta îl privi încurcat. "Cum de unde? Magia şi nebunii au fost pasiunea mea".

16. De bună seamă, cu modul meu defensiv de a trăi nu aveam cum să devin un om de acţiune. Era firesc să mă las trăit de evenimente, de întâmplări, dus de val. Dar am avut şi foloase de pe urma acestui defect. El mi-a permis unele mici cutezanţe pe care altminteri, cu siguranţă, n-aş fi ajuns să le am. În adolescenţă, m-am "dus" la Polul Nord, cu Nansen, apoi la Polul Sud, cu Amundsen şi Scott, rămânând lângă o sobă caldă. Am şi plâns din cauza lui Scott, mort, îngheţat, în zăpezi. N-am fost un "pragmatic", termen foarte la modă azi. Şi nu-mi pare rău. Detest sincer pragmatismul. Mi se pare stupid să consideri adevărat numai ce e util şi avantajos când sunt atâtea dovezi (piramidele, între altele) că fără înfruntarea zădărniciei nu există, probabil, grandoare.

Altceva regret. Că nu mă pot lăuda cu nici o "nebunie" adevărată; una din acele "nebuneşti" îndrăzneli pe care e infinit mai puţin grav s-o ratezi decât s-o eviţi. Şi ce paradox ironic! în vremea în care aş fi putut să-mi doresc "nebunii", eu visam cu ardoare să devin înţelept! Umblam prin anticariatele bucureştene după "Secretul secretelor". Iar când m-am lămurit că înţelepţii sunt înţelepţi fiindcă nu sunt în stare de nici o "nebunie", era cam târziu să încerc să îndrept lucrurile pe alt făgaş.

Uneori, mă întreb dacă am avut nişte idealuri autentice. Aş putea enumera unele vanităţi mai puţin obişnuite şi chiar mă mir că un om atât de greoi ca mine a cochetat cu ele. Am în urma mea şi unele proiecte bizare, pe care, treptat, le-am abandonat, fiindcă n-am dus aproape nimic până la capăt. Despre altele, mai bine nu vorbesc. Porneau de la convingeri prea "categorice", ca acea carte în care doream să demonstrez că istoria nu e decât "o poveste despre frică". Şi, mai ales, nu sunt sigur că aspiraţia de a transforma slăbiciunile mele în principala mea forţă merită să fie trecută în categoria

idealurilor. Ambiţiile practice mi-au lipsit cu desăvârşire. N-am ţinut nici măcar să doresc, din raţiuni sentimentale, să ajung "subsecretar de stat", cum a visat tata.

Aş putea invoca, eventual, un ideal de natură etică. N-am considerat viaţa un tripou, unde important e să câştigi, indiferent prin ce mijloace. Am avut prea multe probleme cu mine însumi ca să mă complic şi cu altele. Dar poate că e vorba tot de nişte carenţe. Căci îţi trebuie, cu siguranţă, nişte calităţi anume pentru a fi cinic.

17. Grave într-o insomnie sunt gândurile. Dacă aş putea să am nişte nopţi albe, fără nici un gând, ar fi mai uşor. Spre dimineaţă, mi-am zis că soarta a fost până acum îngăduitoare cu mine. Mi-a dat din când în când câte un bobârnac, dar nu m-a împins în groapa cu var până în Duminica Floriilor.

Aerul e mai departe bolnav din cauza căldurii, iar peste zi cerul îşi pierde orice strălucire. Seceta îl face aproape livid.

18. Modelul meu, niciodată atins, a fost tatăl meu. El a reuşit să mă facă, de mic, să doresc ce dorea el, fără să-mi dea nici un sfat. Pur şi simplu, încercam să ghicesc ce anume dorea, după care mă străduiam să fiu pe măsura aşteptărilor lui. Şi, cum îl zăream mereu cu ochelarii pe nas, citind, de câte ori nu era prea istovit de muncă sau nu se ducea la cârciumă, a fost aproape o fatalitate să-mi arăt interesul pentru cărţi. Nu le-am descoperit singur, ca alţii.

Probabil, eforturile tatei de a mă alfabetiza au început când aveam patru ani şi s-au desfăşurat, îndeosebi, iarna, când dispunea de mai mult timp. Pe la vreo cinci ani, mă luptam cu o Biblie cu coperţile negre şi marginile paginilor vopsite cu roşu.* Nu înţelegeam mare lucru, dar pot afirma că Vechiul Testament a fost prima mitologie care mi-a aprins imaginaţia. Am fost pus, apoi, de câteva ori să spun "Crezul" în biserică, onoare care mi-a dat aripi, îndemnându-mă să învăţ pe dinafară "Cartea neamurilor" din Geneză, ceea ce i-a uimit pe mulţi în sat. Clătinau din cap cu admiraţie când mă auzeau turuind un sfert de oră numai nume şi cifre: că, la vârsta de o sută treizeci de ani, Adam a născut un fiu şi i-a pus numele Set. Că, la o sută cinci ani, Set a născut pe Enos, că la nouăzeci de ani, Enos a născut pe Cain... şi aşa mai departe până la Noe. Era recitalul meu de rezistenţă, pe care-l dădeam oricui era dispus să mă asculte, folosindu-mi memoria ca să fiu lăudat că semăn cu tata.

** Biblia aceea e unul din puţinele obiecte pe care le-am luat de-acasă. Nu mai are scoarţele negre, nici toate foile. Începe cu "Întoarcerea fiilor lui Iacov la tatăl lor", din Geneză, şi se sfârşeşte cu "A doua epistolă sobornicească a lui Petru". Roşul care colora marginile foilor s-a spălăcit, iar hârtia a căpătat culoarea zidurilor îmbătrânite. De câte ori mă uit spre raftul din bibliotecă unde se află, îmi spun că tot ce e ulterior copilăriei e o* altfel *de realitate.*

Acesta fiind pentru mine supremul compliment. "Are cap bun, ca taică-su", ziceau femeile bătrâne, iar remarca mă umplea de mândrie.

După Biblie, am citit un roman de aventuri în fascicole, cu lupte grele pentru o comoară, şi un roman poliţist de Edgar Wallace, "Omul din Maroc". În romanul poliţist era vorba, probabil, de o afacere de spionaj desfăşurată în Maroc sau de o crimă petrecută tot în Maroc, ţară despre care nu ştiam nimic.

Curios e că nici atunci, nici mai târziu n-am citit poveşti cu zâne, cu spiriduşi. Am trecut direct la isprăvile săvârşite de Gruia lui Novac sau de echipajul submarinului Dox. Probabil, la fel ca absenţa jucăriilor, asta a avut urmări negative. Cred că nici Scufiţa Roşie, nici Pinocchio, nici Albă ca Zăpada n-au făcut parte din copilăria mea. În schimb, ascultam cu gura căscată ce-mi povestea tata despre campaniile militare ale lui Alexandru "Machedon". Habar n-aveam cam la ce distanţă se afla Asia de Lisa, dar, cum iubeam caii, îmi imaginam că ostile lui Alexandru "Machedon" lăsau în urma lor acelaşi nor de praf pe care-l stârneau căruţele de la noi când plecau, vinerea, spre Făgăraş.

19. În Făgăraş, se putea ajunge cam într-o oră cu căruţa. Cu toate acestea, el nu făcea parte, pentru mine, din lumea reală. Era cam ce va fi fost Roma antică în închipuirea barbarilor înainte de a se pomeni între zidurile ei. Misterios, inaccesibil, nu-l vedeam decât de pe munte, când nu erau nori sau ceţuri deasupra Oltului. În zilele frumoase, cu cer limpede, se zăreau în depărtare nişte pete albicioase, pe un fond de verdeaţă, şi un fir de fum care se ridica leneş. Atât. Din aceste detalii am construit un oraş fabulos, la care mă gândeam cu un mare respect, deoarece acolo se întâmplau numai lucruri ieşite din comun. Dacă trebuia cumpărat ceva inexistent în Lisa, cum erau bocancii cu care se mergea la biserică sau chifle albe, gustoase, care se dădeau de pomană la înmormântări, trebuia mers în Făgăraş. Tot acolo se judecau procesele şi erau duşi bolnavii când sufereau de ceva grav. În Făgăraş se puteau rezolva, credeam eu, absolut toate dorinţele. Când un văr al meu, mai în vârstă, a venit într-o iarnă să-l anunţe pe tata că pleca să facă studii de medicină veterinară în Italia, la Roma, eu am

ridicat ochii de pe Biblie, mirat că nu se ducea la Făgăraş. Eram convins că acolo orice era posibil, inclusiv să obţii o diplomă de medic veterinar.

În fiecare vineri, când era zi de târg la Făgăraş, mă uitam lung după căruţele încărcate cu bărbaţi şi femei care se îndreptau, grăbite, spre oraşul magic, imaginat de mine. Mi se părea că ele porneau într-o mare aventură şi îi invidiam pe toţi cei care aveau norocul extraordinar să ia parte la expediţie. Din nefericire, tata n-avea cai (marea suferinţă a copilăriei mele), iar un loc, în căruţa altora, trebuia plătit. Cu ce bani? Şi cum puteam motiva dorinţa mea? În Lisa, "turismul" era o îndeletnicire necunoscută. Trebuia să aştept să mai cresc. Seara, căruţele veneau, înapoi, încet, abia târându-se. Caii nu mai erau impetuoşi ca la plecare. Mergeau la pas. Evident, asta se întâmpla fiindcă drumul urca spre munte, dar mie îmi plăcea să cred că erau istoviţi şi caii de câte se petrecuseră în Făgăraş. Când se nimerea să meargă şi tata la târg, nu mă mişcam toată după-amiaza din pridvorul casei, de unde mă zgâiam spre capătul din jos al uliţei, căci urma să-mi primesc porţia obişnuită de "delicatese": câteva bucăţi de zahăr candel pe care le ronţăiam fericit, de fiecare dată, neavând răbdare să aştept să se topească în gură.

N-am ajuns niciodată în oraşul de unde veneau, vinerea, căruţele. Mult mai târziu, când eram adolescent, am ajuns într-un târg de provincie, destul de ponosit.

20. Probabil, aşa se explică faptul că, abia mai târziu, copilăria capătă o aromă de mit, de pace "preistorică", aş zice. Copil fiind, eram mai aproape decât acum de ceea ce spune sfântul Augustin, că în eternitate nimic nu curge, totul este prezent. Bătrânii din Lisa mi se păreau ultimii bătrâni. Nici o clipă nu mi-a trecut prin minte că, la rândul lor, părinţii mei vor îmbătrâni. Acum, întreaga copilărie îmi apare ca un univers naufragiat din care am supravieţuit numai eu. Şi poate de aceea vraja copilăriei e chiar mai greu de lămurit decât moartea. Timpul nu reprezenta atunci nimic, nu exista pentru mine, iar lumea începea cu Lisa şi sfârşea cu Lisa. Dacă las deoparte Făgăraşul, nu-mi amintesc să-mi fi păsat vreodată de ce se întâmpla în afara ei.

21. Ideea lui Oscar Wilde că orice om se naşte rege şi moare în exil îmi pare, la un prim nivel, o duioasă ironie. Căci "regatul" meu era plin de praf sau de noroi, în funcţie de starea vremii, şi era locuit de "regi" care umblau, vara, cu picioarele goale. "Palatul" în care m-am născut avea o singură odaie, plus o tindă şi un celar unde erau păstrate proviziile. Fusese construit de bunicul meu patern, pe la începutul secolului, din bârne, lutuite şi văruite în albastru-vineţiu, cum era obiceiul prin satele de la poalele Făgăraşilor. Iniţial, fusese acoperit cu paie. Tatăl meu, însă, i-a schimbat acoperişul cu unul, mai nobil, de ţiglă. Era o casă scundă, cu ferestre mici, ca să nu se piardă, iarna, căldura şi să nu năvălească, vara, soarele prea agresiv. În odaia principală, mama aşezase deasupra icoanelor ştergare înflorate, înnodate în jurul unor bucheţele de busuioc, şi farfurii de lut ars, smălţuite. Pe masă, aflată în unghiul format de cele două laviţe, pictate de meşteri locali, în care erau ţinute valuri de pânză şi alte lucruri de valoare, se găsea, în afara Bibliei, doar un ceas deşteptător tip CFR, iar pe peretele dinspre uliţă trona la loc de cinste tabloul tatei din armată.

Primăvara, vara şi toamna "salonul" rămânea gol. Noi ne retrăgeam în tinda "palatului", pe care o transformam în "sufragerie", profitând de faptul că acolo se găsea şi cuptorul de pâine, cu o vatră unde un ceaun mic, pentru făcut mămăligă, stătea agăţat în cui, la îndemână. "Dormitorul" ni-l mutam atunci în şură, deasupra grajdului, pe fân, sau într-un şopron plin cu paie. Odaia principală a "palatului" trebuia păstrată curată pentru ocazii speciale, când venea cineva important la noi. Numai vremea rece ne strângea, iarăşi, pe toţi în ea.

În înţelesurile ei adânci, "regalitatea" copilăriei e, însă, de o riguroasă exactitate şi în cazul meu. Înainte de Crăciun, mama spăla cu leşie podeaua, chinuindu-se să cureţe praful intrat în fibra scândurilor. Apoi, scotea din laviţe hainele cele mai bune. Şi nimic nu se compară, în mintea mea, cu tihna limpede a acelor zile. Soba de tuci duduia, răspândind o căldură plăcută care secera florile de gheaţă apărute noaptea în ferestre. După ce-şi termina treburile, tata îşi lua ochelarii cu ramă de sârmă şi se apuca de citit, în vreme ce eu mă căzneam să ghicesc cum funcţiona ceasul deşteptător, care zornăia din toate măruntaiele de câte ori ciocănelul lovea pălăria de metal. Mirosul de cozonaci l-am descoperit după ce am venit în Bucureşti. Casa noastră mirosea, de sărbători, doar a pâine abia scoasă din cuptor. Cu toate acestea, nu pot să mă gândesc la sărbătorile din Lisa altfel decât ca la o poveste.

Ele erau altceva decât sunt sărbătorile la oraş. Erau "o stare". Nimeni nu şi-ar fi permis în "regatul" meu să iasă "în lume", duminica, în haine obişnuite, de lucru. Până şi bătrânii care ieşeau din curţi doar pentru a sta pe bănci, în faţa caselor, fiindcă nu mai aveau putere să meargă şi nici nu vroiau să se întoarcă, în pat, cu faţa la perete, să moară, se îmbrăcau în cele mai bune haine. Sărbătoarea căpăta o lumină aparte, te scotea din obişnuit. Dangătul clopotului de la biserică era, în fiecare duminică

dimineaţă, semnalul că trebuia să mă spăl, să mă îmbrac frumos, pentru a-l însoţi pe tata care, ca epitrop, ţinea să nu-şi lase strana goală niciodată.

Părinţii nu mă lăsau să primesc pe nimeni "la palat". Vara, "salonul" era accesibil numai musafirilor importanţi, cum era "unchiul George". Atunci, se deschideau obloanele, se făcea aerisire, se punea o faţă de masă nouă, iar "unchiul George" era poftit cu toate onorurile cuvenite, mai ales după ce-i vorbise tatei despre bursele de la "Spiru Haret". Nu existau covoare în "salon", dar sărăcia noastră era curată, nu se vedea un fir de praf pe laviţe sau pe tabloul unde tata despica văzduhul cu sabia scoasă din teacă.

Pe timp de iarnă, "salonul" juca rol nu numai de dormitor, ci şi de bibliotecă. Tata avea timp, în sfârşit, să citească în voie. Nu ştiu de unde făcea rost de cărţi, de la preoţi şi de la învăţători probabil, dar apărea mereu cu o altă carte sub braţ. Ziua, întrerupea lectura numai pentru a pune fan în iesle vacilor şi unei bivoliţe, pentru a râni în grajd ori pentru a tăia lemne pe care le aşeza sub soba de tuci. După aceea, se instala în "bibliotecă" şi citea până noaptea târziu, spre disperarea mamei care vedea gazul împuţinându-se în lampă, semn că iarăşi trebuia mers şi cumpărat altul. Mama torcea pe laviţa de lângă sobă, tăcută, închisă în muţenia ei. Uneori, lăsa furca pentru a se apropia de fereastra dinspre curte, unde lua ceaslovul cu rugăciuni şi bolborosea din el, în şoaptă, să audă numai ea. Sora mea, Leana, fire neastâmpărată, nu prea suporta să stea acasă. Eu, mai cuminte, sedentar din naştere, încercam să ţin pasul cu tata la "lecturi". Biblia o învăţasem, cred, pe dinafară, o citisem de vreo şapte ori.

Când venea primăvara şi nu era încă timpul să merg cu vacile pe Calea Secii, îmi mutam sediul în pridvor, pe trepte sau sub mărul bătrân din curtea "palatului", care făcea "mere de sticlă", numite aşa din pricină că aveau coaja foarte lucioasă. Sezonul jocurilor în praful din uliţă — bineînţeles, pe Delături — începea puţin mai târziu, când zilele deveneau mai calde. Atunci, îmi diversificam activitatea. Ciopleam beţe de alun pe care le ornamentam cu desene geometrice, fugind în grădină după "foaia tăieturii" de câte ori lama briceagului scăpa din lemn în carnea degetelor. Luam parte la "meciuri" de "de-a lunga", o formă primitivă de "baseball" în care, în loc de crose, se foloseau crengi groase de salcie. Sau mă strecuram, de unul singur, în cimitirul de la Progade pentru a studia inscripţiile de pe cruci.

"Protocolul" cerea ca, înainte de căderea serii, să fiu la "palat". Trebuia să am grijă să deschid portiţa bivoliţei care mergea în ciurdă. Apoi, mă instalam la uşa grajdului, lângă părul unde fusesem ameninţat cu spânzurătoarea, aşteptând ca mama să mulgă bivoliţa. Mă obişnuisem să beau pe nerăsuflate, înainte de cină, cam un litru de lapte. "Să nu te prind că nu mănânci la masă", îmi zicea mama, dându-mi oala aproape plină.

22. Lisa era un loc ideal pentru a demonstra selecţia naturală susţinută de darwinism. Nu rezista oricine în ea. Nu exista dispensar, nu exista doctor, nu existau medicamente. Cine "avea zile" — asta era convingerea tuturor — trăia. Cine nu, "îl lua Dumnezeu". O morală aspră justifica o viaţă aspră.

Odată, mama m-a luat cu ea la "vale", să spele rufele. A vrut, probabil, să mă poată supraveghea, ca să nu mai dau foc casei. La întoarcere, vrând să sar din car, să fug înainte şi să deschid poarta, am căzut de lângă ciubărul cu rufe între picioarele vacilor. Copita unei vaci sau o roată m-a călcat pe piept. Am zăcut, după aceea, în pridvor, sub un "strai", cum se numeau la noi păturile miţoase, câteva săptămâni şi, fiindcă "am avut zile", mi-am revenit. Oamenii câştigau puţin, muncind greu, la pădure şi pe câmp. Şi, pe măsură ce înaintau în vârstă, ridurile îi făceau să semene cu pământul pe care-l lucraseră. Viaţa nu arăta deloc roză, ca în poveştile bucolice, cu ţărani decorativi, mirosind a ierburi şi a eternitate. Motiv pentru care consider sămănătorismul un leşin de târgoveţi care suspină după viaţa la ţară, bându-şi cafeaua la oraş.

Dar orice "paradis" — dacă merită acest nume -e de o admirabilă simplitate (doar infernul e complicat). El nu e "perfectibil", fiindcă în paradis nu există nici progres, nici "mai bine", acestea fiind rezervate lumii imperfecte, de după copilărie.

28. Iarna dormeam cu tata în patul "principal" (tot cu paie, acoperit de un cearceaf de cânepă, dar mai înalt decât cel de lângă uşa de la intrare unde dormeau mama şi sora mea). Dimineaţa, când mă trezeam, tata îşi apropia obrazul de obrazul meu şi, cum nu se rădea decât duminica, mă înţepa cu barba, ceea ce mă făcea fericit. De alte răsfăţuri n-am avut parte. Abia în Bucureşti am aflat că, de ziua naşterii, părinţii obişnuiesc să organizeze mici sărbători copiilor sau că, de Crăciun, de Anul Nou, de Paşti se fac daruri. N-am văzut până ce am plecat din Lisa un pom de Crăciun, cu toate că pădurile de brad cădeau peste sat. Singurele Jucării" pe care le-am primit au fost "steaua" şi "vicleimul", cu sabia de lemn aferentă, migălite de tata, pentru a colinda de Crăciun.

Cu toate acestea, n-am cunoscut umilinţa frustrărilor. În Lisa, copiii de pe Delături păzeau vacile pe Calea Secii, cei de pe uliţa principală mergeau în Piscul Cornii, iar cei

de peste vale se duceau pe Calea Râului cu vitele. În rest, nu ne separa nimic. Eram la fel de înapoiaţi. De aceea copilăria mea a fost fără ranchiuni, gelozii sau revolte. E important asta, dacă mă gândesc la ce s-a întâmplat mai târziu.

După ce tata mi-a desluşit harta cerului şi mi-a vorbit despre planete, mă jucam, în nopţile de vară, alegându-mi de pe bolta înstelată o stea care să-mi aparţină, în secret. Mă trânteam în iarbă şi populam arbitrar acea stea mică, scânteietoare, cât un bob de grâu. Am ajuns, totodată, expert în calitatea ierbii pe care o preferă vitele, în recunoaşterea ciupercilor veninoase sau în prevederea timpului, în funcţie de forma pe care o luau norii şi de înălţimea la care pluteau. N-aş jura că auzisem de inventarea radioului sau de existenţa luminii electrice, în schimb, înţeleg, poate, mai bine decât alţii că mitul "bunului sălbatic" nu e un moft născut din plictiseala de civilizaţie.

24. Plecam de-acasă, cu vacile, cam la răsăritul soarelui. Mama îmi pregătea traista. Operaţie sumară, căci duceam în traistă, totdeauna, cam aceleaşi alimente. Un coltuc de pâine, o bucată de slănină, un castravete, două ouă fierte şi puţină sare, legată cu aţă într-un colţ al şervetului de cânepă. Restul alimentelor mi le procuram singur din pădure: ciuperci, pe care le frigeam pe jar, zmeură, afine, mure, alune. Câteodată, găseam în scorburile copacilor, după ce vâram în ele frunze umede scoase din foc, ca să împrăştie fum, şi miere de viespi. Mai mâneam şi "glojdani", nişte plante dulci-acrişoare, mai înalte de obicei decât iarba, mere pădureţe şi cartofi furaţi din câmp, copţi în cenuşă fierbinte.

De la "palat", mai făceam o sută de paşi până în dreptul cimitirului de pe Delături. Acolo, după ce depăşea ultima casă şi o cruce veche, cu un Christ de tablă ruginită, "uliţa" se transforma în "drum"; înecat de praf sau de noroaie care ajungeau până la butucul roţii, când erau ploi multe. De o parte şi de alta, se înşirau câteva livezi, cu meri tineri. Dincolo de ele, începea câmpul din partea de miazăzi, iar "drumul" devenea "Calea Brezii", după numele unui sat vecin. La o răspântie, Calea Brezii se îndrepta spre stânga. Din ea se desprindea, suind spre munte, Calea Secii, "calea regală" a copilăriei mele. De fapt, un dram banal, pietros, cum sunt drumurile de munte, folosit de lisenii de pe Delături pentru tot ceea ce trebuia adus la vale, dar pe care eu nu pot să-l privesc obiectiv nici azi. El ţine, pentru mine, de preistorie sau de mitologie.

Calea Secii suia, printre livezi, până la "Şanţ". De-acolo, devenea drum forestier. Numele îi venea de la pârâul Seaca, pe care-l însoţea o vreme. Arinii de pe margini şi, mai sus, fagii lăsau foarte rar lumina să pătrundă, să usuce pământul după ploi, dar, în afară de locurile unde erau bălţi, Calea Secii nu cunoştea noroiul. Pe acea fâşie de pământ pietros urcau carele spre pădure şi se întorceau, spre seară, încărcate cu trunchiuri de brad sau de fag, precum şi carele, cu loitre înalte, ce aduceau fânul ori otava din livezile de la poalele muntelui. De o parte şi de alta, garduri de nuiele, întărite de tufe de mărăcini vii, separau drumul de fâneţe. Pe locurile unde pământul nu era strivit de roţile carelor, nici amestecat cu bolovani, creştea iarbă, bună de păscut, cât permiteau ferigile care năpădeau părţile mai umede. Existau şi mici poieni, unde puteam întârzia mai mult, iar după ce depăşeam livezile, pătrunzând, practic, în zona de munte, nu mai era nici o restricţie. Acolo, puteam lăsa vacile să-şi caute iarba pe malul Secii, printre brusturi. Noi plecam după afine, după mure oloage ori după ciuperci de pădure, mulţumindu-ne să ciulim, din când în când, urechile pentru a ne asigura că se auzeau sunetele tălăngilor. Fiecare cunoştea ce sunet scoteau tălăngile de la vacile sale aşa cum un violonist îşi poate recunoaşte şi pe întuneric vioara. Când ne săturam de zmeură, de alune, de fragi, de afine sau de mure, făceam un foc zdravăn, frigeam bucăţi de slănină înfipte în ţepuşe şi picuram untura pe pâine. Apoi, improvizam tot felul de jocuri, ca să treacă timpul. Ştiam că n-aveam voie să pierdem vacile, care ne fuseseră date în grijă, că trebuia să le ducem, seara, acasă, şi că ne era interzis să coborâm în sat înainte de căderea serii, orice s-ar fi întâmplat. În afara acestor trei reguli de fier, de la care nu era îngăduită nici o derogare, ne puteam permite orice, să ne zbenguim, să stăm tolăniţi la soare, să jefuim de cireşe cireşii sălbatici sau să umblăm după păstrăvi în apa, perfect cristalină, din Seaca.

Uneori, după-amiaza, veneau dinspre Olt neguri bolovănoase şi ameninţătoare de grindină care întunecau cerul. Cum aveam o bună experienţă meteorologică şi ştiam cât de năpraznice pot fi furtunile la munte, ne încropeam în pripă o colibă din crengi, acoperite cu brusturi şi iarbă, unde ne înghesuiam cum puteam. Evitam copacii înalţi deoarece văzusem un băiat lovit de trăsnet, cu nările carbonizate, fiindcă făcuse imprudenţa să se refugieze sub un arin. Nu o dată, trăsnetele despicau până la rădăcină copaci izolaţi. Cel mai sigur adăpost era, ce-i drept, o grotă, oricât de mică, de unde puteam urmări liniştiţi cum lunecau trăsnetele pe stâncile ude, ca nişte şerpi luminoşi, dar dacă furtuna ne prindea înainte de a depăşi zona livezilor trebuia să ne mulţumim cu colibele de iarbă. După ce se oprea ploaia, aprindeam un foc, să ne uscăm hainele, şi ţopăiam, în jurul flăcărilor, goi ca nişte sălbatici, până ce ne puteam îmbrăca. De coborât în sat cu vitele, nu putea fi vorba. Trebuia să aşteptăm să se însereze. Aşa învăţasem că "trebuie". Respectarea datoriei care ne revenea în cadrul familiei era prima formă de seriozitate impusă de tradiţiile din Lisa. De altfel, nici părinţii nu se

aşteptau să coborâm. Poate, se îngrijorau, uneori, văzând cum se întuneca la munte cerul, dar credinţa că tot ce fusese "scris" să se întâmple se va întâmpla avea rădăcini adânci.

Zilele nu erau nici vesele, nici triste, şi, probabil, se desfăşurau după un ritual ce dura, neschimbat, de secole. Tatăl meu şi "unchiul George" trecuseră prin aceleaşi experienţe, poate chiar mai primitive, deoarece eu n-am văzut, ca ei, pe Calea Secii scroafe sălbatice cu pui, de care să ne temem. Am învăţat doar cum să alungăm şerpii cu pietre, când mâncam mure oloage, unde să căutăm bureţi de pajişte ori "ciuciulei", după ploaie, şi ce "fântâniţe" aveau apa cea mai rece, de te dureau dinţii când beai. A întâlni un urs nu era ceva neobişnuit. Fugeam atunci şi ne căţăram în primul copac pe care-l vedeam. Când ploaia ne uda chibriturile, aprindeam focul cu iască şi amnar. Am încercat şi altă metodă, să răsucim, îndelung şi repede, o bucată de lemn uscat între două pietre, dar n-am reuşit. Ora o apreciam exact chiar pe vreme noroasă. În "Poiana tufelor" jucam "poarca", un fel de hochei pe iarbă, în care ne foloseam de crengi de arin pentru a lovi un nod luat dintr-o rădăcină veche, care servea drept minge. Preocupări de igienă nu existau. Peste orice rană mai mare, unde "foaia tăieturii" nu avea destulă putere ca să oprească sângele, puneam pământ.

Dar toate acestea îmi par azi aproape neverosimile. Şi îmi dau sentimentul că sunt indiscret. Mă uit, parcă, prin gaura cheii la un copil care-mi e, pe jumătate, străin.

25. Mă plimbam pe aleile unui cimitir cu castani enormi, pe care îl mai văzusem parcă, intrigat de faptul că uitasem de ce pe pietrele funerare nu era trecut nici un nume. Şi, din câte îmi aminteam, cunoscusem cândva motivul. Era o după-amiază senină, cu cer albicios şi cald, iar lumina moale, filtrată prin crengile castanilor, îmi dădea o stare de toropeală aproape plăcută. Mă deranja doar zgomotul făcut de castanele coapte care cădeau pe pietre. La un moment dat, m-am pomenit în faţa unei porţi ruinate de ploi care s-a prăbuşit când am vrut s-o deschid. Cimitirul se învecina cu incinta unei mănăstiri. Călugări îmbrăcaţi în sutane negre treceau acum pe lângă mine, grăbiţi, cu glugile trase peste capete, fără să-mi dea nici o atenţie. Primul pe care am vrut să-l opresc şi-a făcut o cruce, a bolborosit o rugăciune, după care a luat-o la fugă. Peste câteva clipe, am rămas singur în faţa unui zid. O scară cu şapte trepte de ciment urca până la mijlocul zidului. Nu se vedea, însă, nici o deschizătură, nici măcar o fereastră, acolo. Scara nu ducea nicăieri. La ce serveau, aşadar, cele şapte trepte? "Urcă-le", mi-a poruncit o voce din spate care mi s-a părut cunoscută. M-am supus şi m-am lămurit că, în partea de sus a zidului, exista o crăpătură prin care se putea privi afară. Până în zare nu se vedea decât nisip, lucind. Când am coborât, călugărul care mă aştepta şi-a ridicat gluga. Era "unchiul George", relativ tânăr, cum arăta la patruzeci de ani. A dat capul pe spate şi, foarte serios, mi-a zis: "Felicitări pentru stil". După care a dispărut.

Să fi fost prin iarna anului 1939, cred. Ducându-mă, în vacanţa de Crăciun, în Lisa am trecut pe la livada "unchiului George" din Luncă. Am văzut gardurile distruse, cu spărturi pe unde intrau iepurii, ce roseseră coaja merilor, şi cu poarta căzută într-o rână. I-am trimis o scrisoare ca să-i aduc la cunoştinţă că livada se părăginea. La câteva zile, mi-a sosit în Lisa o telegramă de la "unchiul George", cu totul neaşteptată: "Felicitări pentru stil". A fost unul din puţinele lui gesturi de tandreţe.

26. *Multe sunt în Asybaris inexplicabile, dar, probabil, mărimea neobişnuită a rododendronilor, atingând proporţii aproape gigantice, e tot atât de misterioasă ca pâcla care îngălbeneşte cerul pe timpul verii şi ca reţinerea, din discuţii, când vine vorba despre marea de la miazănoapte. Căci lipsesc cu desăvârşire datele ce ar putea s-o lămurească şi nu se poate şti ce temei are legenda că, pe aceste locuri, s-ar fi aflat cândva o imensă pădure de rododendroni uriaşi, sacrificată pe măsura extinderii oraşului. Rododendronii care au scăpat, deoarece la un moment dat a fost interzisă tăierea lor, ar fi ultimii din acea specie, inexistentă aiurea, de o vitalitate excepţională, exprimată nu numai prin dimensiuni, ci şi prin parfumul puternic, de-a dreptul obscen în nopţile cu aer fierbinte. Despre ei, zice doctorul Luca, nu se poate vorbi, la fel ca despre dragoste, decât cu sentimentul că ai scăpat esenţialul. Unii sunt de părere că alternanţa ploi-secetă le prieşte în mod deosebit, din motive care nu sunt valabile, zic ei, la celelalte forme de vegetaţie. Dar cele mai autorizate voci, gata oricând să demonstreze că tăierea unui rododendron reprezintă o crimă, susţin că praful adus de vânt în cele şase luni de vară ar conţine substanţe care, după ce ajung în pământ în sezonul ploilor, acţionează ca un îngrăşământ miraculos; şi că de aceea rododendronii au devenit uriaşi, oferind, pe străzile din Asybaris, o privelişte de basm uneori, în ciuda uscăciunii şi a prafului, cu frunzişurile lor întunecate de secetă şi înroşite de flori puternic mirositoare.*

În biblioteca Monseniorului, Julius n-a găsit nici o carte în care să se vorbească despre asemenea excepţii. Şi nici prin anticariate, în ciuda faptului că s-a dus de multe ori pe strada Cămătarilor, special în acest scop. Ceva vag a auzit de la bătrânul custode, dar pe atunci nu-l interesa problema. Avea cu totul alte preocupări şi nu apucase să stea de vorbă cu doctorul Luca pentru a căpăta gustul curiozităţii.

27. M-a întrerupt soneria telefonului. În tăcerea moale, aşternută ca praful peste lucrurile din camera unde m-am retras, fiindcă vine mai puţină lumină (afară e ca, vara, în Asybaris, dar eu n-am obloane la ferestre), orice sunet mă face să tresar, readucându-mă în realitate.

E, totuşi, curios să te întrebi la aproape şaptezeci şi patru de ani ce identitate ai. E chiar mai curios decât entuziasmul cu care m-am aruncat în adolescenţă, în direcţii străine de mine. Prin clasa a treia de liceu, am primit ca premiu o carte care se chema "Epopeea albă". După ce am citit-o, am început să visez aurore boreale, ceruri îngheţate, banchize şi deşerturi de zăpadă. Apoi, nu m-au mai interesat zăpezile. Am ajuns la concluzia că e mai bine să te bronzezi la soare, pe o plajă, decât să dârdâi într-un sac de dormit. Nu m-am vindecat, însă, de elanuri dubioase. Dintre toate, acela care m-a făcut să umblu trei ani prin anticariate după cartea (pe care nimeni n-a văzut-o vreodată) în care regele Solomon ar fi strâns toată înţelepciunea sa a fost, probabil, cel mai hazardat. Luasem în serios amănuntul că Solomon i-ar fi cerut fiului său Roboam să îngroape manuscrisul, după moartea sa, într-un cufăr de fildeş unde cartea ar fi stat ascunsă până ce nişte filosofi babilonieni au furat-o. După cum luasem în serios legenda care pretinde că Solomon îşi aşeza oaspeţii la patru feluri de mese, săracii la mese de lemn, negustorii la mese de fier, generalii la mese de argint şi artiştii la mese de aur.

Dar m-am îndepărtat de ceea ce vroiam să spun. Încep să nu mai fiu sigur că singurătatea e oglinda cea mai limpede în care te poţi privi. Uneori, nu mai am energie decât pentru a nu mai vrea nimic. Mă împac din ce în ce mai greu, văd, cu handicapurile impuse de bătrâneţe şi cu grijile aduse acum de infarct. Poate, chiar, faptul că, în vara aceasta, m-am ataşat de verdele mohorât al unor oţetari nu e o întâmplare. Şi totuşi, invariabil, mă întorc la bănuiala că impulsurile mele negative au ca punct de plecare şi ca punct final pasiunea de a trăi. Nici o oboseală sufletească nu se compară, probabil, cu una care provine dintr-o iubire ce nu se poate consola.

28. Trebuia să-l sun pe profesor zilele trecute şi n-am făcut-o. Va trebui, totuşi, să-i spun că aproape m-am decis să plec. Încerc să mă duc, cum m-a sfătuit el, la o clinică din Milano.

Deocamdată, aş vrea să mă conving că e bine, pentru moralul meu, să mă bărbieresc în fiecare zi. Uneori, rămân nebărbierit două, trei zile.

29. Bănuiesc că e o dramă să-ţi urăşti copilăria, aşa cum o urăşte doctorul Luca. O asemenea rană nu are cum să se închidă. Ar trebui să te imaginezi cu o parte a memoriei lipsă şi nu ştiu dacă e posibil să duci cu tine un gol pe care să-l ignori fără probleme. În cazul meu, faptul că m-am înstrăinat de Lisa n-a micşorat, ci a adâncit legătura afectivă cu lumea copilăriei. După ce am înţeles ce mă separă, temperamental, de Lisa, am iubit-o mai mult. Şi altfel. Probabil, abia atunci m-am dumirit că amestecul ei de cer divin şi de rachiu prost se află în centrul destinului meu. N-aş fi în stare să mă imaginez născut în altă parte, din alţi părinţi.

Aici judec, se pare, ca stoicii. Tot ce s-a întâmplat e bine că s-a întâmplat şi sunt mulţumit că nici măcar zeii n-au puterea să schimbe ceva în trecut. Amănuntul că sunt primul din Lisa care visează deşerturi mă poate face, doar, să zâmbesc, înseamnă că adaug şi eu ceva la zestrea meleagurilor mele natale.

30. Dacă sunt un conservator — şi, probabil, sunt —, ar mai fi ceva de lămurit. În destule privinţe, am "progresat" (depinde ce sens dau "progresului") între Calea Secii şi Calea Victoriei. Am devenit un orăşean oarecare, cu simţurile tocite şi comod. Nu mi-a displăcut când eram tânăr să merg cu maşina ori să mă servesc, chiar ca ignorant, de ultimele noutăţi ale tehnicii. Unele deprinderi le-am pierdut. M-am obişnuit cu "natura" din parcuri. Vara, n-am simţit nevoia, ca alţii, să fug de civilizaţie; de aceea nu mi-am petrecut nici o vacanţă la Vama Veche. I-am socotit snobi pe cei care mergeau acolo. Poate, de aceea nu reuşesc să mă număr nici printre cei care se adaptează uşor, nici printre retrograzi. Problema mea e alta. Dintr-o zi de toamnă, cu cer cenuşiu, din septembrie 1937, când am fost suit într-o maşină ca un balot, am suferit continuu de aceeaşi dificultate. Mă despart greu de lucrurile şi de situaţiile cu care, cât de cât, m-am obişnuit. Orice despărţire lasă în mine un gol, o nedumerire. Şi, probabil, de aceea mă

descumpăneşte acum să văd ce puţină importanţă au unele nevoi fără de care, înainte, nu mă puteam concepe.

31. *Julius a încercat să dreagă, cumva, o glumă nereuşită ("Sunteţi mai bolnav, se pare, decât bolnavii pe care i-aţi tratat", i-a spus într-o după-amiază), dar doctorul Luca i-a retezat-o scurt: "Dacă vrei să te iert, vino cu mine. Am descoperit o tavernă unde muşteriii sunt serviţi de femei drăguţe şi se poate gusta un vin pe cinste".*

Din centru, au pornit-o spre partea vestică a oraşului. Undeva, pe o stradă mai dosnică, doctorul s-a oprit în dreptul unei firme spălăcite pe care abia se mai putea desluşi un cuvânt: "Dragonul...", restul numelui nu se mai distingea. "Aici e", zise el. Au coborât câteva trepte, toate tocite, ultima spartă, au trecut de o uşă în spatele căreia era un coridor, au pătruns, apoi, într-o sală lungă, slab luminată, cu un uşor miros de mucegai, şi s-au aşezat la o masă, lângă ultima fereastră, ce da spre o curte unde se zăreau mormane de lăzi goale. Erau singurii clienţi. "Vrei să mănânci ceva?" l-a întrebat doctorul Luca. " Nu. Nu mi-e foame. Voi bea un pahar de vin dacă e bun", a zis Julius. Doctorul Luca a râs cu poftă. "Bun? O să vezi". Şi s-a aplecat la urechea unei fetişcane pentru a-i spune ce dorea. Fetişcana s-a răsucit pe călcâie, a dispărut şi s-a întors, după un timp, cu o sticlă de care atârnau pânze de păianjen. A şters-o cu grijă în faţa lor, a destupat-o şi le-a turnat în pahare. Doctorul Luca l-a îndemnat să guste, pândindu-i reacţia. "Ei, ce zici?" l-a chestionat triumfător. Vinul era, într-adevăr, excelent. Julius s-a convins că faima de "cunoscător", de care se bucura bătrânul, în materie de vinuri, era perfect întemeiată. Pe la al patrulea sau al cincilea pahar, doctorul a început să se lamenteze că s-a săturat de atâta praf şi de atâta plictiseală, dar...". Nu urmă, însă, nimic după "dar". Îl asigura doar că Nelly nu i-ar simţi lipsa. "Ea le are pe prietenele ei. Şi ar scăpa de tot ce aude pe seama mea". Îl îmbie pe Julius să mai bea, comandă altă sticlă după care, uitându-se în ochii tânărului custode, vru să afle dacă el ştie ce-i aceea "frică de a trăi". "Depinde de cauze...", îndrăzni Julius, dar doctorul Luca nu-l lăsă să termine: "Cui îi pasă de cauze? Cu cine poţi împărţi o disperare?" Mai goli un pahar, îşi şterse picăturile de vin prelinse pe bărbie şi mormăi: "Un idiot, băiete, rămâne un idiot şi după ce a trecut prin rai...". Părea doborât de băutură. Brusc, se ridică în picioare, găsind chiar puterea să încerce un zâmbet tulbure: "Spun prostii. Sunt un bătrân neserios".

Afară, îi aştepta o surpriză. Deasupra acoperişurilor, zburau mii de pescăruşi. Evenimentul acesta anunţa totdeauna o scurtă oprire a "vântului din sud". Pescăruşii dădeau ocoluri largi, plutind, din ce în ce mai jos. Unii se aşezau pe rododendroni, după care umpleau iarăşi văzduhul cu ţipetele lor, făcând volte ameţitoare deasupra străzilor pustii. Întorcându-se spre doctorul Luca, Julius observă că acesta rămăsese puţin mai în urmă. Sprijinit în baston, urmărea transfigurat baletul misterios şi neliniştitor al pescăruşilor care-i trezise, parcă, nişte emoţii vechi.

32. Seneca are dreptate. Viaţa "nu reţine pe nimeni cu sila". Dar nici măcar în sinucidere nu scăpăm de noi înşine. Am găsit remarca în jurnalul lui Jiinger şi, dacă n-aş fi în starea în care sunt, m-ar atrage să-i dezvolt sugestiile. Sinuciderea e, poate, singurul act uman care e totdeauna sincer, nu e niciodată mimat. Se poate mima orice, pentru a părea ce vrei sau ai interesul să pari, dar nu-mi pot imagina că există cineva care se aruncă în gol de la etaj, îşi pune ştreangul de gât sau înghite un pumn de somnifere pentru a mima disperarea ori neputinţa de a mai trăi.

Probabil, şi sinuciderile impulsive au deliberări chinuitoare în urma lor. În clipa în care cineva începe să nu mai fie sigur că viaţa are un sens, el a făcut, deja, un pas periculos. Problema e după a cui imagine alergi. A ta, cum n-ai reuşit să fii?

33. Unele traume ne urmăresc din copilărie. Aşa s-a întâmplat şi cu mine. În Lisa, cârciuma (de fapt, existau patru cârciumi) era una din cele cinci instituţii fundamentale, alături de biserică, de primărie, de şcoală şi de postul de jandarmi. Şi, în anumite privinţe, era cea mai importantă. Acolo funcţiona agora satului. De obicei tăcuţi, oamenii îşi dezlegau limbile la cârciumă. Şi tot acolo, după ce creşteau, băieţii deveneau bărbaţi. În orice casă se găsea o damigeană cu rachiu, făcut din mere, din porumb sau din cartofi, dar nimănui nu-i plăcea să bea prea mult de unul singur. Mirosul acru şi gălăgia din cârciumă exercitau o atracţie specială.

Peste zi, în timpul săptămânii, cârciumile erau goale. Le trecea pragul doar câte un ins fără căpătâi, câte un târâie-brâu pe care toţi, inclusiv copiii, îl priveau cu dispreţ, deoarece nu exista ruşine mai mare, pentru mentalitatea din Lisa, decât trândăvia.

Clopoţelul de deasupra uşii, la Nica lui Laie, care-şi deschisese cârciuma chiar la poarta bisericii "mari", suna atunci strident, supărător, zgâriind parcă liniştea plină de umbre dinlăuntru. Cârciumarul, un bărbat între două vârste, cu un pântec enorm, apărea într-un târziu, ştergându-şi mâinile de nelipsitul şorţ murdar şi mirându-se, cumva, că existau muşterii când satul era pustiu. După ce cădea seara, clopoţelul lovit de partea superioară a uşii suna mai des. Pe măsură ce bărbaţii se întorceau de la lucru, dacă nu erau prea obosiţi, unii se abăteau pentru o oră, două, pe la cârciumă, convinşi că rachiul îi ajuta să prindă puteri. Duminica, fumul de ţigară se îngroşa de-l puteai tăia cu cuţitul, din primele ceasuri ale după-amiezii. Bărbaţii se strângeau la cârciumă cu aceeaşi punctualitate cu care se duseseră, dimineaţa, la biserică. Şi, cum se ameţeau, ridicau vocea, zbierând pentru a fi auziţi, în timp ce ochii înceţoşaţi, din ce în ce mai nesiguri, priveau în gol. Încăperea, luminată vag seara de flacăra afumată a unei lămpi de gaz, era prea mică pentru a se sta la mese. Clienţii se înghesuiau în picioare în faţa tejghelei, unde erau serviţi în pahare mici, de sticlă groasă şi tulbure, care nu fuseseră spălate, probabil, niciodată. Cineva care venea să cumpere chibrituri, sare, gaz, zahăr sau o sticlă de lampă, căci cârciuma funcţiona şi ca prăvălie "universală", trebuia să se strecoare cu greutate printre ei, ferindu-se de cei mai chercheliţi sau mai gălăgioşi. Mintea mea de copil n-avea cum să priceapă că bărbaţii din Lisa găseau în alcool o compensaţie pentru munca lor dură. De altfel, faptul că peste săptămână puţini treceau seara pe la cârciumă, lăsând această plăcere pentru duminică după-amiază, şi că, la muncă, numai la coasă se bea un pahar de rachiu, mă face să cred că, exceptând două-trei cazuri, nu erau beţivi. Alcoolul reprezenta, mai degrabă, un viciu de duminică. Tot ce se lega de el, însă, certurile, încăierările mi-l făceau nesuferit. Nu-mi convenea deloc când mama mă trimitea să-l chem pe tata acasă, ştiind că numai cu mine accepta să plece din cârciumă. Încercam, cât puteam, să mă eschivez. Dar, până la urmă, n-aveam încotro. Cu inima îndoită, mă duceam.

Cum deschideam uşa cârciumii, mă izbea un miros greu, neplăcut, de rachiu. Miros impregnat în obiecte şi în haine. Cred că acel miros, care mi s-a fixat pe creier şi mi-a creat o inhibiţie, dusă până la repulsie, îmi provoca o suferinţă aproape fizică. De aceea mă duceam repede la tata, fără să scot o vorbă, şi-l trăgeam de mână. Din fericire, el nu mă lăsa, de obicei, să-l aştept prea mult. Plătea ce băuse şi se îndrepta spre uşă.

Spre deosebire de cei care aveau poftă de ceartă la beţie*, tata devenea excesiv de vesel şi de vorbăreţ.

** Într-o vară, mama şi sora mea (mai mare decât mine cu cinci ani) au complotat să-l scârbească pe tata de alcool. Eu n-am fost inclus in complot. Eram prea mic sau am fost bănuit că puteam trăda, fiind "fanul" tatei. Sora mea văzuse într-un calendar o reclamă făcută de un laborator din Piatra Neamţ, "Vorel", care pretindea că a realizat un preparat cu efecte miraculoase. Cine-l folosea — zicea reclama — nu va mai pune picătură de rachiu în gură toată viaţa. Au comandat, în secret, preparatul şi au aranjat, probabil, cu poştaşul să nu i-l dea tatei când soseşte coletul. Si, într-o duminică după-amiază, am crezut, îngrozit, că tata va muri. Se zvârcolea pe iarba din grădină, sub un măr, văitându-se de dureri cumplite la stomac. Presupun că mama şi sora mea, ca să fie sigure de rezultat, puseseră în mâncare o doză mai mare decât se recomanda în prospect. Am plâns, atunci, în grădină, înspăimântat, până ce, într-un târziu, durerile tatei s-au potolit. Dar preparatul s-a dovedit fără efect terapeutic.*

Atunci căpăta o dorinţă irepresibilă de a-şi etala cunoştinţele. Începea să facă tot felul de calcule geometrice complicate, să înşire întâmplări din istoria lumii, curiozităţi geologice şi astronomice sau versuri. Dacă se întâmpla să-l iau de la cârciumă înainte de a se însera, vara, şi, ieşind în uliţă, îl zăream pe "unchiul George" înconjurat de bătrâni şi femei, îmi venea să intru în pământ. Ştiam ce avea să urmeze. Tata uita atunci şi de bursele de la "Spiru Haret" şi că vanitosul său cumnat se simţea, inclusiv în praful uliţei, ca la catedră. Se apropia şi îi strica expozeul, corectându-l.

34. Nu mă pot imagina îmbătrânind într-o cârciumă din Lisa. Beţiile (mai puţin cele ale tatălui meu care erau vesele, inofensive) au reuşit să-mi lase o crispare interioară de care n-am scăpat nici acum. Involuntar, asociez alcoolul cu abrutizarea. Plecarea în Bucureşti, la liceu, m-a salvat de obligaţia de a-mi dovedi şi eu bărbăţia, lovind cu pumnul în tabla de zinc şi cerând încă un rând. Dar, multă vreme, am fost convins că am plătit asta.

În sat, îmi ziceam, însăşi curgerea anotimpurilor ritma viaţa, o ordona şi îi dădea un sens evident. Venea primăvara? Trebuia urcat plugul în car. Venea vara şi se cocea grâul? Trebuia secerat, aşezat în clăi, dus acasă, treierat. Totul se desfăşura după un ritual precis. Dilemele erau puţine, iar când apăreau, se rezolvau la preot sau la cârciumi. Pământul impune un stil de viaţă de la care nu te poţi abate. Trebuie să ari când e timpul să ari, nu când ai chef. Logica ţărănească nu e interesată să despice firul în patru. Şi nu e dispusă să plece de la îndoială pentru a ajunge la certitudini. Dimpotrivă, se sprijină pe idei care i se par indiscutabile. Eu am "reuşit" să nu mai ridic ochii spre cer decât ca să ştiu când trebuie să-mi iau umbrela. S-a bătut cam multă monedă pe teza, dragă tradiţionaliştilor mai ales, că eternitatea s-a născut la sat. Cei care văd ţăranul ca o fiinţă folclorică o aprobă din complezenţă. Cei care socotesc

ţăranul o barieră în calea modernităţii strâmbă din nas. Veşnicia miroase cumva a bălegar? zic ei. Adevărul e undeva la mijloc. În Lisa (cea cunoscută de mine) nu era absentă grija zilei de mâine. Dar ea nu se extindea şi asupra posterităţii! Judecată ca încredere în posteritate, în sensul că urmaşii vor trăi după aceleaşi reguli ca părinţii, continuând ce au moştenit, eternitatea nu se putea naşte decât la sat. Eu sunt cel dintâi din "neamul nostru" (ca să folosesc o vorbă a mamei) care nu mai are posteritate, care a descoperit gustul eşecului.

N-am simplificat, totuşi, prea mult? Între timp, mi-am amintit de sinucigaşii găsiţi spânzuraţi, de un copac, în pădure sau înecaţi în fântână. Ceea ce înseamnă că inclusiv firile aspre pot claca uneori. Doar că n-au lăsat în urma lor nici o explicaţie. Probabil că nu cultura a descoperit partea noastră fragilă. Ea, cel mult, a favorizat-o.

35. La fel cum mă îndoiesc de corectitudinea afirmaţiei că totul în memorie e infern, mă îndoiesc că destinul acţionează, în genere, spectaculos. Când o face, aranjează o întâlnire teatrală, ca aceea a lui Oedip cu Sfinxul, sau se foloseşte de un Rubicon, ca în cazul lui Cezar. De obicei, însă, se ascunde în cea mai cenuşie banalitate. Mergi pe o stradă oarecare, fără să-ţi treacă prin minte că, pe o altă stradă, la o altă oră, într-o altă zi, ai fi intrat pe alt făgaş al destinului pentru ca, mai târziu, privind înapoi, să descoperi că totul a atârnat de un "fleac", de un amănunt banal. Probabil, în viaţa oricui se poate găsi un mic Rubicon, numai că l-am trecut fără să ne dăm seama şi, deci, fără să avem nici un merit. Iar, în cazul meu, nici n-a fost vorba de o "trecere" a Rubiconului. Din contră, "zarurile au fost aruncate" în sensul că nu l-am trecut!

36. În Lisa, băieţii reprezentau, potrivit tradiţiei, temeiul unei familii. Ei moşteneau casa părintească, ei duceau mai departe numele, ei erau garanţia că în curte nu va creşte iarbă. Căci o curte năpădită de iarbă constituia în ochii celor din Lisa semnul unui destin sfârşit, intrat în paragină. De aceea, decizia tatei de a mă trimite la liceu o descumpănise pe mama. O auzisem foarte des, în vara anului 1937, zicându-i cu reproş tatei: "Vrei să crească iarbă în curtea noastră? Asta vrei?"

Ceea ce a făcut-o să cedeze, în cele din urmă, a fost asigurarea tatei că voi ajunge preot şi mă voi întoarce, în această calitate, să păstoresc parohia din Lisa. I-a zis, ştiind că poveştile de la cârciumă cu "subsecretari de stat" şi cu locuitul "într-un bloc, la etaj", o lăsau indiferentă: "Tu nu vrei să-l vezi ieşind din altar în odăjdii?" Astfel, a convins-o pe mama să se îndoiască de dreptatea lacrimilor ei. Ideea că voi rămâne "prin străini" numai până ce voi începe o carieră preoţească i-a oferit o mângâiere.

N-am îndrăznit să-i mărturisesc tatei că nici eu nu vroiam să plec — prin Lisa copiii nu erau consultaţi când se luau hotărâri în privinţa lor —, dar cum primejdia era fixată pentru toamnă, nu mă arătam din cale-afară de tulburat. Acesta a fost totdeauna cusurul meu, de câte ori pericolele mi-au lăsat un răgaz, m-am grăbit să nu le dau importanţă, agăţându-mă de speranţa că o întâmplare providenţială mă va salva până la urmă. Stăteam cu cărţile în faţă, în pridvor sau în grădină, ca să fiu văzut învăţând, dar refuzam gândul că mă voi duce într-un oraş care, în mintea mea, era fioros de departe. Preferam să păzesc vacile pe Calea Secii. "Racii" au, din naştere, teamă de necunoscut. Abia când "unchiul George" l-a anunţat pe tata, spre sfârşitul lunii august, că în cutare zi din septembrie va veni de la Bucureşti o maşină, trimisă de tatăl unui elev, să-l ia, şi că, în maşină, va rămâne un loc şi pentru mine, mi-am dat seama că pericolul era iminent.

În primele zile din septembrie, nu mă mai gândeam decât cum să scap. Aerul mirosea a frunză de nuc şi a fân uscat, cerul nu mai era spălăcit ca în lunile cu călduri mari, căpătase o anumită gravitate în care se presimţea toamna, deşi pădurile nu erau, încă, înroşite. Mă prefăceam mai departe că învăţam, ca să nu dau de bănuit, dar, culcat în iarbă, îmi băteam capul cu alte griji. La început, mi-a trecut prin minte ideea neroadă de a-mi tăia un deget, pentru a fi dus, în Făgăraş, la spital. Până să se vindece rana, examenul de la "Spiru Haret" trecea. Dar am alungat repede acest gând. Eram plin de semne, la amândouă mâinile, de la "sculptarea beţelor de alun, însă acelea nu-mi ceruseră curaj.

Trebuia să caut altă soluţie. În disperare de cauză, m-am hotărât să fug de-acasă în dimineaţa când urma să plec în prima mea călătorie. M-am gândit să mă ascund în pădure până avea să treacă pericolul. Eram sigur că întors, apoi, acasă, tata mă va ierta, iar mama va putea să-l înduplece, până în toamna următoare, să renunţe la ambiţia de a mă vedea şcolit.

Cum petrecusem multe nopţi pe munte, nu mă speria perspectiva de a dormi în vreo colibă părăsită sau chiar pe un maldăr de iarbă sub cerul liber. Vremea era blândă în septembrie, abia prin octombrie se răcea, aducând ploi nesuferite, iar în privinţa mâncării nu aveam motive să-mi fac griji. Pădurea era plină de alune, de mure, de zmeură sau de ciuperci pe care le puteam frige pe jar. Cu o seară înainte de ziua fatală,

mi-am pus în buzunarul pantalonilor o cutie de chibrituri, un amnar şi iască, după care mi-am aşezat la îndemână primii mei bocanci; nişte bocanci grei, solizi, negri, cumpăraţi de tata în vederea saltului meu la oraş şi pe care, până atunci, nu avusesem permisiunea să-i port, ca să-i am noi pe străzile Bucureştiului. Intenţionam să mă scol devreme, în zori, dar, din pricina emoţiei, am adormit mult după miezul nopţii. Mă foiam în pat, aşteptând să aţipească tata. În copilărie, vorbeam în somn şi-mi era groază să nu mă trădez cumva. M-am trezit, de aceea, abia când la poartă s-a auzit claxonul maşinii, venită înainte de ora stabilită. Mi-am încălţat repede bocancii, nebănuind că ei vor atârna greu, hotărâtor, în soarta mea. Era prima oară că nu aveam opinci în picioare, bocancii mă încurcau la mers şi, din pricina lor, m-am împiedicat când am vrut să sar gardul din capătul grădinii. De ajuns ca tata, care venise după mine, să se apropie şi, în timp ce escaladam gardul, să facă singurul lucru la care nu mă aşteptam. Spre marea mea uimire, l-am auzit zicându-mi că-mi dă 44 de lei dacă plec. De ce tocmai "44"? Niciodată nu m-am lămurit. Poate, a fost o simplă întâmplare, prima cifră care i-a trecut tatei prin cap. Ceea ce mă tulbură, însă, este o coincidenţă. "44 de ani" i-a prezis o ghicitoare mamei că voi trăi. Descumpănit, am rămas pe ultima scândură a gardului, între două destine aş zice azi. Nu avusesem niciodată atâţia bani în mână. Nu mai ţin minte ce calcule îmi voi fi făcut în acele clipe şi cât a durat "deliberarea". Fapt e că, până la urmă, m-am dat bătut. N-am rezistat ispitei şi am acceptat "tranzacţia".

Am ţinut să evoc şi aici acest episod fiindcă, altădată, l-am supraestimat, cred. Mi-a plăcut să spun că am ieşit "contra cost" din copilărie, că am cedat unui mic demon mercantil care m-a îmboldit să nu pierd ocazia unui câştig nesperat, mai ales că "preţul acceptării" urma să intre imediat în buzunarul meu conform asigurărilor tatei. Şi am exagerat. Fără îndoială, gardul pe care am stat cocoţat în capătul grădinii a fost o bornă între două drumuri. Unul e cel pe care am mers în viaţă. Altul e cel pe care aş fi putut merge dacă nu plecam cu "unchiul George". Numai că nu eu am ales. Sau n-am făcut-o după o deliberare. Sunt aproape sigur că, de fapt, voinţa mea s-a frânt brusc deoarece nu eram pregătit să-mi duc intenţia până la capăt şi apăruse un pretext onorabil pentru a mă supune sorţii. Nu eram atât de viteaz încât să-mi decid singur drumul. Am fost un copil cuminte, sfios, inhibat. Dacă aş fi sărit gardul, m-aş fi întors, probabil, înainte de a fi ajuns în uliţa din mijlocul satului. Mă îndoiesc că eram mai puţin ezitant decât sunt acum. Nesilit de împrejurări, n-am fost niciodată capabil să iau o hotărâre categorică. Deciziile mele au fost, fie influenţate de situaţii în care nu prea aveam de ales, fie luate impulsiv. Probabil, întâmplarea n-a depăşit proporţiile spaimei unui copil timid de a se vedea dus de lângă părinţi şi azvârlit în necunoscut.

37. Aşa a început cariera mea de "metec" pe malurile Dâmboviţei. Până la terminarea liceului şi a studenţiei, mi-am folosit vacanţele de Paşti şi de vară pentru a-i ajuta pe părinţi. Am semănat, am prăşit, am secerat grâu, secară şi ovăz, am cosit, am adus acasă fânul şi otava, după ce s-au uscat, am cărat în spinare sacii de la treier, am cules cartofi, am tăiat lemne în pădure. Nu m-am eschivat de la nici un efort. Cum ajungeam acasă, lăsam cărţile şi mă apucam de treabă. Nu cred că există muncă bărbătească, la ţară, care să-mi fi scăpat. Într-un domeniu, chiar am excelat. Am devenit cosaş de elită, obţinând o certă celebritate locală, prin performanţa de a cosi într-o zi cât doi bărbaţi, ceea ce mi-a permis să primesc plată dublă, când eram solicitat ca zilier.

Acum, sunt "aproape bucureştean". M-am obişnuit cu mirosul de benzină arsă, cu cerul fără mister de deasupra oraşelor. Aici mi s-a născut fiul, aici l-am văzut crescând. Treptat, am încetat de a mai fi ceea ce fusesem. Mi-am pierdut reflexele rustice, m-am "civilizat", biblioteca mi-a devenit mai dragă decât pădurea. Nu sunt un bucureştean autentic, întreg, vorbesc despre "viaţa la ţară" cum vorbesc, la Cehov, cele "trei surori" despre Moscova. Îmbătrânesc, ca arborii care se usucă pe dinlăuntru, golindu-mă de esenţele mele. Ce altceva decât miresme mi-a lăsat copilăria? Dar ţin să repet: nu mă simt un dezrădăcinat. Probabil, Lisa e ultimul loc unde m-aş retrage, dacă aş crede în refugii.

Am impresia că tună.

M-am înşelat. Cerul e şi azi pârjolit de secetă. Nu se vede nici un nor, iar frunzele oţetarilor par amorţite.

38. Când se prăbuşeau nori ameninţători, bolovănoşi, de grindină, dinspre Olt, întunecând cerul, se porneau să sune clopotele de la cele două biserici, implorându-l pe Dumnezeu să cruţe recoltele. De fiecare dată, asistam la un spectacol cosmic, în egală măsură grandios şi înfricoşător. Norii erau de un vânăt dur, ce bătea spre negru. Canonada fulgerelor şi trăsnetelor făcea aerul să vibreze, dându-i o tensiune misterioasă în care se amestecau panica şi evlavia. Păsările coborau, speriate, şi se ascundeau. Până şi nucii, de obicei calmi, nobili, păreau intimidaţi. Ascultam, fascinat,

sunetele clopotelor care, când se tânguiau, când aruncau spre cer o rugăminte patetică. Uneori, norii se risipeau ori se descărcau într-o ploaie violentă, dar fără grindină. Alteori, lanurile de grâu, de ovăz şi de porumb erau zdrobite. Nu pot să uit figura tatei dintr-o zi cu căldură bolnavă, rău prevestitoare, în care grindina a nimicit, într-un sfert de ceas, tot ce se găsea pe câmp. Stătea prăbuşit pe trepte, privind dincolo de mărul cu fructe sticloase de lângă poartă, fără să scoată o vorbă. În acea tăcere, alături de drama ţăranului, de a-şi vedea compromisă munca dintr-un an întreg, se găsea, înţeleg acum, şi forţa lui de a o lua de la capăt. Când alţi nori apocaliptici se rostogoleau dinspre Olt, clopotele erau trase din nou. Aşa ceva nu se poate trăi într-un oraş. În oraşe, relaţia cu Dumnezeu e mai puţin naturală, limitată strict la biserici.

39. Flaubert (parcă) zicea că e suficient să priveşti îndelung ceva ca acel ceva să devină interesant. Deocamdată, nu m-am convins că are dreptate. Dar ce contează? Mă uit mai departe la oţetari, ca să treacă ziua. Să ies în curte, nu pot, n-am voie, din cauza caniculei. Să citesc, nu sunt capabil, n-am starea necesară. Într-un proiect mai vechi decât "Asybaris" (părăsit şi acela), descriam arderea pe rug a unor vrăjitoare. Înainte de a fi aruncate în flăcări, erau puse să danseze. Dansul începea la asfinţitul soarelui şi dura până în zori. Dacă reuşeau să nu se oprească, mai câştigau o zi de viaţă. Spectacolul trebuia să continue până ce, epuizate, se prăbuşeau. Din când în când, orchestra îşi bătea joc de bietele femei înteţind ritmul, obligându-le să danseze cu ochii măriţi de efort. Cam aşa procedez şi eu, mă agăţ de ce pot. Şi, dacă e înţelept să cauţi pretexte de linişte, sunt aproape înţelept acum. Nu mai vreau să mă plâng. Bine că infarctul nu mi-a fost fatal. În rest, toate se vor aranja, sper. Mă obişnuiesc, văd, şi cu singurătatea totală. Azi, nu mai am senzaţia că mă sălbăticesc. Din contră, orice drum la spital, care m-ar obliga să înfrunt zgomotul străzii, îmi apare acum ca un supliciu. Probabil, inclusiv din acest motiv nu l-am mai căutat pe profesor. Mă tem să nu mă cheme pentru vreo nouă probă.

40. "*Uneori, băiete, aş vrea ca memoria mea să arate ca o cameră goală", i-a mărturisit, într-o zi, doctorul Luca lui Julius. De-afară, se auzeau, mereu, bufniturile obloanelor zgâlţâite de vânt. Discutaseră, înainte, despre expediţia care, în mod normal, trebuia să fie, deja, acasă şi de la care nu mai venise nici un fel de veste de câteva săptămâni, dar nu era greu de văzut că subiectul nu-l interesa, de fapt, câtuşi de puţin pe bătrân. Vorbea aproape mecanic, privind, absent, nehotărât, ba spre pendula din perete, ba spre dulapurile cu cărţi. S-a înviorat, o clipă, doar când tânărul custode l-a întrebat ce anume ar fi vrut să uite. Bâlbâindu-se, a zis ceva despre gândirea sa "sfărâmată" şi despre faptul că nu poate fi fericit decât dacă pune între el şi restul lumii o uşă. Apoi, l-a asigurat pe Julius că zeii, când vor să pedepsească pe cineva, îi dăruiesc o memorie bună.*

Intrigat, tânărul custode l-a iscodit, precaut, dacă vorbea astfel din pricina unei decepţii.

Doctorul Luca a tresărit.

— Te gândeşti la o femeie, nu-i aşa?

— Da, a admis Julius, oarecum stânjenit de îndrăzneala lui.

Bătrânul n-a reacţionat imediat. Se juca, nervos, cu bastonul, în timp ce liniştea din încăpere nu mai era tulburată decât de ticăitul pendulei.

— N-a fost ce-ţi închipui tu... deşi nu greşeşti prea mult.

I-a explicat că, din pricina mamei sale, nu s-a putut îndrăgosti niciodată cu o pasiune întreagă. Văzuse, în orice femeie, mai ales sexul. Dar Tereza, o fiinţă tulbure şi distructivă, reuşise să-l complexeze.

— Îi plăcea grozav să filosofeze şi, uneori, devenea chiar pisăloagă cu ideile ei. Pretindea că fericirea nu există decât după ce ai pierdut-o. Mi se părea ciudată, de pe altă lume, dar, cum ajunsesem să fiu dependent de ea şi fizic, mă atrăgea în aceeaşi măsură în care, câteodată, mă exaspera. Avea o imaginaţie exaltată, fierbinte şi-mi era cu neputinţă să-mi dau seama cât adevăr conţineau poveştile pe care mi le spunea. Obişnuia să repete că modul cel mai sigur de a scăpa de o ispită e de a-i ceda, însă, de câte ori am încercat să mă lămuresc ce probleme ascunse o frământau, schimba vorba. Se uita la mine cu un aer atât de vulnerabil încât mă obliga să bat în retragere. Şi ce lecţie mi-a dat! şopti doctorul Luca. A apărut în viaţa mea din senin şi a găsit modul cel mai violent de a rămâne.

Julius aştepta. Bănuia că bătrânul era pregătit acum să-şi deschidă sufletul.

— Într-o seară, — continuă doctorul Luca — mi-a atras atenţia că orice om are o limită şi că ea era foarte aproape de acea limită. "Ce vrei să spui?" am întrebat-o. Mi-a zis, evaziv: "Nu toată lumea are tăria să reziste, Luca". "Să reziste la ce?" i-am întors vorba, agasat. Ea a râs: "Nu fi îngrijorat, iau asupra

mea dilema care, probabil, te preocupă". Am bănuit la ce se referea. La faptul că un medic n-ar trebui să-şi permită să întreţină relaţii cu o pacientă. Şi m-am enervat. I-am amintit ce-mi declarase cu o zi înainte: că suntem ca doi ocnaşi legaţi de acelaşi lanţ. "Nu ziceai tu aşa?" "Ba da, mi-a replicat ea, sec, însă o să te las liber". După aceea mi-a făcut o teorie nouă. A zis că mila e o plagă în dragoste. Decât să-ţi fie milă de o femeie pe care ai iubit-o, mai bine o părăseşti. "Părăsind-o, n-o jigneşti cum o jigneşti dacă rămâi legat de ea ca de un stâlp". Eram uluit. "Ce-ţi trece prin cap?" N-am înţeles atunci ce a vrut să-mi transmită, a încheiat, brusc, doctorul Luca, iar când am înţeles a fost prea târziu.

A îndepărtat cu un gest repezit bastonul cu care se jucase până atunci, apoi şi-a reluat masca ironică, folosită de câte ori se găsea în dificultate: "Oricum, băiete, acum, la bătrâneţe, ştiu că e mai bună o dragoste uzată, cârpită, decât singurătatea. Cel puţin, îl cunoşti pe celălalt. Te ştie şi el. Eşti ca şi singur, dar la nevoie e un suflet lângă tine. Nu te simţi ca un câine de pripas."

41. Toţi cei care mă caută (din fericire, puţini) se simt obligaţi să mă încurajeze. Asta mă descurajează şi mai rău. Înseamnă că stârnesc milă, ceea ce m-a deranjat totdeauna. Numai că, probabil, lacă nu m-ar încuraja, m-aş simţi jignit. Veşnicele mele suceli!

42. *Nelly se scrie cu doi "l" şi, neapărat, cu "y". E o brunetă înaltă, cumsecade şi înţelegătoare. Ar fi chiar simpatică, plăcută, cu ochii ei languroşi şi cu gropiţele din obraji, ce-i împuţinează vârsta, dacă n-ar ţine atât de mult să pară o femeie cultivată. Din când în când, vine la bibliotecă să-i ceară lui Julius cărţi. Nu vrea, în ruptul capului, romane la modă sau alte "poveşti". Şi explică asta cu dispreţ. Vrea cărţi "mai speciale", cu care să-şi poată impresiona prietenele. Împreună cu alte femei singure, toate în jur de patruzeci de ani (doctorul Luca fiind mai mult absent, Nelly se comportă şi ea ca o femeie singură), formează, de câţiva ani, un grup, cunoscut ca atare în cercurile mai răsărite din Asybaris; un grup în care nu e greu să pătrunzi, dar, "dacă te-a pus naiba şi ai intrat, e aproape imposibil să mai ieşi", l-a avertizat doctorul Luca pe Julius, explicându-i că nucleul feminin organizat de consoarta sa "are ceva de sectă însetată de adepţi". Una din aceste femei singure e o văduvă de pe strada Cămătarilor. A fost frumoasă, probabil, în tinereţe, dar acum are un fund uriaş, ca Venerele din epoca de piatră. Alta a fost măritată cu un comerciant de dulciuri care a părăsit-o. Ca specialistă în mineralogie, a făcut parte din numeroase echipe care s-au deplasat spre sud în jumătatea secetoasă a anului. Când s-a întors dintr-o expediţie, l-a găsit pe bărbatul ei încurcat cu o vânzătoare. A treia e o fată bătrână. Urâtă, cu obrazul plin de pistrui mari, osoasă şi greoaie ca un cal normand, dar deşteaptă, e "inteligenţa" grupului. Cu ani în urmă, s-ar fi bucurat de un interes discret din partea poliţiei din Asybaris, fiind suspectată de slăbiciuni orientate spre propriul sex.*

Nelly l-a invitat de câteva ori pe Julius să petreacă o seară cu ele, asigurându-l că prietenele sale au un mare respect pentru cărţi, "sunt nişte intelectuale". Pentru ea ar fi fost o mare izbândă atragerea tânărului custode la "dezbateri". Ar fi demonstrat amatorilor de bârfe că grupul era deschis şi bărbaţilor, cu condiţia să fie inteligenţi, nu nişte animale care asudă la vederea unei femei. Dar Julius a refuzat-o politicos, pretextând că statul în bibliotecă, într-un aer înăbuşitor, îi dă mari dureri de cap care-l obligă să se culce devreme.

43. N-am mai visat nimic.
Asta e tot.
Tot?
Cerul e blând azi.

44. Dimineaţă mohorâtă din septembrie 1937. Cerul e acoperit de o pâclă care seamănă cu fânul jilav. Copiii de pe Delături, care nu s-au dus cu vitele pe Calea Secii, au ieşit în uliţă şi se zgâiesc la maşina care aşteaptă la poarta noastră. Şoferul claxonează. Trebuie să mă grăbesc. "Unchiul George", mătuşa Terica şi verişoara Noriţa aşteaptă să vină maşina cu mine. Mă mai uit o dată la grămada de nisip din curte, la bătrânul măr, după aceea ies pe portiţă. Mama plânge undeva în casă. Tata mi-a dat cei 44 de lei şi-mi duce cufărul, punându-l în portbagaj. Ştiu, oare, că în destinul meu intervine o ruptură? Nu. Habar n-am. Nici măcar nu presimt. "Hai, grăbiţi-vă", zice nervos şoferul. "Unchiul George" consimţise, dacă nu cumva chiar aranjase, ca unul din

taţii bogaţi ce aveau copii la "Spiru Haret" să-i trimită o maşină care să-l aducă în Capitală. Mărinimos, mi-a dat ocazia să fac prima călătorie din viaţa mea cu automobilul. Dar şoferul nu e obligat să fie politicos şi cu mine. Eu nu sunt decât un mic ţărănoi care e rudă cu "domnul subdirector". Sunt tuns zero, cu maşina, fiindcă nimeni n-are freză în Lisa, şi ars de soare. Sunt sperios, dar foarte mândru de bocancii mei soldăţeşti. Tata se urcă în maşină şi el, să meargă până în capătul din jos al satului unde e vila "unchiului George". Mama a ieşit în curte şi, încrucişându-şi braţele, se uită lung la maşină. Se consolează, poate, cu gândul că, într-o zi, voi intra pe poartă ca preot. Închizând portierele, şoferul ambalează motorul şi porneşte maşina. Se aud ţipete de gâşte şi raţe intrate în panică. Mă uit pe geamul din spate, să mai văd o dată munţii, dar în urma noastră s-a ridicat o mare perdea de praf care acoperă totul.

Neobişnuit cu legănarea unei maşini, deprins să merg doar cu carul tras de vaci sau de bivoli, mi se face repede rău. Mă cuprinde o spaimă cumplită. M-am ghemuit lângă geam, pe bancheta din spate, lângă Noriţa, în vârstă de doi sau trei ani, şi mătuşa Terica ("unchiul George" stă în faţă, lângă şofer, îi dă indicaţii pe unde să meargă) şi nu scot o vorbă. Acum, nu plecarea din Lisa mă sperie. De fapt, nici n-am sesizat când am ajuns la şoseaua naţională şi am trecut prin Făgăraş, din care n-am văzut nimic. Întreaga mea fiinţă e concentrată asupra răului care îmi dă ameţeli. Doamne, dacă voi vărsa? Gândul acesta mă îngrozeşte. Îmi înfig unghiile în carne şi mă rog. "Doamne, ajută-mă să nu vărs". Maşina goneşte cu viteză. "Unchiul George" i-a comunicat şoferului că, în maximum cinci ore, vrea să fie în Bucureşti. Îmi e din ce în ce mai rău, îmi vâjâie capul, cum nu mi s-a mai întâmplat niciodată.

Din fericire, la un moment dat, undeva între localităţi, şoferul are probleme cu motorul. Se dă jos. Probabil, e ceva mai serios, căci coboară şi "unchiul George", mătuşa Terica şi Noriţa. Profit de ocazie să ies şi eu din maşină. Aerul răcoros de septembrie îmi face bine. Treptat, mă liniştesc. Spre norocul meu, defecţiunea nu e deloc simplă. Pornim, dar, după o jumătate de oră, ne oprim din nou. Asta se întâmplă de câteva ori, inclusiv la Predeal, unde am ajuns buimăcit de-a binelea, înainte de a coborî munţii, se înserează. Acum chiar nu se mai vede nimic. Doar nişte lumini orbitoare, fioroase, care vin din faţă. Probabil, însă, frica de farurile maşinilor mă ajută să uit de ameţeală. Îl aud pe "unchiul George" bombănind. E nemulţumit că ne-a prins noaptea pe drum. Şoferul se scuză. N-a fost vina lui. Eu continui să nu fiu deloc conştient de gravitatea acestei călătorii. Nu-mi dau seama că, pe parcursul câtorva ore, copilăria mea a murit.

Am ajuns la Bucureşti după ce se înnoptase bine. Poate, era târziu, dar cât de târziu? Nu ştiu. În septembrie 1937, Bucureştiul mai era, încă, "micul Paris". Normal ar fi fost să fiu şocat, uluit, când am intrat în oraş. Dezmăţul reclamelor luminoase ar fi trebuit, în mod logic, să mă zăpăcească. Nu s-a întâmplat, însă, aşa. N-am reţinut nici o imagine — strălucitoare sau nu — până ce pe strada Italiană, o stradă liniştită, burgheză, ocolită de trafic, maşina a oprit şi ne-am dat jos. În memorie mi-a rămas o baltă de întuneric, în mijlocul căreia se coborau bagajele. Să fi fost trecut de miezul nopţii? Tot ce se poate. Altă explicaţie nu găsesc pentru acel Bucureşti la fel de întunecat, noaptea, ca Lisa. Mă uitam cum căra şoferul valizele şi aşteptam încordat, lângă cufărul de lemn cu care tata a traversat primul război mondial, să mi se comande ce trebuia să fac.

45. **Î**n puţinele ceasuri în care am izbutit să dorm, azi-noapte, m-am visat într-o vale îngustă, prin mijlocul căreia curgea un râu nu prea mare, dar zgomotos. Duceam un plic galben, ceruit, cu peceţi roşii pe care nu se afla nici un nume. Deşi cerul era limpede, nu se zărea nici o stea. Un câine care lătra, un cal în galop, făceau ca liniştea să fie adâncă şi tainică. M-am pomenit pe o terasă, dinaintea unui bătrân impunător. În jur se căscau acum râpi adânci, iar sub stânca lipită de treptele măcinate de vreme, râul se prăbuşea urlând. Bătrânul a rupt peceţile, a citit atent scrisoarea, după care a început să mă descoasă. Cine sunt? De ce mi s-a dat mie plicul? Şi cum am reuşit să-l găsesc? Mi-am dat seama că mă bănuia şi m-am trezit cu o teamă tulbure.

Am deschis fereastra să intre puţin aer proaspăt. E o secetă la fel de devastatoare, probabil, ca aceea din 1946, când am mâncat mălai stricat. De câteva zile, s-au năpustit cu furie valuri de caniculă, amestecând parfumul teilor înfloriţi (sau amintirea lui) cu mirosul greu de gunoaie dospite la soare. Cerul e ars, acum, ca un crater de vulcan şi nu sunt semne de ploaie.

Aud sunetele unor clopote. Vin, poate, de la biserica din apropiere sau mai de departe, nu-mi dau seama. Sunt nişte sunete uscate, cu vagi, extrem de vagi sugestii mistice.

Ca să se roage mai bine, Pascal s-a decis într-o zi să-şi redacteze singur rugăciunea. Când a terminat-o, a pus-o deoparte printre hârtii. Abia în secolul trecut a fost găsită şi publicată. Poate, ar trebui să-mi compun şi eu o rugăciune proprie. Cu siguranţă, aş avea ce pune în ea.

46. Lisa de azi nu mai seamănă cu Lisa în care am copilărit eu. Casele sunt mai arătoase acum, au jaluzele, în loc de obloane, verande, în loc de pridvoare, şi trei-patru odăi fiecare. Cele vechi erau construite din bârne. Acum se construieşte numai din cărămidă, într-un stil cam greoi, împrumutat de la oraş. Lămpile cu gaz au dispărut. De asemenea, fântânile cu cumpănă de prin curţi. Cu gust de ţeavă ruginită uneori, apa e scoasă din pământ de pompe electrice. Pe acoperişuri se văd antene de televizor, iar copiii nu se mai miră că se poate vorbi "prin sârmă". Centrala telefonică sătească, instalată într-o încăpere lângă primărie, are, deja, câţiva abonaţi. Nici Făgăraşul nu mai e, pentru copii, un oraş magic. Se poate ajunge acolo uşor, într-un sfert de oră cu maşina, şi, într-o jumătate de oră, cu autobuzul. Larma dimineţilor când se pleca la câmp ori "la fan" ţine azi de trecut. Doar, din când în când, un tractor mătăhălos străbate, cu zgomot, uliţa goală. Satul e locuit îndeosebi de bătrâni, femei şi copii. Bărbaţii au o profesie incertă, nu sunt nici ţărani, nici muncitori. Unii lucrează pe la fabrici în Făgăraş. Un autobuz prăfuit îi aduce spre seară şi îi deşartă în faţa primăriei.

Ceva mai la vest de mijlocul satului, curge şi azi un râuleţ strâmb şi prizărit ("vale" i se zice în Lisa) cu apă puţină, suptă vara de arşiţă, dar suficientă pentru a pune în mişcare, pe vremuri, roţile a două mori şi o piuă sau pentru a fi utilizată toamna la cazanele de făcut rachiu. Uliţa principală e paralelă cu "valea". Coboară dinspre munţi şi taie satul în două. Pe ea au fost aşezate toate instituţiile: bisericile, cea ortodoxă ("biserica mare") şi cea greco-catolică ("biserica mică"), faţă în faţă, cârciumile, primăria, şcoala şi postul de jandarmi. Această uliţă a fost asfaltată, fiindcă face legătura cu şoseaua naţională şi cu şoseaua care duce, pe sub munţi, la Braşov.

Odinioară, puteau fi văzute automobile în Lisa, cel mult, de vreo trei ori pe an. Când se întâmpla un asemenea eveniment, toate orătăniile se speriau prin curţi. Gâştele dădeau alarma, la fel de agitate şi de zgomotoase ca străbunele lor de pe Capitoliu. Acum, mai ales pe uliţa principală, gâştele "s-au modernizat". Nici nu mai înalţă capul când trece vreo maşină. Omul cu goarna a dispărut şi el. Nu mai vezi copii, în urma vacilor, cu băţul pe umeri, dimineaţa, şi cu băţul târât prin ţărână, seara, cum mergeam noi, mereu, plini de importanţă. De altfel, nu prea mai sunt nici vaci, iar Calea Secii e năpădită de mărăcini. Nu mai poţi sui pe ea nici cu piciorul. N-o mai foloseşte nimeni, e un drum mort, părăsit. Nu mai există nici gardul pe care am stat în cumpănă. E o plasă de sârmă ghimpată acolo, cu mărăcini. Au dispărut şi nucii sub care, pe o măsuţă cu picioarele înfipte în pământ, am scris, în două veri, o parte din "Reabilitarea Evului Mediu".

Dar progresul, cu părţile lui bune şi părţile lui proaste, este o fatalitate, chiar şi pentru un defazat sentimental cum sunt eu. Şi nu modernizările îmi dau sentimentul confuz că Lisa nu mai e "satul meu". E doar "satul în care m-am născut". Lisa îmi confirmă, din păcate, ideea că progresul exterior e însoţit, uneori, de regres interior. Satul nu mai e "o lume". Are parcă orizonturile sparte. Mica sa eternitate s-a prelins prin ele şi a rămas, pe aceleaşi temelii, o haltă oarecare din istorie. Sărbătorile nu mai sunt sărbători. Au devenit, ca la oraş, zile de odihnă. Nici măcar cârciumile nu mai sunt o "instituţie". Le-au luat locul nişte "baruri" rurale, cu jocuri mecanice. Altădată, în nopţile cu lună plină, când toate zgomotele amuţeau — ca să se poată scula înainte de răsăritul soarelui, oamenii trebuiau să se culce devreme — praful de pe uliţe scânteia stins, misterios. Ferestrele mici, carbonizate de întuneric, păreau intimidate de fiorul cosmic ce copleşea nu numai satul, ci şi munţii. Uneori, câte un câine, trezit din somn, lătra. Apoi, speriat, parcă, de zgomotul pe care-l făcuse, se culca din nou. Într-o asemenea noapte, îngerii puteau îndrăzni şi ei să umble pe pământ. Acum, n-ar mai îndrăzni.

Înainte de al doilea război mondial, care i-a obligat pe ţărani să ia contact din nou cu istoria, adică în anul plecării mele la liceu, nu dispăruse satul aproape autarhic, cu orizonturi rigide, bănuitor şi prudent în faţa noutăţilor. În Bucureşti se încinsese de mai bine de un deceniu "cearta dintre antici şi moderni", în versiune românească, dar Lisa trăia liniştită într-un timp semipatriarhal. Tehnica modernă se reducea atunci la locomobilele care puneau în funcţiune batoza la treier sau cu care — puţini — tăiau lemne. Se folosea forţa apei la moară, la joagărele de tăiat scânduri sau la piua unde se prelucra postavul de lână, necesar pentru sumane şi cioareci, ori "straiele" miţoase cu care ne acopeream iarna. Încă nu pătrunseseră hainele de oraş şi covoarele cu sultani şi cadâne.

Toate articolele de îmbrăcăminte, cu excepţia opincilor, erau făcute în sat. Pâinea nu se aducea de la oraş. În cuptorul mare din tindă, mama cocea, o dată pe săptămână, pâini mari, din făină de grâu amestecată cu cartofi. Uneori, veneau în sat scrisori de la cei plecaţi în America, să strângă bani la Cleveland sau la Detroit, dar ele soseau parcă din altă lume.

De regulă, trecerea din preistoria vieţii în istoria ei, se produce încet, pe nesimţite. La mine s-a întâmplat altfel. Dimineaţa, mai eram încă în preistoria existenţei mele. Seara, mă găseam în Bucureşti, unde am aflat, treptat, că există electricitate, autobuze, pantofi, semafoare, mic dejun, agenţi de circulaţie, concerte, vitrine, cerşetori, bănci, pastă de dinţi, publicitate, limba latină, folclor (căci Lisa făcea folclor fără să ştie) şi multe alte noutăţi absolute, în comparaţie cu care "competenţele" mele nu mai valorau

nimic.

47. Uitasem. Şi în Lisa spusesem "eu". Nu-mi era necunoscut cuvântul când am venit în Bucureşti. Dar de-abia aici l-am înlocuit definitiv pe "noi".

Acum, nu mai puteam conta decât pe mine. Trebuia la fiecare pas să mă uit în jur, bănuitor, şi pe urmă să merg mai departe. Am devenit şi din necesitate egoist, închistat în mine, ursuz. Egoismul a jucat rolul "zidului" de care a trebuit să mă sprijin.

48. O adiere răscoleşte frunzele oţetarilor. Un nor pătează cerul decolorat de secetă. Va ploua?

Pendulele Monseniorului şi monologurile doctorului Luca sunt, la fel ca amintirile, tot un soi de zid. Încerc să uit de boală. De aceea bat câmpii, într-o zi mi-am zis: ce-ar fi dacă Monseniorul ar reuşi să-şi disciplineze pendulele? În clipa următoare, am dat înapoi. Am simţit că mi-ar lipsi un "medicament".

49. *De la doctorul Luca a aflat tânărul custode că grădina, clădirea şi biblioteca au aparţinut, cândva, unui negustor care a trăit, mulţi ani, pe picior mare, cu trăsură la scară şi cu o droaie de servitori. Negustorul avea o manie, strângea pendule de toate formele şi mărimile. Când şi-a format o colecţie, de care era mândru, a vrut ca pendulele să aibă cifre fosforescente şi semnele zodiacelor pictate în negru pe cadrane, iar partea de jos să fie îngropată în cutii de dimensiunile unui violoncel pentru ca sunetele să aibă o rezonanţă mai gravă. Tot el i-a cerut grădinarului, originar din insula Rodos, să-i facă o grădină alcătuită exclusiv din trandafiri, de diverse specii, organizată în şapte cercuri concentrice. În primul cerc, trandafiri cu şaizeci de foi, din specia menţionată de Herodot, care era preferata regelui Midas. În al doilea, trandafiri pitici, cu florile aurii, din ce în ce mai închise spre centru şi cu vinişoare de culoarea sângelui. În al treilea, trandafiri sălbatici, cu miros puternic şi cu florile ca purpura imperială. În al patrulea, trandafiri de Damasc, în al cincilea, trandafiri de China, care înfloresc toată vara şi rezistă până toamna târziu, în al şaselea, trandafiri dintr-o specie necunoscută, iar în ultimul, trandafiri agăţători, înalţi de mai mulţi metri (servind şi ca zid vegetal care ascunde curtea de privirile curioşilor), cu flori mici, albe sau în felurite nuanţe de roşu. Într-o zi, însă, pe neaşteptate, negustorul n-a mai vrut să se ocupe de afaceri. A renunţat complet la existenţa zgomotoasă dinainte, a lăsat clădirea să cadă în paragină şi s-a izolat în bibliotecă de unde ieşea doar când unicul servitor rămas în preajma lui bătea în uşă îngrijorat. După un timp, i-a vândut Monseniorului clădirea şi, fără să dea vreo explicaţie cuiva, a pornit spre miazănoapte. De atunci, nu l-a mai văzut nimeni.*

Julius şi-a explicat, astfel, ferestrele bătute în cuie, ca să nu le zgâlţâie vântul, poarta dărăpănată, încăperile goale sau pline de mobile nefolosite. Doar grădina a scăpat de decadenţă, iar asta s-a întâmplat deoarece, înainte de a se închide în "salonul pendulelor", adică înainte de a se "sminti", cum bombăne Maria, Monseniorul a avut inspiraţia să-l reangajeze pe grădinar.

Clătinându-şi capul pleşuv, acoperit la tâmple de un soi de puf alb, acesta se plânge mereu că "s-a stricat lumea". Şi suferă că, în afara doctorului Luca, nimeni nu-i admiră trandafirii, udaţi de două ori pe zi, dimineaţa şi seara, în lunile de secetă. De aceea, doctorul se simte obligat, de câte ori vine, să schimbe câteva vorbe cu el, înainte de a se îndrepta, sprijinit în bastonul său cu un scarabeu de argint încrustat pe mâner (pe care-l poartă mai mult decorativ, căci, în ciuda vârstei sale, bătrânul are mers de soldat), spre pavilionul bibliotecii

— Despre ce vorbiţi? s-a mirat Julius, într-o zi, după ce doctorul Luca l-a întrebat, prevenitor, ca de obicei: "Ai timp pentru mine, băiete?"

— Bineînţeles, despre insula Rodos, l-a lămurit doctorul Luca, aşezându-şi cu grijă bastonul lângă uşă.. Ştiai că grecii îi spuneau trandafirului "Rodos"?

50. Zăpuşeala e parcă mai mare. Şi tot n-am rezolvat problema operaţiei. O fac sau nu? Cineva ar trebui să decidă în locul meu şi nimeni nu vrea. Sunt lăsat să stărui într-o amânare fără sens în care, până la urmă, va hotărî, probabil, nehotărârea mea. Peste două zile, mă voi interna la "Urgenţă" fiindcă aşa au căzut zarurile. Îmi vor face coronarografia care va arăta cum stau.

51. **Î**n principiu, nu cred că există ceva mai minunat ca o după-amiază de vară

calmă, fără vânt, când nu se clatină nici o frunză, iar lumina se filtrează prin crengi. Stai culcat în iarbă, ascultând zumzetul insectelor care ciuruie liniştea, priveşti bucăţile de cer ce se văd prin frunzişul unui copac, simţi în nări mirosuri ameţitoare, eşti fericit şi nu ştii pentru ce. Nu-ţi mai trebuie nimic în afară de ce eşti. Totul e extraordinar de simplu, într-un fel, vara m-a ajutat să obţin prin simţuri ce nu mi-a fost dat să am prin credinţă. N-a fost nevoie să aflu de la alţii că sacrul există în natură, că divinul poate fi atins, uneori, cu degetele. Vara, până şi tristeţile mi se păreau luminoase. Şi e obscenă, oare, o femeie îmbrăcată sumar care stă întinsă pe o mirişte aurie, cu capul culcat pe podul palmelor şi cu ochii la cer, după ce a făcut dragoste? Aşa poţi pricepe mai bine decât din o mie de cărţi de ce zeii grecilor se plictiseau în Olimp.

Acum, toate acestea ţin de trecut. Mă simt ca o piatră pe care nu mai încolţeşte nimic şi mă gândesc la mare ca la un vis, trăit într-o altă viaţă. Nu voi mai cunoaşte niciodată, din păcate, bucuria tulbure de a sta pe nisipul fierbinte, golit de griji, de probleme, sau pacea ceasurilor petrecute lângă nişte banali ciulini înfloriţi pe faleză, printre pietre de o strălucire cenuşie. Asta mă deprimă la fel de mult ca boala şi face din vremea când rămâneam la Costineşti până ce căpătăm culoarea castanelor coapte sau închiriam la Venus o cameră izolată, culcându-mă pe plajă fără să mă sinchisesc de radiaţii, o amintire aproape dureroasă. Vara a încetat să-mi mai poarte noroc. Mi-a devenit ostilă.

Aerul e, acum, atât de apăsător încât, dincolo de zidul unde au încremenit, imobili, oţetarii, se află, parcă, un deşert. Până şi nopţile sunt bolnave. Nu mi-am imaginat că descriind sezonul secetos din Asybaris voi ajunge să-l suport. Am uitat de când n-a mai căzut o picătură de ploaie.

De fapt, tot ce doresc e să văd, într-o zi, această vară transformată în amintire.

52. *Rugat să-i descrie insula Rodos, doctorul Luca i-a vorbit lui Julius despre o şcoală de retorică prin care ar fi trecut Cezar şi Cicero, despre ruinele fortificaţiilor ridicate de cavalerii ioaniţi şi, mai ales, despre Marea Egee, unde odinioară se scăldau nimfele.*

— În Rodos, a adăugat visător doctorul, am înţeles că sirenele nu sunt o glumă a mitologiei.

I-a vorbit despre pământul bolovănos al insulei, înverzit de ierburi ţepoase, despre marile păduri de pini, chiparoşi şi stejari, după care i-a explicat că acolo a debarcat Richard Inimă de Leu ca să angajeze marinari pentru a treia cruciadă şi că în Rodos însuşi peisajul, scăldat într-o lumină veche, îndeamnă la reverie.

În timp ce doctorul Luca perora, cu faţa încă mai roşie din pricina pasiunii, Julius şi-a amintit că bătrânul custode, care-l luase ca ajutor, se născuse tot în insula Rodos. Ar fi vrut să se lămurească dacă-i legase ceva. Şi dacă relaţia lor cu Monseniorul dura de-atunci. Dar n-a apucat să-şi formuleze curiozitatea.

— Te plictisesc? l-a întrerupt doctorul, văzând că Julius se juca, încurcat, cu un cuţit de fildeş, folosit la tăierea hârtiei.

— O, nu, s-a grăbit să protesteze tânărul custode.

— Poate, ai alte treburi. Dacă te plictisesc, e de ajuns să mi-o spui. Nu mă supăr. Voi veni altădată. Vara e lungă, mai avem de înghiţit praful ăsta blestemat.

Cum avea, însă, poftă de vorbă, de fapt, iar Julius îi stârnise amintirile, se porni să-i povestească, amuzat, că în portul Rodos îşi ducea iubitele să le arate o casă unde atârna sub fereastră, scris cu litere mari, roşii, acest anunţ: "Dau lecţii bărbaţilor timizi. N-am nici o ruşine. "

— Eram tânăr, băiete, şi încă nu înţelegeam aceste vorbe din Biblie: "Dragostea acoperă totul, crede totul, nădăjduieşte totul, suferă totul".

Îi mai povesti că, de câte ori zărea o nuntă, i se făcea milă de miri.

— Mă gândeam că nu va trece mult şi îşi vor scoate ochii...

O clipă, Julius a fost tentat să-l necăjească puţin, întrebându-i dacă din dragoste se însurase cu Nelly. A renunţat, însă, de teamă să nu pară obraznic. Şi, cum de-afară se auzeau zgomote de obloane lovite, s-a arătat din nou nedumerit că echipa plecată în căutarea deşertului nu se întorsese.

Doctorul Luca s-a ridicat de pe scaun.

— Lasă deşertul, băiete. Dă-i dracului de deşert. Eu am propriul meu deşert, nu trebuie să caut altul.

Figura i se asprise. A luat o statuetă de porţelan de pe etajeră, reprezentând un satir grec, şi se juca, nehotărât, cu ea.

— Eu am trăit, băiete, într-o toamnă, tot ce poate trăi un bărbat. Ce mai pot face acum e să-mi bat joc de mine.

Ceru un pahar cu apă, plângându-se de căldura de iad de-afară, după care continuă cu o voce neobişnuit de tristă.

— Singurătatea, află de la mine, n-o poate umple lumea, ci o singură fiinţă. Una care te poate ridica sau nimici.

Deodată, obrazul roşu al bătrânului deveni palid. Speriat, Julius l-a întrebat

dacă nu vroia să se întindă pe canapeaua din bibliotecă. Doctorul a scuturat din cap.

— Scuză-mă, am avut o uşoară ameţeală. E din pricina căldurii.

Si a mai cerut un pahar de apă ca să înghită un medicament, după care şi-a luat bastonul de lângă uşă ca să plece.

53. Nu mai ţin minte cum a decurs examenul pentru bursă. Probabil, a fost un examen formal. Patru din cele cinci burse, votate de comitetul şcolar, erau deja date unor elevi din clasele a II-a şi a III-a. Pentru a cincea, m-am prezentat eu, fără să am nici un contracandidat, căci la "Spiru Haret" nu prea se înghesuiau copii din familii nevoiaşe. Şi cum comisia aflase, probabil, că eram nepotul "domnului subdirector", am căpătat bursa fără probleme.

Până să înceapă cursurile, am locuit la "unchiul George". Pe atunci, liceul "Spiru Haret" poseda două clădiri, situate în imediată apropiere (amândouă dispărute azi), pe care le punea la dispoziţie directorului şi subdirectorului. "Unchiul George" ocupa cea mai mică dintre ele, o vilă, cu etaj, cochetă, aproape lipită de gardul curţii liceului. La plecarea în vacanţă, concediase slujnica şi, încă, nu angajase alta. Am dormit, deci, vreo două săptămâni în odaia de serviciu.

În acea toamnă, istoria se precipita în culise. La Palatul Regal, se vor fi succedat consfătuiri de taină provocate de ascensiunea legionarilor şi de pericolele externe. Carol al II-lea era, încă, monarh constituţional, dar suporta din ce în ce mai greu Constituţia din 1923. La Ministerul de Externe, aflat şi el, ca şi Palatul Regal, la o azvârlitură de băţ de strada Italiană, veneau, probabil, telegrame îngrijorate care prevesteau că va fi război în Europa, întrucât Hitler şi Mussolini deveneau din ce în ce mai ameninţători. Ziarele vremii vorbeau, presupun, şi de aceste presimţiri sumbre şi de procesele din Rusia unde Stalin îşi lichida ultimii adversari. Dar eu mă aflam într-o stare de ignoranţă istorică încă şi mai mare decât aceea din Lisa. Nici măcar de informaţiile date de omul cu goarna nu mai beneficiam. "Unchiul George" poseda, bănuiesc, un aparat de radio şi era abonat, probabil, ca mulţi intelectuali, la "Universul". Socotea, însă, şi pe bună dreptate, că istoria nu era de nasul meu.

Prima mea descoperire bucureşteană a fost chiotul unui oltean cu cobiliţa care a trecut prin faţa casei, strigând la intervale regulate, cu modulări stranii, "iaurgiuuu". Mătuşa Terica mi-a dat nişte bani şi m-a trimis după el, ca să-mi pună iaurt într-un vas. După câteva zile, mi-am extins investigaţiile până în colţul străzii, la magazinul de "delicatese" al domnului Vancea, unde m-am dus cu un bilet pe care scria ce marfă trebuia să mi se dea. Alte imagini din acele săptămâni în care am locuit la "unchiul George" nu găsesc în memoria mea. Calea Victoriei unde, după-amiaza, aş fi putut să văd, cu siguranţă, trăsuri elegante în care se plimbau domni cu joben şi cucoane în mătăsuri, ar fi fost pentru altul, în locul meu, un punct de atracţie. La fel, pozele de la cinematografe, reclamele, tramvaiele, ceasurile publice. Dar, fie că "unchiul George" mi-a interzis să mă depărtez de casă, de teamă că mă puteam rătăci, fie că eram prea timorat, n-am fost curios să depăşesc limitele străzii unde fusesem "depozitat" provizoriu. Când au început cursurile, domnul Ioniţă, intendentul liceului, m-a dus la internatul "Casei corpului didactic", cu care reuşise să stabilească o înţelegere, ca să-i primească pe cei cinci bursieri de la "Spiru Haret". Mi-am luat cufărul care a fost, mulţi ani, singurul meu bagaj, şi m-am mutat în al doilea domiciliu bucureştean.

54. Domnul Iftodiu era profesor de franceză. Un bărbat înalt, uscat, adus de spate, închis în sine şi suferind de o boală ascunsă. Sifilis, după câte am auzit mai târziu. Locuia undeva pe strada Regală, singur, într-un hotel plin de prostituate. Avea şi alte ciudăţenii. Se şoptea în clasă şi pe coridoare că obişnuia să se plimbe, mereu singur, pe stradă, la ore târzii, fiindcă era, se pare, noctambul. Uneori, venea la liceu cu bluza de la pijama sub haină. Nu era o neglijenţă. I se irita pielea la gât atât de tare, încât nu mai suporta gulerul cămăşii. Dar încerca să ascundă asta punându-şi cravată la pijama. Cei care l-au văzut la concerte şi la operă — fiindcă era meloman — povesteau că se ducea să asculte muzică în smoking. Şi tot singur. Singurătatea lui devenise o legendă. Intra în clasă întotdeauna absent, cu un aer suferind, pe care-l accentua pielea, de un galben nesănătos, de pe obrazul său neras şi îmbătrânit prematur.

Domnul Iftodiu m-a scos la lecţie după primele ore de franceză. Căpătasem între timp uniformă şi nu mai eram îmbrăcat ca în Lisa. Şi cum domnul Iftodiu se uita la oameni fără să-i vadă, neapărat, n-avea cum să bănuiască, probabil, că nu eram iniţiat, precum ceilalţi, din familie, în tainele limbii franceze. De aceea s-a încruntat când s-a lămurit că nu reuşeam deloc să nimeresc pronunţia exactă a articolului "le", zicând ba "le", ba "lio", spre hazul colegilor mei. Scena era, probabil, într-adevăr, comică. Un mic "barbar" se chinuia în faţa unor fii de patricieni din "Roma" să vorbească într-o limbă necunoscută. Influenţa franceză, în România interbelică, nu atinsese România profundă, se oprise la protipendadă. În timp ce colegii mei erau, aproape toţi, franţuziţi, eu

veneam dintr-o Românie înapoiată, încremenită în tradiţii neguroase. Abia când râsetele au devenit hohot, domnul Iftodiu s-a uitat la mine mai atent şi a înţeles de ce mă căzneam, fără succes, să mă descurc. Nu mi-a dat notă, mi-a zis să trec la loc în bancă.

Am ieşit pe uşă, ca să nu izbucnesc în plâns în clasă. Cred că-mi ardeau obrajii de ruşine şi de ciudă. Mă simţeam foarte nenorocit, jignit până în adâncul sufletului.

Întâmplarea aceea venea după alta, ia fel de neplăcută. Cum nu-mi permiteam să fiu client al bufetului de la liceu, îmi înfundam în buzunare, la internat, dimineaţa, două felii de pâine ca să le am în recreaţii. Spre ghinionul meu, "unchiul George" s-a plantat, într-o zi, la intrarea liceului, poruncindu-le tuturor elevilor să-şi întoarcă buzunarele pe dos. Ceilalţi au trecut liniştiţi prin "control". În schimb, fiindcă din buzunarele mele au apărut feliile de pâine, care se şi fărâmiţaseră puţin, "unchiul George" mi-a tras două palme.

55. E posibil ca anii petrecuţi la "Spiru Haret", şapte la număr, să fi atârnat în destinul meu chiar mai greu decât copilăria. Ne mirăm că Ludovic al XVI-lea a scris în jurnalul său, la 14 iulie, ziua căderii Bastiliei, "Nimic". Adică, "nimic de semnalat, de reţinut". Dar câţi dintre noi se pot lăuda că au sesizat momentul când au pus bazele regretelor de mai târziu? De câte ori mi-am amintit de anii în care am învăţat la "Spiru Haret", m-am gândit doar că ei au reprezentat, poate, perioada cea mai fadă, cea mai searbădă, din viaţa mea, exceptând unele momente luminoase sau tulburi: primii fiori ai dragostei, trezirea instinctului sexual şi, mai ales, o fascinantă aventură trăită cu ajutorul cărţilor. Nu mi-am pus problema, ca acum, că, la unsprezece ani, cât aveam când am ajuns în Bucureşti, încă mai puteam să mă deschid spre lume, deşi nu fusesem nici în copilărie prea expansiv. Din păcate, n-am cunoscut farmecul vieţii de licean care reprezintă, pentru mulţi, un capital de amintiri plăcute, duioase.

Probabil, multe lucruri ar fi arătat altfel dacă aş fi fost elev la "Radu Negru", în Făgăraş, printre colegi de condiţia mea. La "Spiru Haret" eram un tolerat, o "oaie neagră". În clasa mea, nu exista alt băiat venit de la ţară. Mulţi erau fii de moşieri, de industriaşi, de demnitari, de mari avocaţi, de medici şi arhitecţi cunoscuţi, de negustori sau patroni de ziare. Puţini proveneau din familii obişnuite de intelectuali bucureşteni. Unii se cunoşteau dinainte de a veni la liceu, întrucât părinţii lor se mişcau cam în aceleaşi cercuri. Eu sosisem din pădure direct în salon. Îmi lipsea până şi cunoaşterea limbii care se vorbea la Bucureşti.

Cam trei sferturi din cuvintele limbii române moderne îmi erau necunoscute. Trebuia să mă deprind acum să zic "vopsea", în loc de "văcsea", sau "puţin", în loc de "o ţâră" şi să evit vorbe care ar fi sunat bizar, de neînţeles, în urechea unui bucureştean ca "teşculă", "cătrănită", "palan", "recăl", "pocie" sau "păruşcă". Încă nu auzisem de clase sociale, ca să pricep că eu reprezentam "talpa ţării", în timp ce colegii mei, cei mai mulţi, reprezentau "înalta societate", dar mă simţeam ca o buruiană într-o seră. Nu eram unul "dintre", ci "o abatere", o excepţie. Crescusem pe un sol aspru, cu rădăcini mai viguroase decât noii mei colegi, în schimb ei posedau un lustru care mie îmi lipsea. Diferenţele săreau în ochi chiar după ce, primind uniforma, ce făcea parte din bursă, n-am mai avut un aspect folcloric. Pe mine, oricât mă străduiam să-mi aşez noaptea, la internat, pantalonii sub saltea, pentru a le da o dungă aproximativă, uniforma nu cădea turnată. Umblam cu cămăşi aduse din Lisa, care nu erau făcute pentru a pune cravată, şi tuns chilug, ca un puşcăriaş, ceea ce mă demasca imediat, ca intrus, între nişte băieţi eleganţi, manieraţi, siguri de ei. Bocancii, de care fusesem teribil de mândru, nu erau nici ei prea moderni. Se dovedeau grosolani şi zgomotoşi. De câte ori treceam pe coridoare, sunetul blacheurilor se auzea strident (până ce, într-o zi, "unchiul George" i-a cerut, enervat, domnului Ioniţă să mă ducă la un cizmar care să-mi scoată blacheurile). N-aveam ghiozdan, îmi purtam cărţile şi caietele sub braţ şi, pe deasupra, cu o susceptibilitate excesivă, foarte aproape de limita ei bolnăvicioasă, nu eram pregătit să intru în relaţii normale cu noii mei colegi.

56. Bursa de la "Spiru Haret" era foarte generoasă. Ea îmi asigura posibilitatea de a învăţa la un liceu de elită, de "cinci stele", într-un mediu select, ceea ce, în condiţii obişnuite, n-ar fi fost cu putinţă. Saltul din Lisa, peste vreo două, trei secole de civilizaţie materială, mă putea ajuta să ard etapele formării mele. În Bucureşti erau condiţii la care, într-un târg, ca Făgăraşul, nu se putea visa. Exista o viaţă culturală bogată, nu se lâncezea ca în provincie. Eu am ignorat, însă, toate aceste stimulente, m-am închircit în bârlogul meu interior, fără să profit în nici un fel de norocul care îmi surâsese.

Mai rău, la "Spiru Haret" am descoperit pentru prima oară umilinţa şi ranchiuna, ceea ce a avut, probabil, efecte dezastruoase asupra psihologiei mele. Îi invidiam pe colegii mei că erau bine îmbrăcaţi, că ştiau să se poarte şi că nu aveau nici un fel de complexe. Pe lângă ei, eu eram un necioplit. Prăpastia care ne separa se vedea uşor. Nu izbuteam deloc să fiu natural, dezinvolt, mă mişcam fără graţie, trădând la fiecare pas o

stingherealǎ care arǎta cǎ nu mǎ simţeam în apele mele. Şi, în loc ca mediul select în care nimerisem sǎ mǎ ambiţioneze într-un sens bun, sǎ mǎ determine sǎ vreau sǎ-mi cizelez puţin asperitǎţile, a stârnit în mine reacţiile cele mai proaste posibile. M-am izolat, m-am tras deoparte, am refuzat cu încǎpǎţânare toate punţile pe care mi le întindeau colegii mei şi, ca dezastrul sǎ fie total, aproape mǎ mândream cu modul meu rudimentar de a fi. Aveam o timiditate arţǎgoasǎ. În zadar, au încercat unii colegi sǎ mǎ includǎ în atmosfera clasei. Am rǎspuns bunǎvoinţei lor cu o defensivǎ agresivǎ. Câţiva m-au invitat sǎ-i vizitez. Am refuzat, sub diverse pretexte. Eram convins cǎ mǎ chemau îndemnaţi de pǎrinţii lor sǎ se arate gentili cu mine şi n-am suportat niciodatǎ compasiunile. Când mǎ întreba vreunul ceva în legǎturǎ cu Lisa, rǎspundeam sec, monosilabic.

Pǎrinţii nu aveau cum sǎ cunoascǎ şi cum sǎ înţeleagǎ problemele mele. Iar eu n-am simţit nevoia sǎ-i fac pǎrtaşi la ceva ce nici mie nu-mi era foarte clar. Rezultatul? Ruptura intervenitǎ în destinul meu a accentuat, brusc şi puternic, laturile negative ale firii mele. Acei ani, care mi-au creat multe complexe, m-au fǎcut mai stângaci, mai interiorizat, şubrezindu-mi şansele de comunicare la o vârstǎ când nu eram în stare sǎ prevǎd cǎ aşezam temeliile unei singurǎtǎţi de perspectivǎ. Prin forţa împrejurǎrilor, pǎream frust într-un liceu cu atâţia elevi de condiţie bunǎ, dintre care unii erau aduşi, dimineaţa, cu maşina. Asta genera în mine inhibiţii care, la rândul lor, fǎrǎ sǎ-mi dau seama, mǎ împingeau spre un ghetou sufletesc. Nu mǎ pot vedea, când îmi amintesc acei ani de şcoalǎ, într-un grup sau lângǎ un prieten. Spiritul de camaraderie, despre care am citit atâtea, mi-a rǎmas, din pǎcate, strǎin. La sfârşitul orelor, îmi strângeam cǎrţile şi caietele, fǎrǎ sǎ iau parte la rumoarea generalǎ care se prelungea pânǎ în stradǎ. Încercam sǎ mǎ port precaut, pe acel teren necunoscut, unde trebuia sǎ iau, cumva, totul de la capǎt, dar nu-mi era limpede de ce anume trebuia sǎ mǎ apǎr. Şi bǎnuiesc cǎ nu arǎtam deloc simpatic în rǎzboiul meu defensiv, de arici cu ţepii scoşi în permanenţǎ.

Puteam sǎ duc, probabil, complexul inferioritǎţii mele sociale la limite şi mai rele, unde, cu resentimente de plebeu furios, aş fi ajuns sǎ detest oamenii bogaţi, sǎ-i urǎsc pe aristocraţi. Din fericire, nu s-a întâmplat aşa. M-am oprit la înverşunǎri sentimentale. N-am iubit niciodatǎ Lisa mai mult ca arunci şi, probabil, tot atunci am devenit conştient cǎ-mi iubeam pǎrinţii.

57. Canicula s-a prǎbuşit brusc. S-a fǎcut aproape frig. Probabil, a nins la munte. A şi plouat, dar nu suficient pentru a rǎcori pǎmântul chinuit de secetǎ. Pe zid au reapǎrut ciorile. Mâine, mǎ reinternez. Probabil, voi afla, în sfârşit, ce mǎ aşteaptǎ. Cum zicea Nietzsche? Orice adevǎr care nu mǎ omoarǎ mǎ face mai puternic. Aceste vorbe care mi-au plǎcut enorm, cândva, îmi provoacǎ acum un zâmbet neputincios.

58. *Julius intenţiona de mult timp sǎ meargǎ la o prezicǎtoare de care-i vorbise doctorul Luca. Pentru a ajunge acolo, trebui sǎ treacǎ printr-un cartier pestriţ şi zgomotos, cu strǎduţe strâmte, legate între ele de ganguri întunecoase, unde tânǎrul custode avu surpriza unui alt Asybaris, cu totul diferit, parcǎ fǎrǎ griji sau, dimpotrivǎ, hotǎrât sǎ le uite. La fiecare pas, se vǎzu asaltat de vânzǎtori ambulanţi care îşi lǎudau, ţipǎtor, marfa. Un bǎrbat, cu fǎinǎ pe faţǎ, semǎnând cu un clovn, mâna din urmǎ un asin, în vreme ce, peste drum, nişte prostituate, purtând centuri de castitate, îi ofereau cheile cu gesturi îmbietoare. Într-o vitrinǎ, Julius zǎri o mumie expusǎ, ceea ce i se pǎru din cale-afarǎ de caraghios. Cine putea fi interesat sǎ cumpere o mumie? Urmând sfaturile doctorului Luca, se feri sǎ intre în vreo prǎvǎlie, cu toate cǎ ar fi dorit sǎ cumpere un ceai împotriva astmului, şi sui pe o potecǎ formatǎ din trepte sǎpate în piatrǎ, cu smocuri de iasomie pe margini, pânǎ la o piaţǎ cu case mici, cenuşii, toate dispuse cu spatele la restul oraşului. De-acolo, coborî pe o strǎduţǎ, pietruitǎ cu bolovani mari, unde mirosea puternic a busuioc şi a peşte prǎjit, spre locuinţa prezicǎtoarei; o prezicǎtoare specializatǎ în "alectromanţie".*

"Alectromanţia" a rǎmas neschimbatǎ, de pe vremea romanilor, îi explicase doctorul Luca. Se deseneazǎ în ţǎrânǎ un cerc, care e împǎrţit, apoi, în tot atâtea pǎrţi câte litere are alfabetul. Pe fiecare literǎ se presarǎ boabe de grâu. Când totul e gata, e adus un cocoşel alb cǎruia i se dǎ drumul, iar prezicǎtoarea sau prezicǎtorul înseamnǎ literele de unde pasǎrea ciuguleşte grǎunţe. Împǎratul Flavius ar fi apelat la acest mod de a desluşi viitorul pentru a cunoaşte numele urmaşului sǎu. Cocoşul a mâncat grǎunţele de pe literele THEOD, determinându-l pe împǎrat sǎ creadǎ cǎ numele urmaşului sǎu va fi Theodor, drept care ar fi poruncit sǎ fie ucise toate persoanele care purtau acest nume şi puteau ajunge pe tron. Urmaşul sǎu s-a chemat Theodosiu.

Gǎsi, relativ uşor, ceea ce cǎuta; o casǎ scundǎ, fǎrǎ ferestre, cu o curte

plină de nisip, dominată de un havuz. I se spuse, însă, că prezicătoarea murise.

59. Prin toamnă, m-am nimerit, într-o zi, în compania unui conte. Un conte autentic, ai cărui străbunici au venit din Bretania, instalându-se în Bucureşti. Din vorbă în vorbă, am aflat că a urmat liceul la "Spiru Haret". Am aproximat că asta s-a întâmplat după ce am plecat eu de la "Spiru" sau mă pregăteam să plec. Şi nu mi-am putut stăpâni o curiozitate: "L-aţi avut, cumva, profesor pe George Şerban?" A tăcut nedumerit. Părea să audă pentru prima oară acest nume. "Şoacăţu", am adăugat, amintindu-mi că "unchiul George" era mult mai cunoscut sub această poreclă. Omul s-a luminat la faţă. "A, cum să nu? Dar nu mi-a fost profesor. Era subdirectorul liceului". Şi, înainte să apuc să-i spun că "Şoacăţu" mi-a fost unchi, s-a pornit să povestească, încântat, ce spaimă a tras la o oră de dirigenţie: "Lipsea profesorul şi a venit Şoacăţu, să-i ţină locul. În clipa în care l-am văzut apărând în uşă, cu catalogul sub braţ, am încremenit cu toţii. S-a făcut o linişte de mormânt. Şoacăţu era foarte temut. Credeam că am încurcat-o. Când colo, surpriză enormă. Şoacăţu a pus catalogul pe marginea catedrei, fără să-l deschidă, şi, bine dispus, ne-a vorbit toată ora despre dans. Ne-a explicat că dansul te învaţă multe, nu numai graţia, te educă. L-am ascultat entuziasmaţi şi am regretat când am auzit soneria". Am zâmbit înduioşat. Spre deosebire de mine, "unchiul George" era un excelent actor. Era volubil, avea farmec şi ştia să se facă simpatic, dacă vroia. Instinctul său cameleonic funcţiona fără greş. De ce fusese poreclit "Şoacăţu", nu ştiu. Când am venit eu la "Spiru Haret", toţi elevii îl numeau aşa, nu "profesorul Şerban" sau "domnul subdirector". Porecla nu era rostită cu antipatie, dar, de temut, era temut ca profesor. Din câte am auzit (eu nu l-am cunoscut în această ipostază, căci a evitat sistematic să ia clasa în care mă găseam), nimeni nu-şi îngăduia să se lase pe tânjală la "română" ori să facă şotii la orele lui. Se simţea teama şi din tonul speriat cu care era semnalizată apariţia lui pe coridoare: "Atenţie, vine Şoacăţu!"

Formal, nu mi-a atras atenţia că nu vroia să se afle că eram nepotul lui. Am înţeles, totuşi, singur că trebuia să fiu discret în această privinţă. Poate, nu vroia să-i influenţeze pe profesori, să-i determine să-mi dea note bune din complezenţă, pentru a mă sili să stau singur pe picioarele mele. Poate, nu vroia să fie acuzat că mă proteja. Era în spiritul lui. Prin anii '50, când, înlăturat de la "Spiru Haret", ca "reminiscenţă burgheză", ajunsese să predea la o şcoală elementară din cartierul Tei, l-a avut elev pe fiul lui. L-a lăsat corigent, bruftuluindu-l în faţa clasei, după care, acasă, i-a explicat că a vrut să dea un exemplu de intransigenţă.

Oricum, grija "unchiului George" de a mă ignora (îmi zicea "Paler" când îmi făcea vreo observaţie) a fost, inutilă. După o vreme, s-a aflat că eram nepotul lui "Şoacăţu". Faptul m-a făcut, brusc, interesant în ochii unora, care îşi vor fi închipuit că mă aflam în raporturi strânse cu el, dincolo de zidurile şcolii. Lucrurile s-au lămurit, însă, repede.

60. Sunt la "Urgenţă" pentru coronarografie. Am luat cu mine sfaturile lui Marc Aureliu, în speranţa că mi-ar putea fi de folos.

Degeaba. Nici o şansă să găsesc un reazim în filosofia stoică.

61. *După părerea doctorului Luca, un visător poate oscila între realitate şi reverie ca un clovn între râs şi plâns.*

— Şi dacă ţi se pare că mă mint, lasă-mă să mă mint, adăugă el. Poate, o fac, uneori, fiindcă e tot ce mi-a rămas. Adevărul meu de azi e bun de dat la câini, iar părerile de rău care se învechesc sunt ca bolile netratate, nu se mai vindecă.

Julius găsi că e momentul potrivit pentru a-i spune ce auzise de curând. Că Monseniorul ar fi întemeiat, cu mulţi ani în urmă, undeva, o sectă, ce fusese declarată eretică şi împrăştiată, deoarece propovăduia un rai amenajat pe pământ, adus din viaţa viitoare în cea terestră. Speriat de ameninţări, fugise.

— Prostii, se strâmbă doctorul Luca. După care îşi făcu vânt cu pălăria şi privi, bănuitor, spre Julius. De fapt, ce-ai vrea să afli de la mine, băiete? Dacă vrei, cumva, să mă tragi de limbă în legătură cu Monseniorul, te sfătuiesc să renunţi.

Julius simţea că se apropia momentul pe care-l aşteptase. De aceea se feri să se arate prea curios. Se mulţumi să aducă vorba de emoţia cu care doctorul Luca privise pescăruşii zburând peste Asybaris.

— Mă tem, băiete, că nu-mi va fi uşor să-ţi explic, clătină din cap bătrânul. Şi nici ţie nu-ţi va fi uşor să înţelegi. Povestea e încâlcită. Mai ales că o parte din ea n-o cunosc nici eu.

Se vedea, pe faţa lui, că un rest de îndoială îl făcea să ezite, ca un om nesigur pe amintiri. Până la urmă, însă, se hotărî.

— Locul acela era cel mai frumos de lângă mare. Cu toate că ploua şi era rece, m-am oprit să văd pescăruşii. Erau stoluri uriaşe care se roteau în aer şi înălbeau cenuşiul din jur, până departe, deasupra mării. Deodată, mi-am pierdut cunoştinţa. Am simţit că se face noapte şi că ţipetele pescăruşilor îmi sfăşiau creierul. Când mi-am revenit, pescăruşii ţipau şi mai aproape, chiar în urechile mele. Simţeam o fierbinţeală în cap şi în tot corpul, dar îmi era frică să deschid ochii. Şi nu ştiu câtă vreme am rămas aşa. Poate, un ceas. Poate, o după-amiază întreagă. O lumină lăptoasă îmi strivea pleoapele. Paralizasem, oare? Întâi, am mişcat degetul unui picior. Apoi, altul, Într-un târziu, mi-am strigat câinele. Nu mi-a răspuns. Asta m-a mirat. Căci niciodată nu se dezlipea de lângă mine. Am încercat să-mi aduc aminte ce făcusem în dimineaţa aceea. Mă revedeam într-un coridor întunecos unde desfăceam din hârtie o nimfa de marmură pe care o arătam cuiva sau o primeam. Apoi, mi-am amintit de invitaţia Terezei de a ne plimba printr-un cimitir: "Ce, nu-i interesant să vedem cum va arăta viaţa de apoi?" mă întrebase ea. Cu groază, am constatat că în memoria mea existau nenumărate pete albe. M-am revăzut la mănăstire, dar ce făcusem după aceea? În cele din urmă, am descoperit că eram într-un spital şi că soarele bătea în fereastră.

Doctorul Luca făcu aici o pauză lungă, rămase pe gânduri şi, apoi, renunţă să-şi continue povestea. Părea nemulţumit de nişte lucruri pe care nu le putea lămuri până la capăt.

62. Am coborât cu liftul şi, la capătul unui alt coridor, unde a trebuit să ne strecurăm printr-un furnicar de pacienţi, am pătruns într-o sală plină de persoane în halate albastre şi cu măşti de tifon. M-am străduit să par brav, să nu mă comport ca o cârpă. Doar când am urcat treptele mesei pe care urma să mă întind pentru coronarografie, vitejia mea s-a clătinat, cerându-mi un efort special de voinţă.

Concluzia a fost seacă. E necesară o operaţie. Opţiunea îmi aparţine, desigur. Eu, însă, aş fi preferat să fiu pus în faţa unei decizii pe care să n-o pot discuta.

Deocamdată, am revenit acasă, la oţetari, şi voi lăsa timpul să rezolve ceea ce nu reuşesc eu. Cred că ştiu acum ce e cu obsesia deşertului la mine. Simt o mare uscăciune în suflet. Singurătatea adevărată nu e cea din jur, care nici nu mai contează, ba chiar mă scuteşte de eforturi suplimentare.

63. Oroarea mea de spital datează din cea mai grea iarnă pe care am văzut-o vreodată. Iarna anului 1954 a transformat Bucureştiul într-un sat asediat de zăpezi. Nămeţii acopereau maşinile prinse de viscol pe stradă şi ajungeau până aproape de vârfurile gardurilor, silindu-i pe cei ce vroiau să iasă din casă, pentru a-şi cumpăra pâine sau pentru a căuta vreo farmacie deschisă, să sape galerii ca termitele ori să facă alpinism. Nu mai circula nici un tramvai, nici un autobuz. Într-o singură noapte, iarna anulase istoria.

Cu o săptămână înainte, primisem o telegramă de la sora mea: "Tata pe moarte, la spitalul din Făgăraş". Nici o altă explicaţie. Aveam gripă, zăceam de vreo trei zile, în pat, cu febră, dar şocul m-a făcut să uit de boală. Am plecat cu primul tren spre Făgăraş. Un tren de seară. În compartiment, pe întuneric, îmi puneam continuu aceleaşi întrebări. Ce se întâmplase? Şi cât de grav era? Îl ştiam pe tata sănătos. Avea probleme doar cu o hernie pe care nu vroia s-o opereze, fiindu-i frică de doctori. Nimic nu prevestise un pericol. Când am coborât în gară, noaptea lăsa locul unei dimineţi urâte, murdare, cu ceaţă şi frig. Nu exista nici un taxi care să mă ducă în oraş şi am pornit pe jos, spre celălalt capăt al oraşului, pe nişte străzi pustii, îngheţate. La spital, am văzut-o mai întâi pe sora mea, aşezată pe un scaun lângă pat. Tata a încercat să se bucure. Mi-a zâmbit chinuit şi mi-a zis: "Ce faci Gip?" Acesta era numele de alint pe care mi-l dăduse după ce citise un roman englezesc. Era, probabil, numele unui personaj care îi plăcuse. Am aflat, apoi, tot ce se întâmplase. Cum a alunecat pe scara îngheţată a cârciumii, cum s-a lovit de colţul unei trepte de ciment ruptă, cum l-a căutat sora mea pe doctor toată noaptea în zadar, în vreme ce lupii urlau în jurul Lisei, cum l-au adus în zori la spital şi cum acolo, înainte de operaţie, i se ceruse adeverinţă că era "colectivist". Şi, cum tata nu era, directorul spitalului i-a comunicat sorei mele că aşa sunau ordinele: ţăranii care nu se înscriseseră în "gospodăria colectivă" nu puteau beneficia de antibiotice. La farmaciile din Făgăraş nu existau, la acea dată, nici penicilină, nici streptomicină. Am alergat la Telefoane, am sunat la Bucureşti şi am rugat un prieten care avea o fiică doctoriţă să vină, cu primul tren, în Făgăraş cu câte flacoane de streptomicină putea să procure. Am rătăcit, după aceea, pe străzi, cu un ghem de spaimă în stomac, cerşind Providenţei o minune. Nu voi uita niciodată decorul acela de iarnă sticloasă, cu cer vânăt. Flacoanele de streptomicină au ajuns a doua zi, în zori. Era, însă, prea târziu. Tata făcuse septicemie. Dimineaţa, părea vesel şi mi-a spus că vom merge, vara, împreună la coasă, pe Seaca. "Da, tată," m-am grăbit să-l încurajez. Dar, pe la prânz, starea lui s-a

înrăutăţit brusc. Şi-a pierdut cunoştinţa şi a început să horcăie. A fost primul om pe care l-am văzut murind. Am dus sicriul cu sania, la căderea nopţii. La intrarea în curte, mama aştepta fără să zică nimic. Imediat după înmormântare, am plecat. Marele viscol care a urmat a ţinut două zile şi două nopţi trenul, înţepenit pe şine, în gara Braşov. Aveam sufletul pustiu şi simţeam că mă despărţeam de Lisa.

iulie

1. Împlinesc şaptezeci şi patru de ani. Ca să mă cruţ de bilanţuri, am încercat să mă uit la televizor. N-am avut, însă, ce vedea. Aproape totul e vulgar şi de prost-gust. Inevitabil, mi-am adus aminte că "aniversările" mele au fost mereu nişte zile goale; nu prea am ştiut ce să fac ca să le umplu. Azi, mi-am propus să renunţ definitiv la ipocritul "sunt un om în vârstă" pentru mai onestul "sunt un om bătrân". Cum ar zice Marc Aureliu, ai colindat mările şi ai ajuns în port. Trebuie să fii gata să debarci.

Dar ce "mări" am străbătut eu? Mă tem că am străbătut doar nişte bălţi. Am în urma mea prea multe lucruri nefăcute, făcute pe jumătate sau făcute rău. Am visat altele pe care nu eram în stare să le obţin sau n-am îndrăznit să mă bat pentru ele; era mai comod să-mi găsesc consolări şi scuze.

Spre deosebire de alţii, cunosc nu numai ziua, ci şi ora ieşirii din copilărie. Tata pusese ceasul deşteptător să sune şi, la opt fără un sfert, pălăria metalică s-a pornit să zbârnâie. Am deschis ochii şi am văzut ferestrele albe. Peste puţină vreme, mă aflam pe gardul din capătul grădinii. Ţin minte şi mirosul acelei zile. Pluteau în aer arome grele de nuci bătuţi cu prăjinile. În ajun plouase şi rămăsese în umezeala scândurilor ceva care te făcea să doreşti soarele... Cum ar fi arătat, oare, viaţa mea fără acea zi? În primii ani de liceu, mă dădeam în vânt după literatura sămănătoristă. Era o reacţie împotriva mediului în care fusesem aruncat. Devoram cu pasiune dulcegăriile cu suflete pure, neprihănite, venite de la ţară, pe care blestematul de oraş le corupea cu desfrâul său modern. Simţeam, la rândul meu, Bucureştiul ca pe o realitate ostilă, unde eram obligat să trăiesc departe de părinţi, de sora mea, de foştii mei colegi de la şcoala primară din Lisa şi de Calea Secii. Pe la cincisprezece ani, am scris cam o jumătate de roman, după toate poncifele sămănătorismului, pe care, mai târziu, am aruncat-o în foc. Căci, pe măsură ce complexele mele s-au mai atenuat, n-am mai suportat nici spectacolele cu ţărani de carnaval sau de operetă, nici acadelele folclorice, în fapt, aveam aproape toate datele pentru a îngroşa rândurile "inadaptaţilor", mai ales că memoria joacă la mine, cum se întâmplă la mulţi "raci", şi rol de frână; nu-mi permite să mă despart uşor. Deşi mă aflu de peste şaizeci de ani în Bucureşti, sunt şi azi un "imigrant", căci nu mă pot compara cu bucureştenii get-beget. Îmi amintesc foarte vag cum e să priveşti, culcat în iarbă, noaptea, un cer spuzit de stele. Dar, fără să pot preciza de ce, mi se pare că, într-un parc, ploaia are cu totul alt miros decât într-o pădure; şi nu cred că mă înşel (după cum nu cred că, luată într-un ulcior, apa din Niagara mai e "interesantă"). Ceea ce a făcut din mine un caz aparte, de om cu identitate nesigură, a fost descoperirea, consolidată cu timpul, că, în Lisa, sensibilitatea mea excesivă mi-ar fi creat serioase dificultăţi, dacă aş fi rămas acolo. De la distanţă, puteam să iubesc un sat unde grijile materiale anihilau sentimentele. Trăind în el, obligat să mă împart între muncă, biserică şi cârciumă, pentru a fi în rând cu ceilalţi bărbaţi, nu ştiu cum m-aş fi descurcat. Relativ devreme, am priceput că într-o lume care ar fi arătat ca lumea copilăriei mele romantismul n-ar fi apărut niciodată şi, probabil, greutatea de a mă vedea dominându-mi slăbiciunile a sfârşit prin a mă îndepărta, treptat, de Lisa.

Mama a murit tot iarna, ca tata. Şi, tot în ianuarie, unsprezece ani mai târziu. Am plecat spre Lisa, cu o maşină de împrumut, într-o noapte cu zăpadă apoasă care înălbea întunericul. Mama suferise o congestie cerebrală, la fel ca, după aceea, sora mea (se pare că problemele de circulaţie sunt o moştenire în familia noastră). Se dusese să aducă o găleată de apă de la fântână şi, ajungând pe trepte, s-a prăbuşit. Pe drum, mi-am făcut mii de reproşuri. N-o mai văzusem pe mama de aproape un an. Fusesem plecat din ţară, ce-i drept, vreo cinci luni, vremelnic corespondent la Roma, dar nici înainte nu mă învrednicisem să iau trenul spre Făgăraş.

Noaptea aceea, în care am recunoscut prima oară că am fost ingrat cu părinţii, ar fi putut însemna un moment important în existenţa mea. Aveam prilejul să înţeleg că mă dovedisem egoist în exces; că mă complăcusem într-o viziune mediocră despre dragoste, bazată pe ceea ce primeşti, nu pe ceea ce dai; şi că vine fatal o clipă în care nu mai poţi îndrepta nimic. Din păcate, am pierdut una după alta şansele de a preveni "pasivele"...

Dar să revin la "bălţi". Am fost contrariul a ceea ce se înţelege prin "aventurier". Sedentar incorigibil, mi-am ratat cu seninătate reveriile din tinereţe. N-am ajuns nici la

Polul Nord, nici să refac traseul lui Don Quijote, cum am visat. M-am ocupat, cu pasiune, de civilizaţia greacă, de antichitatea romană, de Evul Mediu şi de Renaştere, dar n-am devenit "specialist" în nimic. Mi-a lipsit, dintre calităţile ardelenilor, disciplina. Am înlocuit-o cu fervoarea în dezordine. Când mi s-a oferit un post de asistent la catedra de Estetică, puteam începe o carieră universitară. Am preferat, fără o judecată matură, apele tulburi ale gazetăriei. Şi nu e singura împrejurare în care au precumpănit vanităţi de moment, deşi am vrut mereu să disting între "vanitate" şi "orgoliu". Cu o uşurinţă pe care n-o pot pune decât pe seama superficialităţii, am neglijat, sistematic, ceea ce oamenii din Lisa au intuit instinctiv; că lumea nu e făcută pentru visători; mai ales pentru visători care se mulţumesc să-şi viseze viaţa.

În principiu, civilizaţia nu suprimă "gorila" din noi (îi pune, în schimb, la dispoziţie mijloace superioare pentru a-şi atinge scopul), ci "copilul". Dar inclusiv în existenţa mea aş putea găsi dovezi că, după ce ne "civilizăm" şi ne "educăm" instinctele, ne pomenim, într-o zi, obosiţi şi bântuiţi de îndoieli. În fond, de ce anume mai pot fi sigur azi?

Sunt incapabil să dau un răspuns cinstit.

2. Probabil, las o impresie mizerabilă cu neho-tărârile mele. Nu mă pot decide nici să înfrunt operaţia, nici s-o refuz. Mă învârt în gol şi o iau mereu de la capăt, spre exasperarea celor care n-au cum să bănuie cât mă costă aceste ezitări. Ascult tot felul de reproşuri politicoase şi de sfaturi contradictorii, din ce în ce mai dornic să fiu lăsat în pace. Cum să explic că mă simt ca o frunză pe apă? Sunt stări care nu se pot lămuri.

3. Azi m-a căutat un bioterapeut care pretindea că vindecă... orice. Mă tem că am fost nepoliticos. Am recunoscut, fără ocoluri, că nu pricep cum s-ar putea rezolva prin pase bioterapeutice situaţia mea, deşi, evident, aş fi fericit să scap de operaţie. Am simţit că nu i-a plăcut scepticismul meu, dar am răsuflat uşurat când a plecat.

4. Canicula s-a întors de câteva zile. Obosit, mă uit la zidul pe care somnolează ciorile şi-mi închipui, o clipă, că, dincolo, e Asybaris. În rest, nu fac nimic nici azi. Mai exact, îmi pierd timpul. Şi mă îndoiesc tot mai mult că oboseala mea e generată doar de boală. Poate că infarctul n-a fost decât un detonator. Parcă s-au scurs din mine energiile vitale. N-au mai rămas decât o tristeţe contrariată şi sentimentul că nu sunt în stare să părăsesc indiferent această lume. Încă iubesc această ticăloasă viaţă care are consistenţa fumului. N-am avut norocul să pot crede că moartea e o poartă spre altceva şi nu mă pot obişnui cu gândul că, într-o zi, oricum, nu voi mai vedea cerul, fie şi ars de secetă ca acum. Orice boală mi se pare urâtă, degradantă. N-am ştiut ce spun când am afirmat că boala poate înălţa. Sau am judecat după exemplele altora, de care nu sunt capabil să mă apropii. Mi-am făcut mult rău, conştient sau nu, şi, în ciuda egoismului, am oarecari înclinaţii spre autodistrugere — am cochetat şi cu ideea sinuciderii -, dar e suficient să-mi pun problema morţii pentru a deveni laş.

În vis, azi-noapte, eram într-o casă părăsită, cu multe camere, ticsite de mobile. Afară, o lună plină lumina un pâlc de pădure. Treceam din cameră în cameră, fără să ajung nicăieri. Nu găseam nici o ieşire din clădire. La un moment dat, am vrut să forţez o fereastră. Noaptea de afară a dispărut şi am văzut un soare roşu, înălţându-se din mare, ca într-un început de lume. Cineva din spate mi-a şoptit: "Ar trebui să fugi".

Asta şi fac. Încerc să fug. În definitiv, nici nu-i de mirare.

5. *Doctorul Luca făcu un gest indecis.*

— Profesiunea mea e sufletul omului, băiete, dar n-am bănuit, când am cunoscut-o pe Tereza, că mă voi dovedi un psihiatru fără har. De fapt, nu era frumoasă. Avea un fel de zâmbet neterminat, nişte ochi lâncezi, ca ai adolescentelor, şi un nas cârn care-i dădea un aer aproape impertinent, dar, încolo, nu atrăgea atenţia prin nimic deosebit. Scundă, cu obrazul ars de soare şi îmbrăcată modest, se deosebea, totuşi, de femeile care se străduiesc să placă. De aceea m-a mirat avertismentul ironic al unui coleg de la spital care mă zărise cu ea. "Femeia aceea e ca plantele carnivore, am impresia. Dacă apucă să te prindă, nu mai ai scăpare." Am devenit, brusc, curios: "O cunoşti?", l-am întrebat. "Nu, dar eu miros femeile ca un câine", a zis. Până atunci nu-mi pierdusem capul după nici o femeie. Îmi băteam joc cu plăcere de "eternul feminin", hotărât să nu mă las legat de patul nici unei femei, din pricina deselor situaţii în care mă văzusem numit "fiu de căţea" sau "fiu de târfă" de cei ce aveau chef să mă insulte, încât mi-am închipuit că vorbise din răutate. De altfel, era pacienta mea.

Tereza mi-a povestit că avusese o căsnicie ruinată, că făcuse greşeala să se mărite cu un bărbat pe care nu-l iubise şi că suferea de insomnii cumplite din

pricina cărora avea tot felul de fobii. Când am încercat să aflu dacă mai consultase vreun psihiatru, a părut încurcată. "E ceva care nu merge în strădaniile mele, de aceea mă aflu aici. Uneori, îmi vine să trag faţa de masă cu tot ce se află pe ea" mi-a zis. Îi intrase în cap că nu era normală, că-i lipsea ceva ca femeie şi trăia cu spaima că va înnebuni. Apoi, a recunoscut că era fatalistă, că nu se putea revolta. Împotriva cui să se revolte? Era convinsă că orice răzvrătire ar fi fost inutilă. Adevăratul duşman îşi fusese întotdeauna ea.

După mai multe întrevederi, ne-am spus pe nume. Dar, pe măsură ce discutam mai mult şi ne apropiam mai mult, mi se întărea bănuiala că nu-mi dezvăluia totul, că-mi arăta numai o faţă, lăsând-o pe cealaltă în umbră. Într-o zi, mi-a adus nişte desene ciudate, făcute de ea. Înfăţişau străzi goale, pe care nu trecea nimeni, copaci fără frunze, ceruri pustii. "Tu ai văzut vreodată un copac înverzit?" am întrebat-o în glumă. M-a privit mirată, neînţelegând ce vroiam. A trebuit să-i pun sub ochi desenele. "De ce toţi copacii tăi au crengile goale?" "N-am observat", a zis ea.

Treptat, am aflat că era o olfactivă şi că patru mirosuri îi dădeau o stare aparte: mirosul ploii, mirosul de frunze arse, mirosul de iarbă cosită şi... aici a râs, mirosul de baligă. I-am propus să facem o plimbare şi a acceptat. Era o toamnă minunată, blândă, cu cer melancolic şi frunzişuri arămii. Pe drum, mi-a mărturisit că toamna suferea de come sentimentale, iar eu am luat, fireşte, vorbele ei ca pe o încurajare indirectă. A doua zi, am ieşit din oraş, să ne bucurăm de pustietatea luminoasă a câmpurilor. S-a oprit lângă un lan pipernicit de grâu, plin de maci, şi m-a întrebat cum de cresc atâţia maci când ei sunt seceraţi înainte de a da fructe. Fără să aştepte răspunsul, a adăugat: "Am o bănuială că aşa va arăta şi viaţa mea"... După asta ne-am aşezat pe un răzor înflorit. Deasupra noastră, cerul era pătat de nori străvezii. Mi-am dat seama că ezita să se bucure şi nu înţelegeam de ce. "Adevărul e că iubesc viaţa atât de mult încât îmi vine să plâng", m-a lămurit ea şi mi-am închipuit că era vorba doar de o slăbiciune de moment, mai ales că a comparat clipa aceea cu eternitatea. Luând din iarbă o păpădie, a spulberat puful, zâmbind: "Gata, s-a terminat cu eternitatea acum. Ce urmează după eternitate, domnule doctor?" Am luat-o în braţe şi i-am şoptit la ureche: "Altă eternitate".

Câştigasem "războiul". Căci, după teoria ei, dragostea e un război. Trebuie să existe un învingător şi un învins, un cuceritor şi un cucerit. Dar, la întoarcere, pe drum, m-a descumpănit din nou. Mi-a zis: "Cred că ar fi mai bine să nu afli adevărul, Luca. Presimt că el ne va despărţi până la urmă". Avea o privire tristă şi mi-am dat seama că se petrecea în ea ceva nelămurit. Oprindu-se, apoi, mi-a pus o întrebare care m-a lăsat fără glas: "Eşti psihiatru, poţi să mă lămureşti cât este vis şi cât este realitate în ce trăim noi?" Am bâiguit ceva confuz, iar ea a râs, ironică: "Luca, nu te pricepi". Ironia m-a iritat. "La ce nu mă pricep?" Ea m-a luat de mână: "Nu vreau să te jignesc, dar nu te pricepi nici la visuri, nici la femei". După aceea a început să-mi vorbească despre călătoriile ei, în care văzuse nenumărate lucruri interesante. Mi-a povestit cum se desfăşoară o vânătoare de reni, cum arată templul lui Poseidon, de la Capul Sunion, luminat din spate, la apusul soarelui, şi cum a mers pe şoseaua care urmează coasta între Messina şi Palermo, în timp ce, foarte aproape, marea fiind agitată, valurile se spărgeau de malul stâncos. Eu o ascultam din ce în ce mai uimit. "De ce te uiţi aşa la mine, Luca?", m-a întrebat. "Te invidiez", i-am mărturisit sincer. La Damasc, văzuse, scrisă pe un pergament vechi, "Cartea morţilor". Răsfoind-o, se întristase. "M-am gândit că sfârşitul poate veni dintr-o dată, ca apusul soarelui în Africa, şi că trebuie să fiu pregătită". La fel de serioasă, a adăugat că Hermes, zeul cu sandale de aur, plecase dintr-o peşteră să vânture lumea. Asta, însă, mi-a stârnit bănuieli: "Chiar ai fost în atâtea locuri?" Ea a pufnit, brusc, în râs: "Le-am visat, Luca. Eu aduc lumea la mine. E mai simplu". M-am simţit groaznic, zicându-mi că-şi bătuse joc de mine. Mi-am amintit că studiasem ceva despre femeile isterice, cu o imaginaţie debordantă, şi mi-am propus să fiu mai atent. Nu vroiam să fiu victima unei femei care-şi căuta compensaţii. Fiindcă nu există milă, hotărî doctorul Luca.

6. S-a înteţit canicula, parcă. Aerul e acum şi mai încins. Stau cu ferestrele închise toată ziua, în speranţa că astfel voi limita zăpuşeala. Dacă ies în curte, mă lovesc valuri fierbinţi de căldură. Noaptea, simt că transpiraţia îmi putrezeşte pe piele şi trebuie să alerg mereu sub duş. Abia spre dimineaţă febra aerului şi a zidurilor mai scade. Încolo nimic nou.

7. Poate, ar trebui să reiau întrebarea: în ce mai cred, oare?
Printre moderni, sunt aproape retrograd. Acum câţiva ani, mi-am cumpărat o

agendă electronică. Ea zace pe undeva, nefolosită, căci nu mă pricep s-o manevrez. Şi, după ce că sunt nepractic, nu cred nici în mitul progresului. Mă îndoiesc că un barbar, civilizându-se, a avut numai de câştigat. Intelectualii veniţi azi de la ţară lasă în urma lor alt fel de sate. Sunt mai bine pregătiţi să înţeleagă progresul, ca progres tehnic şi ştiinţific, dar nu să înţeleagă ce regres interior se ascunde uneori sub acest progres. Făcând o croazieră în Mediterană, pe un vapor, omul de la frontiera acestui nou mileniu trăieşte, în condiţii foarte confortabile, o experienţă inferioară, totuşi, celei din *Odiseea.* E condamnat să ajungă repede la ţintă, nu după zece ani, şi să rămână un turist.

Printre tradiţionalişti, nu prea am ce căuta, întrucât cred că avem şi tradiţii proaste, de care ar trebui să ne debarasăm. Şi era normal ca, într-o zi, carele trase de boi, ca în tablourile lui Grigorescu, să dispară, iar căruţele trase de cai să devină la fel de rare ca trăsurile cu care se plimbă, vara, excursioniştii în staţiunile balneare.

Atunci, unde e, azi, locul meu?

M-am dus cu o strângere de inimă la Lisa, prima oară, după ce au murit şi mama şi sora mea. Ceea ce n-am prevăzut a fost că mă voi plictisi după o singură zi. A trebuit să născocesc un pretext ca să pot pleca, mai ales că ploile mă obligau să rămân în casă, iar aerul se îmbibase de o umezeală rece. Şi n-a fost singura oară când mi-am scurtat şederile, şi aşa rare, cu sentimentul că aş putea să petrec oriunde, la ţară, o vacanţă de câteva săptămâni. Nu, însă, la Lisa unde compar tot timpul, involuntar.

Cu toate acestea, nu voi spune niciodată îndeajuns ce înseamnă Lisa pentru mine. Târgoveţii consideră că un sat e o aşezare mai mică ai cărei locuitori se îndeletnicesc cu agricultura. Ei habar n-au că un sat e (sau, cel puţin, era) o lume, cu legile sale aparte. Nici producătorii de dulcegării despre satul românesc n-au făcut un serviciu lumii ţărăneşti. Dimpotrivă, au procedat ca doamnele din înalta societate care, pe vremuri, se îmbrăcau, "la ocazii", în costum naţional.

Cioran a zis că un an din viaţa unui oraş modern ar fi mai plin decât un secol din viaţa unui sat; şi că ţăranul a înţeles multe, chiar prea multe despre viaţă şi moarte, dar n-a înţeles nimic din istorie. Aceste afirmaţii au, după părerea mea, un defect capital. Ele pleacă de la premisa, greşită, zic eu, că istoria ar fi mai importantă decât viaţa.

Istoria?

Spre sfârşitul războiului, a fost adusă în Lisa o baterie de apărare antiaeriană. Începuseră bombardamentele americane. Din timp în timp, stoluri de "Liberadoare" treceau munţii, îndreptându-se spre rafinăriile din zona Ploieştilor şi spre Capitală. Alcătuită din studenţi intraţi în ultimul an de la Politehnică, bateria avea misiunea să doboare avioanele inamice, să nu le lase să treacă munţii, dar nici un obuz nu şi-a atins ţinta. Bombardierele americane treceau ca la paradă printre ghemotoacele de fum ce împroşcau cerul. După aceea, ofiţerii şi trupa se relaxau. Se organizau "ceaiuri", se înfiripau idile. Mai mulţi militari-studenţi se obişnuiseră să vină, duminica după-amiază, la noi în curte, aducând uneori cu ei şi curioşi. Se aşezau pe scaune sub mărul cu "mere de sticlă", tata le aducea hârtie, iar unul dintre politeh-nişti formula o problemă de geometrie în spaţiu. Aproape de fiecare dată, tata reuşea să dezlege primul problema, fără ajutorul hârtiei. A doua zi, reîncepea spectacolul. Pe cerul neverosimil de limpede, apăreau iar, argintii, cârduri de bombardiere. Tunurile antiaeriene trăgeau, din nou, cu ghemotoace de câlţi, fără să producă nici o pierdere inamicului. Spre seară, îşi făcea apariţia pe uliţe "omul cu goarna". Înainta şchiopătând şi anunţa că trebuiau să se prezinte la primărie cei care aveau diverse misiuni legate de eventuala prăbuşire a vreunui bombardier.

Şi, pe urmă, e chiar rău când înţelegi mai multe despre viaţă şi moarte, trăind (cât se poate!) detaşat de istorie?

8. În existenţa bucureşteană, m-am răzvrătit, la un moment dat, împotriva naturii mele. Asta s-a întâmplat în primul an de studenţie, când ajunsesem să cred sincer că un tânăr care nu e capabil să bea, măcar, un litru de vin la o sindrofie n-are cum deveni un bărbat adevărat. Mă feream, atunci, să recunosc că mirosul şi gustul de alcool îmi displăceau. Mi se părea că aş fi mărturisit o infirmitate ascunsă. Dornic să demonstrez că nu sufăr de mai puţină bărbăţie decât cei care puteau să se aşeze, bucuroşi, la un chef şi hotărât să mă "educ" prin voinţă, mi-am impus să beau. Mi-am detestat reţinerile de "persoană defectă", iar rezultatul a fost că m-am angajat, cu o sumbră seriozitate, în nişte exhibiţii ridicole.

În special la balurile studenţeşti mă străduiam să nu-mi dau de gol inapetitul pentru alcool, de parcă era vorba de o boală ruşinoasă, urâtă, de care nu vroiam să afle nimeni. Balurile aveau loc, săptămânal, sâmbăta noaptea, şi se organizau în cantina "Casei studenţilor", de pe Plevnei, scoţân-du-se mesele şi amenajându-se "un bufet". Cum nu prea dispuneam de bani, întrucât posibilităţile de a ieşi din jena financiară se mărgineau la nopţile în care făceam pe hamalul în Gara de Est, nu puteam oferi eu, aproape niciodată, băutura. Însă nu mă lăsam rugat prea mult dacă vreunul dintre colegi ţinea să se arate generos. Şi, cum s-a întâmplat mereu în exagerările mele, nu cunoşteam limite, la care s-ar fi cuvenit să mă opresc. Făceam eforturi ca să par un "dur",

ascunzându-mi cu grijă complexele.

Din acea perioadă, am la activ câteva bravade pe care, cu indulgenţă, le-aş socoti puerile. Cineva mi-a arătat cum poţi să spargi un pahar în dinţi şi pe urmă să pisezi sticla în măsele până ce devine faină, ca să poţi s-o înghiţi. "Numărul" mi s-a părut grozav, de mare efect. Am încercat la câteva baluri şi am reuşit. Sunetul sticlei pisate era sinistru şi eficient. Asistenţa se uita înfiorată de curiozitate şi teamă la mine, ca la un "câine rău", gata să muşte dacă era zgândărit, iar eu îmi savuram succesul, plăcut impresionat de faptul că unii, mai slabi de înger, se speriau. Învăţasem, de asemenea, cum să arunc cuţitul la distanţă, ca indienii, înfigându-l într-un copac, şi eram încântat de câte ori găseam pe cineva care să-mi admire îndemânarea. În anul marii secete, în 1946, mâneam la cantina "Casei studenţilor". Nu primisem cartelă, din pricina unor neînţelegeri, şi, împreună cu un grup de studenţi, de la diverse facultăţi, am pus la cale o stratagemă de a obţine bonuri, pe sub mână. Misiunea mea, în cadrul acelui grup, era una de descurajare a ceîor care ar fi avut poftă să ne ceară cartelele sau să ne întrebe cum ne procuram bonurile. Când intram în marea sală a cantinei, luam de pe prima masă un cuţit şi-l azvârleam prin aer să se înfigă, zbârnâind, în lemnul unei mese la care nu stătea nimeni. Şi mă umflam în pene de fiecare dată, observând ce impresie putemică provoca acel gest "terorist", luat în serios, deşi nu era decât o bravură comică.* Din aceleaşi motive, ce nu ţineau doar de vârstă, fumam îndrăcit, am învăţat să bat step, cum vedeam prin filmele americane cu Fred Astaire, şi mă străduiam să epatez ca dansator. Dimineaţa, când ieşeam de la bal, ridicam capacul unei guri de apă şi mă spălam până la brâu, sub privirile dezaprobatoare ale trecătorilor care trăgeau, probabil, concluzii foarte triste despre apucăturile tinerei generaţii, ce nu fusese pe front ca să se maturizeze şi nu găsea ceva mai bun de făcut decât să-şi etaleze lipsa de educaţie. Într-o zi, am coborât dintr-un tramvai aglomerat, nu pe scara vagonului, împreună cu ceilalţi călători, ci pe fereastra deschisă (era vară).

A durat vreun an acea criză, comparabilă cu o acnee juvenilă, de care-mi amintesc cu jenă. Probabil, "vitejia" pe care mi-o dădeau complexele şi care mi se pare cam caraghioasă acum, prin ambiţiile ei exagerate, era mai puternică decât teama de ridicol. Sau, poate că teama de ridicol a apărut mai târziu. Nu mai ştiu.

** Faima noastră de indivizi periculoşi, cu care nu era indicat să te pui rău, s-a prăbuşit după ce cuţitele, cu vârf ascuţit, au fost schimbate cu altele, având vârful bont, ceea ce anula dexteritatea mea.*

9. Se zice că omul îmbătrâneşte când îmbătrânesc pasiunile sale. Dar poate că, înaintea pasiunilor, se uzează capacitatea de a înţelege unele din problemele noastre de altădată. Întorcându-mă la primii ani de liceu, îmi vine să exclam: "Chiar am fost, se pare, un «mic barbar» adus la «Roma»!"

Din Bucureşti, vedeam doar centrul. Şi nici acesta tot. Nu mă abăteam de la traseul cel mai scurt care mă ducea de la internat la şcoală, şi invers. De ce? Orice explicaţie aş da mi se pare neîndestulătoare. Pesemne, nu mă ispiteau noutăţile, nici nu s-a întâmplat să-mi deschidă cineva ochii asupra lor. Habar n-aveam cum arată un spectacol de teatru, de operă sau un concert. Nu eram interesat oare? Socoteam, cumva, că sălile de spectacol nu erau de nasul meu? Sau motivul era mai banal? Căci îmi lipseau banii pentru bilet şi, pe deasupra, nu-mi puteam asigura o ţinută corespunzătoare, întrucât nu aveam, încă, un costum de haine şi pantofi.

Ce ştiu sigur e că m-am şlefuit greu. Am învăţat să-mi pun cravată abia la şaisprezece ani, iar într-o sală de teatru am pătruns şi mai târziu. Procesul "urbanizării" mele a fost lung. Am purtat, multă vreme, cămăşi ţărăneşti şi un suman cernit făcut de un croitor din Lisa. Nu-mi amintesc să fi trecut pragul unei cofetării, cât am fost la "Spiru Haret", şi nu cunoşteam lucruri elementare: cum se trimite o telegramă, cum se foloseşte un aparat de radio sau cum e să mergi cu un taxi. Pe bulevard, mă opream uneori în faţa cinematografelor să mă uit la poze. Dar nu văzusem, încă, vreun film. Urmăream cu atenţie doar afişele care anunţau conferinţe publice deoarece acolo intrarea era liberă.

Mă revăd în locul unde se găsea clădirea "Cărţii Româneşti", dispărută, ulterior, sub o bombă. În vitrină, o fotografie mare; un bărbat frumos, îmbrăcat într-o cămaşă rusească. Alături, ultimul său roman: "Lorelei". Nedumerire: ce o fi însemnând Lorelei? Plec mai departe, cu sentimentul că nu ştiu ceva esenţial. În clasă, cântam, împreună cu ceilalţi, "Trăiască Regele" şi vedeam pe perete, în spatele catedrei, tabloul care-l înfăţişa pe Carol al II-lea. Dar cunoştinţele mele despre viaţa politică din România acelei vremi se opreau aici. Unii, preluând, probabil, vorbe auzite pe-acasă, făceau glume pe seama metresei regelui. Eu venisem din Lisa cu convingerea că despre rege nu era îngăduit să avem păreri rele. Dacă se discuta despre "Şoacăţu", mă retrăgeam discret, căci nu vroiam să-şi închipuie vreun coleg că spionam. Practic, mă excludeam singur de la micile conspiraţii din clasă, întărind barierele dintre mine şi ceilalţi, ceea ce a fost în detrimentul meu, cu siguranţă, căci aş fi avut multe de învăţat; "spiriştii" erau aproape o castă şi ştiau să uzeze de "lustrul" lor.

Am pierdut, astfel, ocazia unică de a cunoaşte ultimii ani tihniţi ai Bucureştiului interbelic; un timp în care mai puteau fi văzute în Bucureşti, probabil, înainte de a fi îngropate sub cenuşiul războiului, adevărurile fostului "mic Paris", pestriţe şi oscilând între cei doi Caragiale (tatăl şi fiul).

La internat, ca să poţi ieşi în oraş în cursul săptămânii, trebuia bilet de voie iscălit de director în persoană. N-am cerut niciodată unul. Ieşeam doar duminica după-amiază, când nu erau necesare bilete de voie, şi, totdeauna, mă duceam în Piaţa Sfântul Gheorghe, locul tradiţional unde se întâlneau lisenii aflaţi în trecere prin Bucureşti, cu speranţa că voi întâlni pe cineva "de la noi". Acolo, dădeam ocol pieţei o oră-două. De obicei, nu venea nimeni. Câteodată, însă, spre marea mea bucurie, îşi făcea apariţia, fie vreun soldat care pleca în permisie, fie cineva care venise să vândă cartofi în capitală. Întors la internat, număram apoi zilele care mai erau până la Crăciun sau până la Paşti, aşteptând vacanţa aşa cum aşteaptă puşcăriaşii zilele de vorbitor.

Şi nu-i adevărat, probabil, că închiderea în sine duce la descoperirea de sine. În loc să-mi luminez micul meu bârlog, m-am ghemuit în el. Nu găsesc în cenuşiul acelor ani decât, cel mult, unele situaţii comice... Îmi dorisem enorm, din primele zile, să am şi eu pantaloni scurţi. La un moment dat, domnul Ioniţă, om milostiv şi cumsecade, mi-a făcut rost de o pereche. Nu erau noi şi nu era nici sezonul potrivit pentru ei, dar n-am rezistat tentaţiei de a-i îmbrăca, plecând în prima mea vacanţă. Iarna debutase mai devreme. Căzuse zăpadă din belşug. Şi, cum se apropia Crăciunul, era aglomeraţie mare pe trenuri. Încât n-am găsit loc în compartiment. Am tremurat pe coridor, foarte mândru de pantalonii mei scurţi, cu picioarele roşii ca focul din cauza frigului. Când am coborât la Voila, unde venise cu o sanie să mă ia, tata s-a speriat...

Pe "unchiul George" nu-l mai zăream decât rar. Atunci, mă dădeam respectuos la o parte, zicând, protocolar, "bună ziua", dacă era cineva prin preajmă, sau "sărut mâna", dacă eram numai noi. El îmi răspundea înclinând uşor capul, fără să mă învrednicească, de obicei, cu o privire. Trecea marţial, semeţ, ca un comandant pe lângă un băiat de trupă. Probabil, vroia să-mi atragă atenţia că nu trebuia să mă aştept la nici o bunăvoinţă din partea lui şi cu atât mai puţin la vreo protecţie. Doar când era bine dispus şi nu se găsea nimeni altcineva pe coridor, îmi adresa o întrebare binevoitoare, de genul: "Îţi lipseşte ceva?" Intimidat, mereu cu teama că putea observa ceva nereglementar în ţinuta mea, îngăimam ce-mi trecea prin minte. Şi abia aşteptam să-mi întoarcă spatele. Într-o zi, un om de serviciu m-a convocat la "domnul subdirector". M-am speriat. Făcusem ceva care-l supărase? Am bătut la uşa cabinetului de la etaj şi am aşteptat să-i aud vocea zicând, autoritar, "intră". L-am găsit aşezat la un birou impunător. N-a ridicat ochii din hârtii decât după un timp. Atunci mi-a comunicat că puteam să-i cer bani pentru caiete şi rechizite, dacă aveam absolută nevoie, pregătind în prealabil o chitanţă.

Între anii 1938 — 1941, cei cinci bursieri de la "Spiru Haret" am fost trimişi la internatul liceului comercial "Nicolae Kretzulescu", aflat pe o stradă liniştită, paralelă cu strada Negustori, într-o clădire şubredă, cu un singur etaj, pustie azi. La acest internat, disciplina era mult mai relaxată. Nu era nevoie de nici o învoire pentru a pleca în oraş. Directorul, un domn cu albeaţă la ochiul drept, nu avea deloc ambiţii pedagogice, ne lăsa de capul nostru. Elevii mai mari se duceau, când aveau bani, la bordel, "Crucea de piatră" nefiind foarte departe de internat, după care îşi povesteau cu lux de amănunte, în dormitor, isprăvile. Cei mici jucam fotbal cu o minge de cârpă, pe stradă, sau ne întreceam să aruncăm pietricele, la ţintă, în curtea, năpădită de urzici şi de iasomie, a bisericii din apropiere.

Alte amintiri din acei ani nu prea am. Doar câteva imagini disparate: noaptea cutremurului din noiembrie '40, când ne-am repezit în stradă şi, exact în faţa mea, a căzut de pe clădirea liceului, aflată vizavi, o statuie de bronz; mitralierele clănţănind, în împrejurimi, în zilele rebeliunii legionare, în vreme ce noi, înghesuiţi în sufragerie şi neştiind ce se întâmpla, ascultam speriaţi; şi duminica în care un pedagog cu cizme roşii şi obrazul bubos a făcut o coloană cu elevii trecuţi de cincisprezece ani şi, încă, "neiniţiaţi". Îi ducea, "cu cântec înainte, marş", la bordelul din "Crucea de piatră", cum i-ar fi dus la baia comunală.

10. Am avut un vis oribil. Se pornise o furtună şi, deodată, l-am văzut în curte pe profesor. M-am mirat că era tară umbrelă şi am ieşit să-l poftesc în casă. "Am venit să vă operez", mi-a zis el, grăbit. Am simţit în clipa aceea că rămân fără aer. "Dumneavoastră?" "Da, eu". "Dar dumneavoastră nu sunteţi chirurg", am îndrăznit. "N-are a face, m-a liniştit el. Nu mai e timp să căutăm unul. Azi e ultima zi. Mâine va fi prea târziu". M-am învoit să mă duc la spital, dar profesorul n-a vrut să audă. M-a ameninţat că, dacă îl voi obliga, mă va opera cu forţa, deoarece situaţia o cere. Şi a scos din buzunar o mască de tifon.

M-am trezit, fireşte, lac de sudoare.

11. Înţeleg inutil unele lucruri, am impresia. Întotdeauna, am crezut că o slăbiciune asumată fortifică. Acum, văd că nu e deloc aşa. Dar ce schimbă asta? Parcă aş fi o busolă stricată la care nu se mai distinge Nordul. Şi, în continuare, problema mea e aceeaşi. Cum să umplu un timp care a devenit prea larg.

12. *— Trecusem de mai multe ori prin dreptul acelui şopron părăsit, de la marginea oraşului, fără să fim curioşi să pătrundem în el, îşi reluă povestea doctorul Luca. Şi chiar în după-amiaza în care ne-am hotărât să aruncăm o privire înlăuntru, am făcut-o mai mult în joacă. Am dat la o parte crengile unei tufe mari de răchită care crescuse în faţa porţii şopronului şi ne-am uitat prin crăpăturile dintre scânduri. Nu se zărea, însă, mai nimic. Căci doar o slabă fâşie de lumină, de la o fereastră unde îşi ţesuse un păianjen pânza, subţia întunericul. Apoi, am observat că lacătul de la poartă atârna deschis. Dacă vroiam, puteam intra. Ceea ce am şi făcut, lămurindu-ne că şopronul acela era o fostă magazie de scânduri în care fuseseră strânse diverse lucruri ieşite din uz, printre care şi o caleaşca veche, fără roţi, cu pernele de piele, jupuite, şi cu felinarul căzut pe un maldăr de paie, lângă un teasc de struguri stricat. Am vrut să închid poarta la loc, dar Tereza m-a oprit: "Mie îmi place aici — a hotărât ea. Nu ţi se pare romantic?" Şopronul arăta mizerabil.*

Putea fi socotit "romantic" doar în bătaie de joc. l-am spus-o, dar efectul a fost pe dos. Mi-a declarat că ar încânta-o să ridice şopronul la rang de castel şi să se simtă în el ca o castelană. "E chiar interesant — s-a aprins ea — să te crezi «castelană» într-un şopron părăsit".

A doua zi, ne-am întâlnit tot acolo. A venit cu un buchet de tuberoze. A rupt câteva tulpini şi mi-a uns braţul stâng cu suc, explicându-mi, foarte convinsă, că învăţase asta de la o vrăjitoare din Chios: "Vreau să te silesc să visezi cu mine". Şi a continuat pe latineşte: Bestarberto corrumpit viscere ejus mulieris. *Apoi, a râs satisfăcută: "Acum nu te mai poţi împotrivi. Te-am vrăjit". Încă şi mai intrigat am fost când a pretins că mă visase înainte de a mă cunoaşte. "Cum poţi să visezi pe cineva pe care nu l-ai cunoscut?" m-am mirat eu, sincer. S-a uitat la mine lung: "Tu n-ai visat niciodată lucruri pe care nu le-ai văzut?" Şi, oarecum, surprinsă de mirarea mea, a schimbat vorba: "Sunt în mâna ta acum, Luca. Şi ştii de ce?" "De ce?" "Simplu — a zis ea. Dacă poţi să-mi aduci bucurie sau tristeţe, înseamnă că sunt în mâna ta".*

Adevărul e că exista ceva care mi se părea exagerat în felul cum îmi gâdila amorul propriu, îmi zicea că o durea capul, ziua, din pricina timpului care trecea prea încet, că se pomenea uneori cu sânii îngreunaţi de dorul meu şi că-i era drag până şi mirosul transpiraţiei mele. Când am avertizat-o, amuzat, că am şi cusururi, mi-a răspuns, însă, cu o ironie: "Dacă ai fi perfect, n-aş avea nici un merit că te iubesc". Apoi, mi-a dezvoltat teoria că o femeie se înjoseşte când iubeşte un bărbat care îi este inferior, că, în mod normal, pentru a-şi putea dărui dragostea unui bărbat, femeia are nevoie să-l admire. Alteori, mi-a atras atenţia că femeile fac adesea greşeala de a da bărbaţilor mai mult decât pot să primească, dar că ea nu putea arde cu o flacără mică şi liniştită. "Prefer să-mi închipui că am ce-mi lipseşte, fiindcă simt nevoia să am măcar aşa", mi-a spus într-o seară. Ţin minte că afară era lună plină. Lumina care pătrundea prin fereastra şopronului îi înălbea faţa. S-a ridicat de lângă mine şi a încercat, fără succes, să pună la loc felinarul caleştii. Când a revenit, mi-a reproşat: "Eu aş putea să călătoresc o viaţă întreagă în această caleaşca fără roţi. Tu n-ai putea. Simt asta". "Simţi prost", i-am zis, supărat că mă credea lipsit de imaginaţie. Dar a avut dreptate, adăugă doctorul Luca, urmărind un gând nemărturisit.

13. Într-o dimineaţă ploioasă, (mă aflam în vacanţă), "omul cu goarna" ne-a adus la cunoştinţă intrarea României în război. În zilele următoare, au început să plece pe front flăcăii şi bărbaţii tineri din sat. Întors, toamna, în Bucureşti, n-am observat schimbări importante, provocate de război în atmosfera oraşului. Cucoanele îşi etalau toaletele de toamnă, iar trăsurile treceau pe Calea Victoriei ca în vremurile normale. În schimb, mă apropiam de o perioadă fără de care viaţa de licean ar fi rămas, mai departe, anostă.

De data aceasta, n-am mai mers la internat. M-am despărţit de ceilalţi patru bursieri de la "Spiru Haret". Între timp, "unchiul George" devenise director al liceului. În această calitate, avea dreptul să ocupe clădirea rezervată funcţiei, situată în imediată apropiere, la întretăierea străzilor Italiană şi Vasile Lascăr. Era o casă veche, boierească, fără etaj, de pe la începutul secolului, cred, sau chiar dinainte, având o intrare principală, acoperită de o galerie cu geamlâc, invadată de iederă, şi una de serviciu, dând tot în curte, dar în capătul celălalt. Cum numărul încăperilor depăşea nevoile familiei "unchiului George", casa fiind foarte spaţioasă, domnul Ioniţă m-a anunţat că

una din camere îmi era rezervată mie. Aşa îi comunicase "domnul director". Fireşte, n-am fost întrebat dacă vroiam să aleg între a sta mai departe la internat şi a locui alături de "unchiul George". Domnul Ioniţă trebuia să execute o dispoziţie.

Ce anume îl determinase pe "unchiul George" să mă aducă lângă sine? Vroia să mă supravegheze mai atent, întrucât împlinisem cincisprezece ani? Bănuiesc că motivul real nu prea avea legătură cu pedagogia. Cum benefîciam la noul "domiciliu" nu numai de o cameră, ci şi de hrana necesară, bucurându-mă, aşadar, de "casă şi masă", bursa revenea "unchiului George".

Camera "mea" (oricum, prima despre care pot vorbi astfel) avea două ferestre spre strada Vasile Lascăr şi una, obturată de iederă, spre curtea clădirii, ce servea şi ca spaţiu pentru depozitarea lemnelor de fag de care avea nevoie liceul. O uşă dădea spre sufragerie. Aceasta a fost încuiată, deoarece eu urma să iau masa la bucătărie. Alta dădea spre scara ce ducea la intrarea principală, de care nu aveam voie să mă servesc. Camera nu era rea, era luminoasă, dar semăna cu o enclavă. Ca să plec sau ca să vin, trebuia să străbat un coridor lung, prin faţa încăperilor ocupate de familia "unchiului George"; ajungeam la bucătărie, iar de acolo la intrarea de serviciu. Mobilierul, adus de domnul Ioniţă, consta dintr-o masă îngustă şi lungă, din scândură de brad negeluită, un pat de fier, care-mi asigura o bună educaţie spartană, şi un scaun. Încolo, nimic. Nu exista dulap. De fapt, nu prea aş fi avut ce pune în el, garderoba mea fiind extrem de sumară: uniforma şi vreo trei schimburi. Tot avutul meu intra în cufărul pe care-l ţineam sub pat. Manualele şi caietele mi le ţineam pe masă, iar cărţile "extraşcolare", câte îmi putusem cumpăra, le puneam, pe lângă pereţi, pe jos. De un scaun în plus nu era nevoie, căci nu puteam primi oaspeţi. De altfel, ce coleg ar fi acceptat să vină la mine, riscând o întâlnire cu "Şoacăţu"?

În acea cameră, având ferestrele acoperite cu hârtie vânătă, de camuflaj, cum cereau rigorile războiului, şi bine încălzită iarna de o bună sobă de teracotă pe care o puteam îndopa la discreţie cu lemne din rezerva liceului, am luat cele mai importante hotărâri ale adolescenţei mele. De ea se leagă singura mea "nebunie" adevărată.

14. Fac o pauză pentru a lua o nitroglicerină. Am permanent pastilele la îndemână. Presupun că în asemenea momente mă sperii mai mult decât ar fi cazul.

15. La puţină vreme după ce am fost mutat de la internat, am descoperit marile biblioteci din Bucureşti. Mi-am procurat permise şi la Biblioteca Academiei şi la Biblioteca Universitară şi, astfel, după-amiezele mele, goale până atunci, au căpătat un sens. Mi le petreceam răsfoind prin fişiere, uimit de jungla ameţitoare a titlurilor, apoi, bineînţeles, în sălile de lectură. Începusem cu romanele lui Alexandre Dumas, cu Cronin, cu Sienkiewicz, şi am ajuns la "Eroii" lui Carlyle, singura carte pe care mi-a recomandat-o "unchiul George". Într-o bună zi, însă, undeva prin apropierea străzii Batişte, am dat din întâmplare peste o bibliotecă mai modestă, unde se împrumutau cărţi. Am solicitat două, lăsând drept gaj carnetul de elev. Le-am primit. În două nopţi le-am citit şi m-am dus să iau altele. Aşa a început totul.

Cum regia casei ce fusese dată în folosinţă "domnului director" intra în contul liceului, nimeni nu ţinea socoteala luminii pe care o consumam noaptea sau a lemnelor pe care le îndesam în soba de teracotă de cum se răcea vremea. "Unchiul George" nu mă controla ce făceam. În trei ani, a intrat de două ori în camera mea; o dată ca să mă ia la rost, deoarece găsise în cutia poştală o scrisoare parfumată adresată unui "mucos" (acesta eram eu), altădată ca să mă sfătuiască să ţin un jurnal de lectură, prilej cu care mi-a vorbit despre "Eroii" lui Carlyle. Încât, după ce închideam uşa în urma mea, puteam să fac orice pofteam, să-mi folosesc serile şi nopţile cum mă tăia capul. Important era să nu primesc la şcoală note care să-mi pună în pericol bursa. Şi am profitat, prompt, de această libertate, de îndată ce am descoperit biblioteca de unde puteam împrumuta cărţi. Amânând pentru orele târzii de noapte pregătirea lecţiilor de a doua zi, citeam ca un apucat. Uneori, mă repezeam să fac însemnări, cum mă îndemnase "unchiul George". De regulă, înghiţeam, însă, pagină după pagină, pe nerăsuflate, fără să mă ridic din pat. Şi, din ce în ce mai mult, corvoada pregătirii lecţiilor devenea un obstacol supărător. De aceea, într-o noapte, am luat, după o scurtă deliberare, o decizie eroică, poate singura hotărâre fermă din viaţa mea. Am înşirat pe o foaie de hârtie toate materiile şcolare. Apoi, fără să-mi tremure mâna, am tăiat cu o linie groasă jumătate dintre ele. Contam pe capacitatea memoriei mele de a "captura" în recreaţii conţinutul paginilor pe care le aveam de învăţat pentru orele de ştiinţe naturale, fizică sau geologie, domenii unde am rămas, de-atunci, cu lacune definitive. În felul acesta, am mărit substanţial timpul pentru lecturi şi am putut să împing spre dimineaţă plictisitoarele obligaţii şcolare, satisfăcute în grabă, ca să pot dormi măcar câteva ore înainte de a fugi la liceu.

Au fost nişte ani la care nu mă pot gândi decât cu un amestec de melancolie, uimire şi recunoştinţă. Căci, fără ei, adolescenţa mea ar fi rămas teribil de fadă. Niciodată n-am

mai fost capabil de o asemenea libertate, de atâta uitare de sine. Veneam de la liceu, mâneam în grabă ce-mi dădea servitoarea la bucătărie, după aceea fugeam imediat la bibliotecă. Restituiam cărţile citite şi luam altă provizie. Întors acasă, mă închideam în cameră şi mă aşterneam pe lectură. Dacă promisiunile unui titlu nu se confirmau, luam altă carte, căci "prada" era în fiecare zi consistentă, iar lăcomia mea nu se împiedica în "prejudecăţi". Îmi lipsea o scară limpede a valorilor, ceea ce m-a ajutat să rătăcesc în voie, în calitate de cititor "curat", într-o lume unde nu mai existau nici războiul, nici liceul şi, chiar, nici Lisa, punând alături cărţi capitale de altele doar la modă sau alese întâmplător, li amestecam pe Dostoievski şi pe Stendhal cu D'Annunzio sau cu Pierre Loti, pe Caragiale cu Damian Stănoiu, pe Sadoveanu şi Rebreanu cu Octav Dessila şi Drumeş. Mă împărţeam între Bacovia şi "Bucureşti, oraşul prăbuşirilor", alternam "Roşu şi negru" cu "Invitaţie la vals", pe Gogol cu Erich Maria Remarque (foarte în vogă), pe Dante cu "femeile celebre". După "Menuetul", am citit toate romanele lui G. M. Vlădescu. După "Medeleni", nu mi-a scăpat nimic din pelteaua romanţioasă a lui Ionel Teodoreanu. Am luat din Boccaccio sau din "Amantul doamnei Chaterley" doar partea deocheată, din "Anna Karenina" doar adulterul, din "Oedip" doar incestul, însă fervoarea mea era pură. M-am "iniţiat", totodată, în filosofie, în artă, dând buzna fără nici o pregătire în domenii aproape virgine, devoram tot ce-mi cădea în mână despre cei şapte înţelepţi ai Greciei antice sau despre erezia lui Akhenaton în Egiptul vechi, pentru a mă întoarce, apoi, la literatură, unde îmi improvizam idoli sau obsesii (cum ar fi "soarele negru al melancoliei", după ce I-am citit pe Gerard de Nerval). Am suferit cu David Copperfìeld şi cu tânărul Werther, am convorbit cu fostul călugăr franciscan, Rabelais, dar treceam de la Hegel la Zola şi de la discursurile lui Cicero la un Louis Dumur, cu o dezinvoltură de ignorant în transă. Căci marea şansă a acelei aventuri, ca ea să arate cum a arătat, a fost tupeul de a socoti accesibil orice. Altminteri cum aş fi putut să-i amestec pe Nietzsche cu Casanova sau pe Montaigne cu Bacalbaşa? Noapte de noapte, cărţile au jucat pentru mine rol de Şeherezadă. Râdeam, plângeam, sufeream, urmăream cu sufletul la gură acţiunea unor romane ieftine, nu mai aşteptam vacanţele, nu mă mai simţeam străin în Bucureşti. În micul meu ghetou sufletesc se petreceau acum lucruri extraordinare. Cu libertatea pe care mi-o dădea lipsa criteriilor, mă pasionam şi după capodopere şi după maculatură. Şi poate că aceasta a fost în favoarea mea. Neîndrumat de nimeni, am avut posibilitatea să mă lămuresc singur asupra unor lucruri. Am citit nenumărate cărţi proaste, ba chiar am fost entuziasmat de ele. Mi-am găsit singur maeştrii şi, pe unii, cu dificultate. M-am pomenit în faţa unor cărţi foarte importante fără să fiu intimidat, inhibat, de celebritatea lor şi am renunţat la somn, inclusiv pentru aventurile submarinului Dox. În schimb, din întâmplările reale, petrecute în acei ani, nu-mi amintesc aproape nimic. Locul lor e plin de pete albe în memoria mea. N-aş putea să relatez, dacă mi-ar cere cineva, nimic interesant despre lecţii sau despre păţaniile din clasă. Nici măcar războiul n-a lăsat urme.

N-am lipsit din Bucureşti, între 1941 şi 1944, decât în vacanţele de Crăciun, de Paşti şi vara. Cu toate acestea, nu-mi amintesc de nopţi sfâşiate de urletele sirenelor sau de oameni fugind, îngroziţi, pe stradă. În mod straniu, războiul a înseninat pentru mine o perioadă fericită. De altfel, tot ce ştiu despre al doilea război mondial cunosc din filme şi din cărţi. La vremea respectivă, n-am citit nici un ziar, n-am ascultat nici un comunicat la radio, n-am văzut nici un jurnal de actualităţi. Războiul era tot atât de departe de grijile mele ca războiul peloponesiac. Spre ruşinea mea, spaimele şi derutele provocate de mişcările frontului mi-au fost cu desăvârşire străine. Nu-mi păsa ce se întâmpla cu Europa. Sufeream pentru moartea Annei Karenina sau pentru melodrame de duzină, umblând prin toată lumea, de la ecuator la pol, şi prin toate timpurile. Revăd trenurile îngheţate, cu tancuri şi soldaţi, îndreptându-se spre front, din zilele când plecam în vacanţă sau veneam din Lisa, dar despre ce se petrecea în Bucureşti, atunci, pot povesti un singur lucru; am fost martor când nişte poliţişti îmbrăcaţi în civil, postaţi pe bulevard în dreptul Cercului Militar, tăiau cu foarfecele cravatele prea bălţate ale malagambiştilor*, acuzaţi că nu se îmbrăcau decent într-o ţară aflată în război.

A fost perioada cea mai sinceră din viaţa mea, după plecarea din Lisa. Poate, singura. În rest, chiar nevoia de a simţi mereu un zid în spate m-a silit să fiu ca o cetate medievală cu podurile ridicate şi cu lanţurile, de coborâre, ruginite.

**Malagambiştii erau nonconformişti care purtau pantaloni strânşi pe picior, gulere înalte şi haine cu umerii deşelaţi, modă lansată într-un bar din centrul capitalei unde Sergiu Malagamba îşi demonstra virtuozitatea la baterie.*

16. — *Mă întreb şi azi, băiete, cum ar fi trebuit să mă port, continuă absent, doctorul Luca. Şi de ce am avut senzaţia că o femeie ca ea nu era reală, că venea din altă lume? Mă crezusem, până atunci, un psihiatru priceput şi, pe deasupra, fusesem obişnuit să dau importanţă femeilor numai în pat, îmi plăcea să spun că femeia este, întotdeauna, "fizică" şi că numai bărbatul poate deveni un "animal metafizic", de aceea m-am uitat cu îngăduinţă la ea când, ridicându-se de lângă mine, m-a chemat s-o însoţesc: "Hai să călătorim. Sau n-ai chef să*

cunoşti lumea?" Ca să-mi demonstreze că vorbea serios, s-a urcat pe capra caleştii şi, de-acolo, m-a somat: "Vii?" Era veselă, dar, fiindcă nu m-am grăbit să intru în joc, mi-a zis pe un ton aspru: "Treaba ta. Eu am poftă să călătoresc". Asta m-a deranjat. Înainte, îmi declarase că nu putea iubi decât în genunchi. Acum, devenise aproape voluntară. Am pus capriciul ei pe seama faptului că, în seara aceea, mirosea, puţin, a alcool. Poate, şi de aceea m-am încăpăţânat să nu cedez. Altminteri, m-aş fi prins în jocul ei, ca să-i fac plăcere şi ca să-i dovedesc că nu eram deloc lipsit de imaginaţie cum mă bănuise. Am rămas, aşadar, pe maldărul de paie unde stăteam de obicei culcaţi, unul lângă altul, după ce ne iubeam, aşteptând să coboare de pe capra caleştii. N-a coborât, însă. Şi nici n-a mai zis nimic. Nu-i vedeam prin întuneric decât silueta şi abia într-un târziu am înţeles că plângea. "E isterică, m-am gândit. Nu i-am făcut pe voie, iar acum mă pedepseşte". După ce intrase în viaţa mea, îmi impunea "filosofia" ei! Vroia să mă domine. M-am ridicat, totuşi, şi m-am dus s-o îmbunez, căci nu ţineam să mă despart de ea. Plângea, în continuare, încet, fără să scoată o vorbă. Când s-a calmat, în sfârşit, s-a întors spre mine şi mi-a zis: "Luca, eşti un prost". "De ce sunt un prost?" am întrebat-o. "Pentru că nu ştii să visezi".

17. La cincisprezece ani, aveam, prin urmare, lumea mea. Şcoala devenise o anexă. Nu mă mai interesau notele. Nici frustrările nu-mi mai ulcerau sufletul. Nu-mi mai păsa că eram considerat o "curiozitate" sau un "antipatic", un "încuiat", fiindcă nu luam parte la agapele colegiale şi n-aveam nici un prieten, purtându-mă ca un adolescent fără adolescenţă.

Lumea mea nu era, totuşi, nici ea ferită de contradicţii. Pe la şaisprezece ani, făcusem aproape o pasiune pentru Schopenhauer. Citisem şi recitisem "Lumea ca voinţă şi reprezentare". Şi, cum Schopenhauer e, se pare, un fel de modă filosofică la români, m-am agăţat de pesimismul său ca de un model de gândire, fără să-l înţeleg, de fapt. Aspiram să mă înalţ la dezabuzare! Socoteam dezgustul filosofic forma cea mai subtilă a spiritului! Mă străduiam să aprofundez greaţa de a trăi, convins că numai nefericirea poate deschide orizonturi nebănuite. Mimam suferinţa, cu o înduioşătoare credinţă că mă aflam pe un drum important. Încercam să-mi vâr în cap că nimic nu are sens, în vreme ce spionam, la cinci după-amiaza, din spatele unei ferestre acoperită cu hârtie vânătă, sânii unei necunoscute ce ieşea, în casa de vizavi, pe balcon.

18. Canicula îmi accentuează durerile de cap şi mi-a ruinat de tot somnul. Nu mai pot adormi fără somnifere. Mă pregătesc să plec la o clinică de la Milano, dar nu mă pot vedea întors la viaţa normală. Simt că am trecut un prag dincolo de care mai există doar amintiri.

19. Ea mergea la Sibiu, unde era elevă la o şcoală de menaj. Eu veneam în Bucureşti unde eram, atunci, în clasa a VI-a la "Spiru Haret". Tatăl ei ne dusese cu sania la Voila, staţia de cale ferată cea mai apropiată de Breaza (satul vecin din care era ea) şi de Lisa. Acolo am pierdut vreo două trenuri, neîndurându-ne să ne despărţim, după care, ca să luăm totuşi o hotărâre, ne-am suit într-unul ce ne-a dus până la Făgăraş. În sala de aşteptare, cu ciment rece şi întuneric mirosind a acru, băncile erau ocupate de soldaţi ce plecau la război. Ne-am găsit cu greu un loc unde să stăm. Prin geamurile murdare nu se zărea nici o lumină afară. Din când în când, treceau, scrâşnind, trenuri de marfă sau cu armament pentru front. Până la urmă, inevitabilă, catastrofa s-a produs. Ne-am despărţit. La vreo două săptămâni, uşa dintre sufragerie şi camera mea s-a deschis pe neaşteptate. Ironic şi răutăcios, "unchiul George" flutura un plic alb, căptuşit cu hârtie violetă. "Ce-i asta?" Am bănuit că era o scrisoare venită de la Sibiu şi m-am înroşit, probabil, până în vârful urechilor. Socotisem că la acea adresă de pe strada Vasile Lascăr era şi "domiciliul" meu. Am înţeles, însă, că mă înşelasem. Şi îndrăznisem prea mult imagi-nându-mi că puteam să încep o corespondenţă. "Unchiul George" a închis la loc uşa fără să-mi dea scrisoarea pe care, probabil, a aruncat-o.

În acea vreme, mă învârteam pe la marginile civilizaţiei. Patru ani, mâncasem în cantine de internat. Acum, mâneam pe pervazul unei ferestre de bucătărie. Seara, auzeam din sufragerie zgomote de veselă, rumoare şi ordine date servitoarei. Duminica la prânz, când "unchiul George" avea oaspeţi, auzeam şi râsete. De intrat, însă, n-am intrat niciodată în sufragerie ca să mă lămuresc cum se mănâncă având un şervet alb pe genunchi. Eram, încă, la jumătatea drumului dintre prânzurile naturale luate pe iarbă ori pe o coastă de munte şi ceea ce trebuie să cunoască o persoană civilizată. Uşa sufrageriei s-a deschis, tot pe neaşteptate, într-o duminică după-amiază. Fusese poftit la masă un văr al meu, mult mai mare, care studiase medicina veterinară la Roma şi era medic la Abator. Când au isprăvit masa, acest taciturn, cu care nu stătusem de vorbă

niciodată, mi-a propus să merg cu el. M-a dus într-un bloc situat în apropierea Podului Izvor, unde locuia (era, încă, burlac), a deschis şifonierul şi mi-a zis: "Ia ce costum şi ce cravată doreşti". Am ales un costum făcut dintr-o stofă cu dungi de culoarea tabacului, pe un fond albastru jandarm, pe care l-am purtat, apoi, foarte mândru, până în studenţie; primul meu costum burghez... Dar gata cu "filosofia"! *Primum vivere, deinde philosophari,* vorba romanilor. Aveam, deci, şaisprezece ani. Găsisem un model filosofic în Schopenhauer şi o "profesoară", involuntară, în ale tainelor adolescenţei. "Profesoara" era o doamnă blondă cu sâni agresivi care, din motive necunoscute, simţea nevoia în fiecare după-amiază, la ora cinci fix, să supravegheze ceva, jos în stradă, de pe balconul de la etajul al doilea al clădirii de vizavi. Pe la patru şi jumătate, mă instalam în spatele uneia din cele două ferestre ce dădeau spre strada Vasile Lascăr. Rupsesem pe margine hârtia vânătă, de camuflaj, care acoperea geamul încât, din postul meu de observaţie, puteam vedea totul fără să mă dau de gol. Şi aşteptam să treacă minutele. Preferam să trebuiască să am răbdare, numai să nu pierd "spectacolul"; mereu acelaşi; doamna blondă ieşea în balcon şi se apleca peste grilajul de fier, etalându-şi provocator sânii. Pe măsură ce se apropia ora cinci, emoţia mea creştea, gata să mă sufoce. Neliniştile erotice erau ceva nou, un mister care mă ameţea. Când o vedeam apărând în balcon, nu mă mai dezlipeam din spatele hârtiei de camuflaj de unde spionam. Nu i-am reţinut faţa, căci atenţia mea era îndreptată asupra sânilor şi a picioarelor. Momentul culminant îl reprezenta de fiecare dată aplecarea peste grilaj. Atunci, sânii se dezvăluiau în toată splendoarea lor provocatoare şi nouă pentru un adolescent. După ce doamna blondă dispărea, mă întorceam la lumea din cărţi.

20. Câţi ani au trecut de-atunci? Eram (avea dreptate "unchiul George") un "mucos" în care se trezeau simţurile, încă tulburi, pe un fond romantic desuet. Pe atunci, poate şi din pricina războiului, lumea se schimba într-un ritm mai lent. Nu exista — sau nu se vedea din cauza istoriei -nebunia febrilă a progresului care, azi, demodează, rapid, totul. Şi e posibil ca inclusiv asta să explice impresia că amintirile mele vin dintr-o altă existenţă, cu care am legături infime.

În fapt, nu mai cred că e posibilă, azi, o experienţă ca aceea pe care am trăit-o eu la "Spiru Haret". Satele din care vin copiii de la ţară nu mai sunt ce era Lisa, o lume din alte secole, care-şi ajungea sieşi. Nu mai există nici licee cu blazon aristocratic. Probabil, am făcut parte din ultima generaţie de reprezentanţi ai Evului Mediu rural de la noi. Ghinionul meu a fost că am avut frâne mult prea bune. Altminteri, putea ieşi ceva interesant din experienţa mea.

21. — *Femeia, băiete, rămâne pentru bărbat o taină. Dar Tereza era un caz cu totul aparte. Râdea, arătându-şi dinţii de pisică sălbatică, de câte ori aplecam crengile tufei de răchită ca să treacă pragul şopronului: "Doamnă, vă poftesc în salon". Şi-mi mulţumea, ceremonioasă: "Sunteţi un adevărat cavaler, domnule". Dar cum încercam s-o trag de limbă, devenea rezervată. Îmi zicea: "N-ai cum să înţelegi". Sau îmi atrăgea atenţia că nu vroia să mai depindă de amintiri. "Bine, dar sunt medicul tău, i-am zis. Ai venit să mă consulţi". Nici nu m-a lăsat să termin. "Mă mai socoteşti o pacientă? " Nu reuşeam să scot nimic de la ea, era ca o cameră închisă. Când m-am oferit s-o însoţesc la plecare, dimineaţa, m-a refuzat. Ba, chiar m-a ameninţat că, dacă-mi trece prin minte s-o urmăresc, n-o voi mai vedea niciodată. Într-o seară, n-am ieşit s-o întâmpin. Am auzit-o din şopron, întrebând cu o voce sugrumată: "Luca, eşti aici? " Am tăcut în continuare, iar ea a zis şi mai speriată: "Lasă glumele". După aceea a izbucnit într-un plâns nervos şi mi-a trebuit foarte mult s-o calmez. Era o fiinţă cu un echilibru extrem de şubred. I se desluşea pe faţă fie o cuminţenie tristă, de copil, fie ceva pervers, cu neputinţă de numit, care-mi amintea de avertismentul colegului meu de la spital în legătură cu plantele carnivore. Când i-am pomenit de acest avertisment, a râs cu poftă şi m-a asigurat că n-a interesat-o niciodată să facă victime. Nu i-au plăcut, însă, bărbaţii care i-au căzut în genunchi. ,, Fiindcă au fost şi din ăştia, a adăugat- amuzată, or eu fac parte dintre femeile care respectă, mai degrabă, biciul". După care a redevenit serioasă, atrăgându-mi atenţia, pe un ton aproape supărător de data aceasta, că nu recunoştea nimănui dreptul de a se amesteca în viaţa ei. "Nici chiar mie?" am întrebat-o. A stat o clipă pe gânduri, pe urmă mi-a zis sec: "Nici chiar ţie". Din pricina întunericului, nu-i vedeam faţa. Afară, începuse să plouă. Se auzeau picăturile scuturându-se pe acoperişul de scânduri al şopronului. "Mă crezi nebună, nu-i aşa?" m-a întrebat, atunci, cu o veselie forţată, mai degrabă dureroasă.*

O socotisem o femeie slabă, dar începeam să descopăr că uneori slăbiciunea e mai primejdioasă decât forţa.

22. Sinucigaşii provin, probabil, nu dintre cei scârbiţi de viaţă, ci dintre cei cu vitalitate excesivă. Dar de ce va fi vrut Dumnezeu să amestece ceea ce emoţionează şi ceea ce ne distruge?

23. Uitându-mă la oţetari, îmi amintesc că aveam douăzeci de ani când m-a surprins antipatia lui Baudelaire faţă de arbori, dusă până la a nu suporta să vadă un peisaj nici la saloanele de artă. "Nu voi crede niciodată — zicea el — că sufletul zeilor locuieşte în plante". După mai bine de cincizeci de ani, nedumerirea mea a rămas aceeaşi. Se aude o maşină a Salvării. Sau, poate, e o maşină de pompieri. Din pricina secetei, s-au înmulţit incendiile. Liniştea umple, apoi, din nou curtea. Mă uit la o reproducere a "Porţilor Paradisului" sculptate de Ghiberti pentru Baptisteriul din Florenţa. O clipă, am impresia că, acolo unde porţile se unesc se vede, subţire ca o lamă de cuţit, o dungă luminoasă. Ce se află, oare, îndărătul lor? Să fie moartea o lumină violentă pe care n-o poţi privi?

24. Brusc, mă tem că l-am judecat nedrept pe "unchiul George". În fond, mi-a făcut numai bine.

M-a adus în Bucureşti, mi-a dat posibilitatea să învăţ la un liceu ultraselect, m-a obligat să mă descurc fără tutela părinţilor, după capul meu. Într-un fel, lui îi datorez cea mai mare aventură a adolescenţei mele, descoperirea lecturii. Nu m-a pisat cu sfaturi, nu m-a controlat excesiv, nu m-a silit să mă simt în strada Vasile Lascăr ca într-o cazarmă. Ruptura mea de el, care a durat vreo treizeci de ani, a fost o răzvrătire tulbure, ingrată şi, poate, copilăroasă.

Ea a început într-o duminică după-amiază în care l-am adus pe tata de la cârciumă mai devreme. Cred că era vara anului 1943. Terminasem clasa a VI-a (a X-a, azi) şi mă găseam în vacanţă. Mai era până seara. Soarele ardea deasupra turlelor celor două biserici din Lisa. Când am intrat în curte, tata m-a luat de mână: "Hai cu mine să-ţi arăt ceva". Camera din faţă era cufundată în întuneric şi mirosea a busuioc. Tata a deschis oblonul de la fereastra dinspre curte, ca să pătrundă lumina, apoi a ridicat capacul laviţei, scoţând de sub valurile de pânză un teanc mare de hârtii, legat cu sfoară, pe care mi l-a întins. Erau chitanţele date "unchiului George" când îi ceream bani ca să-mi cumpăr caiete, maculatoare sau alte rechizite. Le-am recunoscut imediat, dar m-a şocat faptul că tata le păstrase, să mi le arate. De ce? Niciodată nu bănuisem că ele aveau vreo importanţă.

Prin iarnă, m-am pomenit cu tata. Nu mai fusese în Bucureşti, cred, din anii primului război mondial când venise, ca artilerist, cu armata lui Mackensen. Acum, adusese carnea şi slănina unui porc pe care-l îngrăşase special pentru cumnatul său. A călătorit toată noaptea, întrucât trebuise să schimbe trenul la Braşov unde aşteptase câteva ore în gară, iar pe la zece, unsprezece, dimineaţa, a ajuns în strada Vasile Lascăr. Când am terminat orele la liceu, l-am găsit în bucătărie. Discuta cu mătuşa Terica. La un moment dat, mătuşa Terica i-a cerut servitoarei să pună masa. Tata s-a ridicat de pe scaun, a zis "mulţumesc, noi mergem în oraş" şi m-a dus la un restaurant.

Nu ştiu dacă îi spusesem vreodată că eu mâneam exclusiv la bucătărie. Şi de ce i-aş fi spus? Mi se părea normal. Dar, probabil, tata vedea lucrurile altfel. A evitat orice comentariu asupra acestei chestiuni, dar cred că pe parcursul plimbării pe care am făcut-o împreună, în Cişmigiu, după ce am ieşit de la restaurant, m-am hotărât să mă mut, în ultima clasă de liceu, la "Radu Negru" în Făgăraş.

25. Pe un platou retras, din vârful unui deal, existau nişte duşuri. M-am suit acolo cu gândul să mă spăl de transpiraţie, deoarece era foarte cald. La poalele dealului, se discuta cu aprindere, în grupuri. Nimeni n-a părut să observe că mă retrăsesem discret. După ce m-am dezbrăcat în pustiul platoului, ferit de privirile celor de jos, şi mi-am aşezat hainele la oarecare distanţă de duş, ca să nu le stropesc, m-am hotărât să mă asigur că nu riscam o vizită inoportună. De pe marginea dealului, am observat că doi bărbaţi şi o femeie suiseră în urma mea pe povârniş şi ajunseseră foarte aproape de locul unde mă aflam. Nu-mi dădeau nici o atenţie, dar m-am temut că, prin indiferenţa lor, vroiau să mă păcălească. Poate, aşteptau să nu mai fie văzuţi de jos ca să mă atace. Am intrat în panică, neştiind ce decizie să iau. Dacă vroiam să scap, strigând după ajutor şi fugind pe coastă în jos, mă făceam de râs, căci eram gol. Dacă ţineam să fiu pudic, să-mi iau mai întâi hainele şi să mă îmbrac, îi lăsam pe cei trei să pună mâna pe mine, să mă jefuiască, după care mă puteau omorî fără să vadă cineva. M-am trezit tremurând.

26. Mă gândesc la scena povestită de Oscar Wilde, petrecută când era transportat de la închisoare la tribunal. Se afla între gardieni, cu mâinile prinse în cătuşe. Baia murdară din temniţă îl făcuse să uite zilele petrecute prin saloane. Nu mai existau pentru el decât umilinţe, mizerie, decădere, dispreţ. Deodată, ridicând capul, a zărit un prieten, care-l saluta ridicându-şi pălăria. Uneori, un gest, aparent minor, poate salva o lume plină de orori şi dezastre. Din păcate, sunt atât de rare!

27. Presupun că modul în care ne asumăm eşecurile are o mare importanţă. Uneori, acceptându-le, se mai poate salva ceva prin egoism. La mijloc, nu e doar o chestiune de onestitate. Nu văd cum îţi poate fi de ajutor onestitatea într-un deşert când, încotro te întorci, nu mai există decât nisip. Ai nevoie de egoismul care caută o speranţă în disperare, atunci.

O lumină tăioasă întunecă în clipa aceasta oţetarii sub un cer spălăcit, care se va colora abia spre seară. Sunt bucuros că nu trebuie să înfrunt mirosul de hoit al gunoaielor din Bucureşti ori să mă feresc de câinii vagabonzi care, probabil, caută acum petice de umbră cu limba scoasă. Dar, din păcate, liniştea nu e de ajuns.

28. Zarurile au fost aruncate. Mi-am rezervat bilet de avion pentru 24 august. Voi merge întâi la Roma. De-acolo, la clinica "San Donato" din Milano, cu o recomandare a profesorului. Altădată, pe vremea aceasta, mă pregăteam să mă duc la mare.

august

1. Într-un miez de noapte, am coborât de pe un camion încărcat cu cartofi în Piaţa Naţiunii, actuala Piaţă a Unirii. Duceam pe umăr cufărul de lemn al tatei şi, fiindcă n-aveam bani de hotel, am pornit-o spre marginea cartierului Ferentari, unde ştiam că locuia o bătrână originară din Lisa. Am trezit în noaptea aceea aproape toţi câinii dincolo de bariera "Bacchus" care reprezenta graniţa oficială, administrativă, a Bucureştiului. Căutam strada Tufelor. Stradă cu nume simbolic, la fel ca numele barierei "Bacchus". Era o noapte înstelată, fără nori, lumina lunii ţinea loc de felinare, dar asta nu mă ajuta prea mult să mă orientez. Şi n-am avut noroc să văd pe cineva căruia să-i pot cere lămuriri. În acea mahala, locuită de oameni necăjiţi care se culcau devreme, nu exista viaţă de noapte. Târziu, când nu mai credeam că voi închide ochii până a doua zi, am găsit, în sfârşit, strada Tufelor şi m-am oprit la numărul 24, în faţa unei case mărunte de chirpici, cu acoperişul de tablă aproape ascuns de ramurile unui zarzăr. Cum nu exista sonerie, am bătut în gardul de scânduri. Într-un târziu, a apărut, somnoroasă, coana Veta pe care am lămurit-o cine eram şi cine îmi dăduse adresa.

După examenele de admitere, când m-am prezentat la Universitate să solicit un loc în căminele studenţeşti şi cartelă la cantină, un student din ultimul an, un blond spălăcit, mi-a pus în faţă o "adeziune". Nedumerit, am întrebat ce era. "Te înscrii, întâi, în «Tineretul progresist»", mi-a zis, sec, individul. "Şi dacă nu vreau?" "în cazul ăsta, nu primeşti nici cartelă, nici loc la cămin". Nu aveam mari principii de apărat, nu ştiam ce hram purta "Tineretul progresist", dar felul cum fusesem repezit m-a făcut să-i întorc spatele. Am decis că voi rămâne să locuiesc, provizoriu, până la găsirea unei soluţii, la coana Veta.

Iar "provizoratul" s-a prelungit pe toată durata studenţiei.

2. O poveste sumeriană veche de mii de ani, scrijelită pe o argilă arsă — prima mărturie despre sentimentele unui om — ne lămureşte cum a ajuns un păstor nomad să se fixeze într-un loc: îndrăgostindu-se. Deşi fiecare loc pe unde am trecut a lăsat urme în psihologia mea, eu m-aş putea socoti şi azi un "nomad". Ideea că sunt un intelectual venit de la ţară nu mă mai satisface. E prea generală. Făgăraşul, unde am absolvit ultima clasă de liceu, mi-a dat, pe lângă unele bucurii, nu tocmai conforme cu regulamentul şcolar, măsura plictiselii într-un oraş de provincie unde nu cunoşti pe nimeni; mă învârteam pe Corso ore întregi, după-amiaza, ca să-mi umplu cu ceva timpul. Nici de mahala nu m-am legat prea mult, deşi nimerisem în cea mai pitorească, poate, mahala din Bucureşti. Ea m-a făcut doar să înţeleg că nu trebuie să confund mahalagismul cu mahalaua administrativă.

În acea vreme — anii '46 -'47 —, în Ferentari, dincolo de "Bacchus", era epoca "garderobelor obligatorii". Pentru a te întoarce nevătămat acasă, după ce cobora întunericul, trebuia, adesea, să fii cu ochii în patru, ca să poţi s-o iei la fugă în caz de

pericol; altminteri, riscai să-ţi laşi hainele celor care ţi le "cereau", întrucât poliţiştii nu se aventurau prin acele locuri rău famate. Şi ce "distracţie", chiar ziua, să treci de bariera "Bac-chus"! Acolo era o groapă, lată cât strada, în care se strângea apa ploilor. Trebuia să mă descalţ când ajungeam pe marginea bălţii, să-mi suflec pantalonii, iar după "traversare" să mă spăl pe picioare la o cişmea.

Locuiam trei într-o cămăruţă, principala odaie a casei, coana Veta şi soţul ei, un bătrân pensionar, dormind în antreu. Ceilalţi doi erau "Truman", cântăreţ de biserică, refugiat din Basarabia, şi Liviu, funcţionar vremelnic pe la Regia tutunului. Nu exista lumină electrică, nu exista apă curentă, nu exista foc. De altfel, nu exista nici sobă. Îmi făcusem din "straiul" de-acasă un sac polar în care mă vâram iarna şi nu-mi păsa că pereţii odăii erau reci ca ai unei peşteri. Neplăcut era doar faptul că, ieşind din sacul polar, trebuia să pun piciorul pe podeaua de lut, care "ardea ca gheaţa". În mijlocul odăii, în puţinul spaţiu rămas liber, se afla o mică masă ovală, cu un ceas deşteptător. Din odaie se putea ieşi, pe fereastră, direct în noroiul sau praful de pe strada Tufelor, fără să mai trecem prin antreu, când nu vroiam să-i deranjăm pe coana Veta sau pe bătrânul Moşuleţ. Dimineaţa, plecam toţi trei, fiecare la treburile sale. Doar seara ne întâlneam. Vara, între examene, îmi mutam, ziua, sediul pe acoperişul de tablă, sub crengile zarzărului care se revărsa peste casă. Acolo, îmi potoleam foamea cu zarzăre, când mă plictiseam de citit. Linişte aveam destulă, căci pe strada Tufelor nu trecea nimeni. În patru ani, o singură maşină a speriat gâştele. Femeile din cele vreo douăzeci de gospodării îşi vedeau de treburi, îmbrăcate în capoate, prin curţi, fără să iasă la porţi decât dacă izbucnea vreun scandal în mahala. Bărbaţii plecau în zori, pe la fabrici, iar seara se înghesuiau într-o crâşmă sordidă de lângă bariera "Bacchus".

3. În loc să mă liniştească, hotărârea de a mă duce la San Donato, sperând că voi scăpa cu o "angioplastie", cum (aproape) m-a asigurat profesorul, mi-a dat griji noi. Nu-i exclus să ajung să fiu operat de urgenţă, fără preliminariile obişnuite.

Cam asta mă preocupă acum, în vreme ce seceta continuă. Cerul rămâne decolorat şi mă feresc să ies afară la amiază când e pârjol. De multă vreme, nici ciorile n-au mai reapărut pe zid în cursul zilei. Nu sunt, totuşi, păsări de deşert.

Trăiesc, s-ar zice, pasiv. Orice presupune efort mă oboseşte. Dar, poate, au dreptate cei care cred că numai ceea ce se face cu pasiune merită să fie făcut.

Oricum, m-am lămurit de ce bătrâneţea e un amestec de melancolii şi iritare.

4. Bolile de inimă sunt socotite de mulţi "o şansă", în comparaţie cu altele. Teoria e că nu suferi, mori fulgerător, fără să apuci să te chinui şi să te degradezi. De parcă ar exista morţi frumoase, invidiabile!

5. E ora trei noaptea. Nu ştiu ce am visat, ca să-mi pot explica starea de disperare în care m-am trezit. Înainte de a mă ridica din pat, auzeam timpul vâjâind ca o apă undeva afară. Mă gândeam că nu întâmplător spaniolii au redus numărul muzelor la trei: Viaţa, Dragostea, Moartea. Acum, nu mai am nevoie să-mi explice nimeni de ce un deget scheletic desenează, la Goya, în ţărână, cuvântul "nada" ("nimic") şi că disperarea poate fi o formă greu suportabilă de a iubi.

Şi la ce-mi folosesc, oare, recapitulările? Un singur adevăr important ar trebui spus. Că viaţa interioară, pe care am socotit-o un privilegiu, mi-a otrăvit viaţa. Ea a fost marele meu duşman. Încă din adolescenţă! Dacă-i reproşez ceva "unchiului George" e că m-a lăsat de capul meu, că mi-a dat prea multă libertate.

6. De abia m-am întrebat la ce-mi folosesc recapitulările şi — ironie! — ţipătul unui cocoş anulează întreaga mea educaţie urbană. Am rămas, probabil, cu un reflex rural de care nu mă pot lepăda. Şi nici nu vreau, de fapt! De cum ridic ochii şi văd tabloul unde tata e tânăr artilerist, orice reţinere legată de ţăranul român mi se pare necuviincioasă. Sentimental, voi depinde mereu de un sat. Nu mă voi putea alătura niciodată celor care îi dau zor cu dispreţul lor "urban" împotriva civilizaţiei noastre agrare, deşi cunosc limitele acestei civilizaţii mai bine decât ei. Crescut într-o lume unde timpul nu era linear, ci întors asupra lui însuşi, iar istoria nu avea nici un înţeles decât pe vreme de război, sunt mai în măsură să-mi dau seama că ea a oferit românilor un "specific", fie şi depăşit. Căci şi "veşniciile" expiră.

Simt nevoia să reiau ideea că Dumnezeu e ţăran. Un Dumnezeu burghez mi se pare, din multe motive, o blasfemie. Un Dumnezeu intelectual mi se pare un nonsens. Cum să aibă Dumnezeu dubii? În schimb, mi-l pot închipui pe Dumnezeu ascultând cum se trezesc sevele pământului primăvara. Nopţile de Înviere, în Bucureşti, au ceva de chermeză, vag religioasă. E adevărat că despre "cerul înstelat de deasupra noastră" am învăţat, la filosofie, în Bucureşti. Dar de văzut nu l-am văzut niciodată aici. E o amintire

dintr-o vreme în care habar n-aveam de metafizică.

7. *Monseniorul nu coborâse de trei zile, la ora convenită, şi nici mai târziu, să ia cărţi noi. Maria îi şoptise tânărului custode, fără să se arate, însă, din cale-afară de mirată, că nici în salonul pendulelor nu intrase. Doctorul Luca nu venise nici el, marţi după-amiază. Grădinarul îl zărise, dimineaţa, ieşind dintr-o tavernă, împleticindu-se şi doborât de nesomn, dar după-amiaza îl aşteptase degeaba să-şi facă apariţia.*

Cum tânărul custode nu se mai lovise de o asemenea situaţie, nu ştiuse cum să procedeze. Se uitase, nedumerit, toată seara cum se scurgeau orele, fără ca Monseniorul să intre pe uşă, şi aşteptase, neîndrăznind să treacă peste un ritual. De abia când pendula din perete a bătut miezul nopţii s-a hotărât să plece. A lăsat cele două cărţi pe masă, pentru ca Monseniorul să le găsească dacă, eventual, îi venea ideea să coboare în timpul nopţii, şi s-a dus să se culce. In seara următoare, a aşteptat la fel, până la miezul nopţii. Şi tot în zadar. Dimineaţa, Marta şi grădinarul, de la care a încercat să afle noutăţi, ridicaseră din umeri.

Ca să treacă timpul, în cea de a treia seară, Julius a verificat încuietorile la toate dulapurile cu cărţi şi a pus în ordine, din nou, volumele despre mări şi oracole. După ce pendula a bătut miezul nopţii, a inspectat obloanele, pentru a se convinge că vântul nu smulsese nici unul, şi a încuiat cu grijă uşa, cum făcea de obicei. Afară, s-a îndreptat, absorbit de gânduri, spre poartă şi doar când a ridicat ochii a remarcat că întreg cerul era plin de stele. S-a oprit, uitând de nedumeririle pe care i le crease Monseniorul, căci un cer atât de frumos nu mai văzuse demult. Stelele păreau spălate cu apă de izvor, atât de curat străluceau, iar luna răspândea o lumină argintie, misterioasă, pe frunzele de glicină. Şi nici urmă de pâcla nu exista, deşi vântul nu se oprise. Dimpotrivă, zbuciuma, mai furios, tufele de trandafiri.

Julius era derutat de-a binelea. Niciodată nu se mai întâmplase aşa ceva, ca "vântul din sud" să sufle fără să aducă nici un fir de praf. Undeva, în apropiere, cocoşii de tablă de pe acoperişuri scoteau sunete ascuţite, care se înfigeau în tăcerea nopţii ca nişte pumnale. Când a ajuns la poartă, a auzit şi cum pocneau crengile rododendronilor, lovindu-se unele de altele la fiecare rafală mai puternică, în vreme ce, neliniştitor de curat, cerul anunţa, parcă, o nenorocire.

8. *— Ce s-a întâmplat cu Monseniorul? a vrut să afle Julius, a doua zi, când, în sfârşit, doctorul Luca a apărut.*

Bătrânul s-a prefăcut, însă, că nu l-a auzit. Şi-a aşezat bastonul lângă masă şi s-a prăbuşit pe scaun, vizibil istovit. Pendula din perete arăta ora cinci după-amiază, dar doctorul Luca părea să nu fi închis ochii de mult timp. Avea privirea mai tulbure decât de obicei, iar pe faţa lui roşie plutea o umbră de îngrijorare.

— Ce e cu câinele ăsta? mormăi el. Printre rafalele vântului, se auzea, într-adevăr, de-afară, un schelălăit de câine. Era gata să mă muşte, se plânse bătrânul. Cred că are şi o boală urâtă de piele.

— S-a strecurat azi-dimineaţă în curte, îl lămuri Julius. A încercat grădinarul să-l alunge, pe urmă i s-a făcut milă, căci e şchiop şi jigărit.

Dar nu despre câine vroia Julius să discute.

— Cum vă explicaţi că nu mai e praf? Şi, totuşi, vântul n-a încetat.

— N-am nici o explicaţie, ridică din umeri doctorul Luca.

— Dar s-a mai auzit ceva despre expediţie? De obicei, bătrânul afla prin taverne ultimele zvonuri. De data aceasta, însă, s-a uitat lung la pendula din perete, de parcă o zărea prima oară atunci.

— Nu. N-am auzit nimic.

9. Pe măsură ce se apropie data plecării, mă cuprinde mai mult teama. Nici oţetarii nu-mi mai spun mare lucru. Ar trebui să mă relaxez, cumva, altminteri îmi compromit şi puţinele ore în care reuşesc să închid ochii. Şi, Doamne, ce sănătate de fier am avut! M-am străduit mult ca s-o zdruncin.

10. Cred că eram doar în parte sincer când am vrut să demitizez prestigiul înţelepciunii. Exista, probabil, şi o parte de "poză" în pretenţia mea că a fi "cu măsură" nu e o calitate, că abia dorind, îndrăznind, iubind "fără măsură" ne dăm măsura întreagă. Dar e, am impresia, şi ceva serios sau, măcar, discutabil, într-o asemenea idee. Cel puţin, la suprafaţă (acum, nu am răbdare să aprofundez, cum nu am răbdare să dezvolt nici un gând). Căci înţelepciunea e plină de restricţii: să nu faci, să nu dregi,

să te abţii. Or, dacă reţinerile ar avea valoare, ar însemna că eu am fost de mic înţelept. Lipindu-mă de ziduri, stând mereu în defensivă, am făcut ce recomandă înţelepţii. Şi ce-am reuşit? Să trec nişte "bălţi". Am pierdut nenumărate ocazii de a ieşi din bârlogul vieţii interioare. M-am umplut de melancolii, precum câinii de purici. M-am ales cu înţelegerea ireparabilului.

11. *La început, copiii din Asybaris s-au bucurat să vadă stoluri de pescăruşi instalân-du-se ca o tabără militară în marginea de nord a oraşului. Veneau, încântaţi, să se joace cu ei. Prindeau din braţul râului, ce trece prin apropierea străzii Cămătarilor, peştişori pe care îi ofereau ca pradă şi scoteau ţipete isterice de câte ori pescăruşii coborau să-i înhaţe din palmele lor. Spectacolul şi veselia au încetat, însă, în ziua când un pescăruş şi-a înfipt pe neaşteptate ciocul în ochiul unui copil, umplându-i de sânge. În acel moment, toţi au înţeles că asistaseră la un avertisment. Şi, în locul curiozităţii, a apărut panica.*

Acum, pescăruşii, veniţi, se pare, de pe ţărmul misterioasei mări de la miazănoapte, dorm, când se lasă întunericul, în frunzişurile rododendronilor, iar în zori, de cum se luminează cerul, se pornesc să facă ocoluri repezi deasupra acoperişurilor, devenind din ce în ce mai agresivi, fără ca nimeni să-şi poată explica de ce. Dar, mai ales, faptul că "vântul din sud" nu mai aduce deloc praf măreşte starea de nesiguranţă, de derută, din oraş. Toţi se întreabă dacă deşertul, căutat, de atâta timp, de cei din Asybaris există. Noaptea, cum se trezesc din somn, se reped la ferestre, sperând să vadă cerul acoperit de pâclă. Şi nu mai reuşesc să aţipească după ce se conving că stelele strălucesc ca nişte diamante. Dimineaţa, la primele ore, ies pe străzi să afle dacă a sosit cumva vreo veste de la expediţia plecată la începutul verii. Tavernele sunt mai pline ca de obicei, dar seamănă cu nişte cimitire, atât sunt de liniştite. Cei care stau pe la mese îşi beau vinul fără să se uite deloc la vecini. Cu toţii aşteaptă să se petreacă, în sfârşit, o minune care să le redea liniştea.

— Dumneavoastră, i-a adus aminte tânărul custode doctorului Luca, aţi râs mereu de echipele care au plecat în sud. N-aţi crezut nici o clipă că vor găsi vreodată ceva.

— Aşa e, a consimţit bătrânul, renunţând să protesteze.

— Prin urmare, ar trebui să fiţi mulţumit. Vara aceasta v-a dat dreptate.

Doctorul Luca nu se arătă deloc încântat de compliment.

— E adevărat, băiete. Îmi puteam îngădui să mă îndoiesc cât timp exista posibilitatea să mă înşel.

12. Ce poate urma într-o lume fără incertitudini? O asemenea lume e la fel de greu de imaginat ca una fără Dumnezeu.

13. Părinţii mei şi-au conceput viaţa ca o misiune de îndeplinit. Renunţările erau un lux pe care nu şi-l puteau îngădui. Tata trebuia să cosească iarba de pe Seaca, să are, să semene, să aducă lemne din pădure, iar mama, după ce din primăvară până ce cădea zăpada nu avea timp decât duminica să-şi spună în linişte rugăciunile, trebuia să toarcă iama fuioarele de cânepă din care ţesea, tot iarna, pânza pentru cămăşile noastre. Toate problemele mele provin, probabil, din înstrăinarea de această mentalitate. Ce misiune mi-am atribuit eu?

14. Am avut o noapte aproape albă. Aşteptând să-şi producă efectul somniferul, am luat o carte şi am adormit cu lumina aprinsă. Pe la unu noaptea, m-am trezit şi n-a mai fost chip să readorm. M-am gândit la tot felul de grozăvii până dimineaţa.

15. Unde am citit, oare, că n-are rost să te interesezi prea mult de istorie, fiind suficient să-ţi aminteşti cum l-a omorât Cain pe Abel? O astfel de judecată te poate îndemna să vezi răul doar în alţii. Aplecarea mea spre tristeţe ar fi fost, însă, de ajuns în orice istorie ca să devin un soi de "rebut" melancolic.

16. Mă întreb, totuşi, de nu cumva amintirile ajung să fie o capcană. Mai devreme sau mai târziu, am sfârşi prin a obosi să descoperim mereu că nu mai suntem ce-am fost. N-am mai fi nici măcar în situaţia unei hiene care se hrăneşte din resturi. În consecinţă, cred că voi renunţa la recapitulări. Nu pot găsi în ele decât cauze, explicaţii. Or, eu aş avea nevoie de altceva. Într-un deşert, probabil, nu te uiţi în urmă. Ce să vezi?

Vântul ţi-a şters, deja, urmele. Privirea caută, stăruitor, orizontul, în faţă, unde, pe nisipul fierbinte, tremură o nălucire care te poate stimula să speri. Un pustiu nu e niciodată fals. El minte doar pentru a te încuraja să mergi mai departe, ceea ce face din amăgire ceva vital.

17. *Îmi imaginez că, de la întemeierea oraşului, venirea verilor a însemnat mereu, în Asybaris, o aşteptare, o speranţă. Cei plecaţi în sud mergeau cât puteau mai departe, pe urmă se întorceau. Îşi întocmeau raportul, spunând amănunţit pe unde au trecut şi ce au văzut, sugerând în final ca în vara următoare să se încerce alt drum. În sezonul ploilor, se făceau planuri pentru reluarea explorărilor şi se aştepta vremea potrivită. Dar acum nimeni nu ştie ce va urma. Doctorul Luca şi-a amintit ce-i spusese, cândva, "fratelui Martin"; că nevoia de Dumnezeu este chiar Dumnezeu. După părerea bătrânului, absenţa lui Dumnezeu e suportabilă doar fiindcă e nesigură.*

— Câtă vreme n-avem nici o certitudine că Dumnezeu nu există, suntem la adăpost. Îţi dai seama ce nenorocire ar fi o dovadă că ne-am înşelat?

Vroia să plece. În ultima clipă, însă, s-a răzgândit.

— Poate, ar trebui să-mi termin povestea. Cine ştie câtă vreme te voi mai deranja cu prostiile mele.

10. — Î*n seara aceea, mirosea mai tare a alcool. Deşi îşi pusese un strat gros de pudră peste cearcăne, se vedea că era răvăşită de o suferinţă ascunsă, care-i înăsprise trăsăturile. N-am bănuit, totuşi, ce va urma. Am avut, doar, un acces de duioşie, fiindcă nefericirea m-a intimidat totdeauna, şi ani încercat s-o mângâi. S-a ferit, însă, de. mine. "Lasă-mă", mi-a zis, rece, ca unui străin. Nu mai înţelegeam nimic. Ne despărţisem, ultima oară, ca de obicei, cu căldură şi părere de rău. Ce se întâmplase după aceea? A intrat cu mine în şopron, dar n-a vrut să stăm pe maldărul de paie. S-a dus la caleaşcă, s-a ghemuit pe capră şi a rămas tăcută multă vreme. Într-un târziu, m-a strigat: "Nu vii şi tu?" Mi-am închipuit că-i trecuse supărarea. O clipă, am bănuit, chiar, că era dispusă să reia jocul cu călătoriile. Uneori, nefericirea cere droguri. De altfel, îmi schimbasem părerea. Refugiul în vis reprezintă aproape un viciu la unele femei. O compensaţie. Încât m-am hotărât să n-o decepţionez. Şi m-am grăbit să mă urc în caleaşcă alături de ea. Poate, greşeala mea a fost că am forţat un ton vesel: "Doamnă castelană — i-am zis, ca s-o amuz — vă însoţesc oriunde vreţi. Sunt la dispoziţia dumneavoastră. Încotro doriţi să pornim?" În şopron pătrundea un şuvoi de lumină, căci luna tocmai ajunsese în dreptul ferestrei. Nu-i desluşeam prea bine figura, însă mi-am dat seama că gluma mea căzuse rău. Când am vrut să-i prind mâna, şi-a retras-o. "Lasă, altădată", a zis, cu o voce obosită, acoperindu-şi faţa cu palma. Am mai făcut o încercare, la fel de neinspirată: "Nu mai ai poftă să vedem lumea? Stai ca o veveriţă care-şi aduce coada peste ochi". Credeam că, într-o asemenea împrejurare, soluţia cea mai bună era s-o silesc să zâmbească. Nu ştiam că viaţa nu urmează totdeauna regulile din psihiatrie. În clipa următoare, am descoperit că plângea, de aceea îşi acoperise faţa. Probabil, lacrimile au uşurat-o, căci, după un timp, m-a rugat s-o iert pentru felul în care se purtase. Şi chiar s-a străduit să pară firească: "Altădată, dacă vei mai dori, putem porni şi în călătorie. Mergem să vedem cum se azvârle în Gange cenuşa morţilor". Apoi, a mai spus ceva în doi peri. Nişte vorbe care ar fi trebuit să mă pună în gardă: "Eu m-am jucat cu viaţa, de fapt. Şi, dacă va fi nevoie, voi încerca să mă joc şi cu moartea la fel". Bucuros că nu mai avea aerul suferind cu care venise, am trecut peste vorbele ei fără să le dau importanţă.*

Nu mai era, însă, femeia care-mi declarase, veselă, că se supune sclaviei cu condiţia să n-o strângă zgarda. Devenise iritabilă. Am căutat s-o conving să aibă încredere în mine, dar m-am izbit ca de un zid de tăcerile ei. Şi dacă, înainte, puteam discuta despre orice, acum trebuia să-mi aleg cu grijă cuvintele, de teamă să nu ating vreun punct delicat. Am observat şi că nu mai purta la gât iconiţa pe care i-o dăruisem. "N-are rost să mă leg de obiecte", a fost singura explicaţie pe care mi-a dat-o. Era o seară copleşitor de frumoasă, pe care o ţin minte tocmai din pricina contrastului cu ceea ce se întâmpla. Uitându-se la bucata de cer înstelat care se vedea prin fereastra şopronului, mi-a făcut, cu o tristeţe rece, o adevărată teorie a despărţirilor. A susţinut că, în nu puţine cazuri, femeia şi bărbatul nu ştiu să se despartă la vreme. Aşteaptă să dispară tot ce i-a apropiat şi legat, până ajung să le fie silă de ei. În loc să transforme despărţirea însăşi în ceva deosebit, de care să-şi aducă aminte cu duioşie mai târziu, târăsc un rest de dragoste ca un hoit care miroase urât. Înţelegeam că nu vorbea întâmplător şi am întrebat-o: "Ai vrea să ne despărţim?" Cum

auzisem cleveteli pe seama mea şi a ei la spital, am sfătuit-o să-şi schimbe medicul, ca să nu mă poată învinui nimeni că aveam legături cu o pacientă. În rest, nu vedeam nici un motiv de despărţire. Probabil, mi-am ales, însă, greşit momentul în care i-am dezvăluit ce aflasem, fiindcă a tăcut şi a început să-şi aranjeze părul, cu mişcări încete, prelungite, care nu se mai terminau. Apoi, îndreptându-se spre poarta şopronului, mi-a zis doar atât: "Fie cum vrei tu". Nu credeam că va pleca. Dar a plecat. Şi am aşteptat-o în zadar serile următoare.

După o pauză lungă, în care nu se mai auzi decât vântul care continua să sufle cu putere, doctorul Luca îşi căută bastonul.

— Aşa am ajuns, băiete, în acest oraş al rataţilor...

19. *De când "vântul din sud" nu mai aduce nici un fir de praf viaţa din Asybaris s-a dereglat. Din inerţie, bărbaţii se strâng şi acum prin taverne, dar abia se ating de vinul din pahare. Acasă, femeile nu-i mai bombăne. Au încetat şi întrunirile "sectei" găzduite de Nelly. Seara, străzile sunt goale. O teamă nelămurită stăpâneşte oraşul chiar după ce pescăruşii se culcă în rododendroni. Au dispărut vânzătorii ambulanţi, cerşetorii, vagabonzii, ghicitoarele care le dezvăluiau clienţilor viitorul, iar oamenii de ordine umblă, doi câte doi, înarmaţi şi pregătiţi să se folosească de arme dacă e cazul, căci pescăruşii au ajuns să fie din ce în ce mai obraznici şi mai agresivi. Acum pot fi văzuţi şi pe strada Cămătarilor unde cele mai multe magazine au închis, din lipsă de clienţi. Anticariatele, îndeosebi, au fost lăsate de izbelişte, deoarece nimeni nu se mai interesează de vremurile vechi. Julius s-a numărat printre ultimii muşterii. A colindat anticariatele vrând să cumpere toate cărţile despre deşerturi, încredinţat că, atunci când se va hotărî să reia lupta cu pendulele, Monseniorul îşi va schimba preferinţele de lectură. Pe urmă, a renunţat. A preferat să deschidă larg ferestrele bibliotecii pentru a urmări cum se formau, neliniştitoare, pe cer şi dispăreau hieroglifele albe desenate de pescăruşi, în vreme ce pendula cu ramă de sidef din perete măsura timpul cu o încetineală bolnavă.*

La câteva zile după asta, Maria a năvălit pe uşa bibliotecii. Îi sticleau ochii de răutate când l-a anunţat pe Julius că "bătrânul beţiv" nu mai colinda tavernele din Asybaris. Îi lăsase o scrisoare "doamnei Nelly" în care îi spunea nişte "prostii" despre faptul că în Asybaris "şi Dumnezeu e ameninţat de surmenaj" — auzi ce i-a trecut prin cap! —, iar la sfârşit o anunţa că pleca spre miazănoapte. Se va întoarce când va reuşi să găsească marea de unde vin pescăruşii. "N-o s-o găsească", hotărâse, satisfăcută Marta. "Dar Monseniorul? a întrebat Julius. A plecat şi el?" "A dat de tot în mintea copiilor, a înnebunit, i-a şoptit, şuierat, Maria, făcându-şi mâinile pâlnie, la gură. N-are rost să-l mai aştepţi".

Năucit de aceste veşti şi întrebându-se dacă putea avea încredere în Marta, Julius a aşteptat s-o audă îndepărtându-se, a închis cu cheia uşa bibliotecii, ca să nu intre nimeni în absenţa lui, şi a urcat, apoi, scara, pătrunzând, pentru prima oară de când se afla în serviciul Monseniorului, în coridorul prost luminat, la capătul căruia veghează muza tăcerii. A găsit destul de uşor salonul pendulelor. A împins uşa încet, ca să se poată retrage imediat, dacă era cineva înlăuntru. Şi a păşit cu grijă, orbit de semiobscuritatea din încăpere. Abia după câteva clipe a putut să distingă măsuţele de abanos şi pendulele aşezate pe ele. Păreau a fi toate la locul lor, acoperite, însă, de un strat gros de praf, semn că, de mai multe zile, Marta renunţase să le mai şteargă. Julius îşi făcu loc cu greu printre măsuţe, foarte înghesuite din pricina spaţiului strâmt. Era impresionat de dezordinea sunetelor pe care le auzea, căci bătăile nici unei pendule nu se potriveau cu celelalte. Ajuns aproape de fereastră, se lovi, însă, din greşeală de una din măsuţe şi, îngrozit, se pomeni că pendulele de pe ea căzură pe podea cu un zgomot asurzitor. În clipa aceea, îl cuprinse panica. Dacă va fi surprins acolo? Cum putea să explice îndrăzneala de a pătrunde într-un loc interzis? Din pricina panicii, răsturnă şi alte măsuţe, cu pendule cu tot. Înfricoşat de vacarm, nu mai avu puterea să se stăpânească şi se repezi orbeşte spre uşă. Nu mai vroia decât să se vadă scăpat din acel loc infernal unde bătăile pendulelor se amestecau acum cu zgomote de obiecte călcate în picioare şi sfărâmate. Simţi că nu făcea decât să mărească dezastrul, dar nu se opri decât la capătul coridorului unde muza tăcerii stătea cu degetul pe buze.

20. S-a năpustit iarăşi peste curte un cântec de cocoş. Ciorile s-au trezit din toropeală şi au ridicat capetele, curioase, răpuse de căldură. Apoi, am avut impresia că aud liniştea putrezind, încet, la soare. Altădată, asta m-ar fi emoţionat. Acum, mă gândesc, cel mult, la substanţele din corp care produc — se zice — stările romantice.

Probabil, şi asta e o consecinţă a infarctului; în loc să mă emoţioneze cerul aproape alb sau o frunză clătinată de vânt, mă preocupă orice înţepătură în zona inimii. Nu mai sunt decât un bolnav care-şi studiază boala. Şi, pe măsură ce se apropie data plecării la "San Donato", îmi e tot mai greu să mă gândesc la altceva, deşi fac eforturi. Azi, m-am speriat când m-am privit, la baie, în oglindă. Nu mă răsesem de trei zile, iar asta mă îmbătrânea şi mai mult. Am vrut să zâmbesc, dar n-am reuşit să obţin decât o grimasă. Aveam un aer de pustnic sălbăticit, care a ieşit la gura peşterii.

21. Ultima oară l-am văzut pe "unchiul George" când avea nouăzeci de ani. Sătul să trăiască singur — mătuşa Terica murise demult, iar verii mei, Matei şi Noriţa, se exilaseră amândoi — vânduse cea mai mare parte a mobilierului din garsoniera unde locuia şi se hotărâse să plece în Italia, la Noriţa, stabilită la Adria, o mică localitate aflată undeva lângă Rimini. Obţinuse paşaportul şi vizele, Noriţa sosise să-l ia. Garsoniera era acum aproape goală. Rămăseseră (deşi poate că şi acestea erau vândute) un pat, pe care stăteam, fiindcă nu mai exista nici un scaun, biroul, prin rafturile căruia "unchiul George" scotocea după hârtii vechi, o mică bibliotecă fără cărţi şi o maşină de scris, veche, prăpădită, pe care mi-o oferise, fără să insiste.

A fost o despărţire civilizată. Atât de civilizată încât nu putea fi decât falsă. Fiecare dintre noi se străduia, parcă, să ascundă cât mai bine ce gândea. Fără să mai aibă deloc prestanţa de odinioară, "unchiul George" se învârtea prin încăpere, dându-mi o ciudată senzaţie de fantomă a altor vremuri. Numai ochii inteligenţi şi nasul vulturesc mai aminteau de cel care fusese. După ce a legat cu sfoară dactilograma unei monografii a Lisei pe care mi-a încredinţat-o în speranţa că mă voi obosi s-o public, m-a condus până la lift. Acolo ne-am mai îmbrăţişat o dată. Am bănuit că n-o să-l mai revăd şi am regretat în acel moment că fusesem, poate, nedrept cu el. Din Adria mi-a trimis scrisori afectuoase în care marea obsesie a vieţii lui, cariera, nu-l mai interesa. Devenea, în schimb, din ce în ce mai sentimental pe tema Lisei şi a copilăriei. A învăţat italiana doar pentru a-şi satisface nevoia de a avea public întrucât, la fel ca în Lisa, pe vremuri, îi plăcea să se audă vorbind, într-o zi, am aflat că a murit. L-a doborât, la nouăzeci şi patru de ani, o criză cardiacă.

22. Vis premonitoriu? întors cu spatele, privind pe fereastră nişte munţi vineţii, acoperiţi cu pâlcuri de chiparoşi, un bărbat îi explica femeii de lângă el (nici unul nu păruse să observe prezenţa mea) că trebuia să mor deoarece aşa e tradiţia în insulele Fidji, ca bătrânii să fie înlăturaţi. "Astfel, se uşurează drumul progresului, explica el. Prin alte părţi, progresul e întârziat, făcându-se cu bătrânii academii". Şi a râs. Un râs uscat, neplăcut, cinic. După care a adăugat, fără nici o legătură, că imaginaţia este ca sexualitatea. Ne reprezintă, fără să fim stăpâni pe ea. Şi a râs din nou. Dar de ce eram în insulele Fidji? Ce căutam eu acolo? Am vrut să fug, dar uşa camerei era încuiată. Şi nu găseam cheia nicăieri. Disperat, am bătut cu pumnii în uşă. Atunci, cei doi s-au întors spre mine. Spre uimirea mea, am descoperit că aveau, amândoi, feţe de copii. Şi că bărbatul semăna cu colegul de şcoală primară din Lisa care, într-o zi de iarnă, mă păcălise, convingându-mă să-mi lipesc limba de zăvorul îngheţat de la poarta şcolii; urmarea fiind că fugisem spre casă cu gura plină de sânge. "De ce baţi în uşă?" m-a întrebat, răstit, bărbatul. "Vreau să trăiesc", i-am spus, cu vocea sugrumată de emoţie. El a râs. Mai auzeam acest râs când m-am trezit.

23. Dimineaţa anunţă o zi cu lumină agresivă. Nişte zdrenţe albe atârnă pe cer. N-a mai plouat de mai mult de o lună, încât ramurile oţetarilor au ajuns să scârţâie de câte ori le clatină vântul.

Geamantanul mi l-am pregătit de aseară. I-l dau şoferului care a venit cu taxiul şi-l rog să mă aştepte câteva minute. Cum e suficient timp până la plecarea avionului, nu mă grăbesc. Îmi permit chiar să mă conving pe îndelete că las totul în ordine. Văzând tabloul tatei din armată, mă încearcă un regret; că nu m-am dus, într-o zi, la Lisa. Între vârstă tânărului artilerist cu tunică vişinie şi a mea e, acum, o diferenţă de cincizeci de ani, dar eu nu-l pot privi decât cu ochi de copil. Aproape că-mi vine să-i cer binecuvântarea. O clipă, mă simt din nou într-un timp incert, apoi, cu gesturi automate, pe care mă străduí să le golesc de orice înţeles, de parcă m-aş teme să nu-mi treacă prin minte ceva neplăcut, încui uşa. Îndreptându-mă spre poartă, ascult cum sună paşii pe dalele de ciment. Ce-ar fi -îmi spun- ca vara aceasta să fi fost doar un vis, din care mă voi trezi într-o toamnă ploioasă, mirat că am studiat o vară întreagă nişte oţetari anoşti? E unul din micile jocuri cu care caut să nu mă las prins în apele putrede ale fricii. E de ajuns că fac parte din specia celor care se consumă pentru orice fleac şi pun totul la inimă. Din care pricină, poate, am clacat. Cum n-am însuşiri de stoic, trebuie, măcar acum, să le suplinesc cu ce pot. În ultimul moment, mai arunc o privire în urmă spre zidul din fundul curţii. Ca de obicei, moţăie pe el câteva ciori. E ultima imagine pe care o

zăresc înainte de a deschide poarta, cu o mică ezitare, exact cum se întâmplă în visele mele.
